

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
20/2022
8. október 2022

Cena 0,80 €

Ludo Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Presne po sto rokoch, čo Benito Mussolini vpochodoval do Ríma a ovládol ho, jeho prívrženci opäť zasadnú za vládne stolce Talianska. Nová víťazka talianskych volieb a dezignovaná premiérka Giorgia Meloniová zo strany Bratia Talianska (Fratelli d'Italia) sa hlási k odkazu tohto diktátora. Benito Mussolini bol zakladateľom fašizmu, ktorý bol vzorom pre neskorší nemecký nacizmus. Obe extrémne a zvrátené ideológie spôsobili vyhasnutie životov desiatok miliónov ľudí na celom svete. Zabili ho partizáni a jeho telo zavesili za nohy na milánskom námestí, kde mohli na neho okoloidúci pľuť. Takto neslávne skončil vodca (duce) Talianska. Na Slovensku, keď desiatí obecní poslanci dediny Varín odmietnu zrušiť pomenovanie jednej ulice po Jozefovi Tisovi, obviní ich Národná kriminálna agentúra. Hrozilo im stíhanie, ktoré zrušil – napočudovanie všetkých – špeciálny prokurátor Daniel Lipšic. Obvinenie zrušil z legislatívno-technickej chyby vyšetrovateľa, ako na skutok nazerá. Apropos, kde sú teraz európski poslanci, ktorí radi cestujú po Slovensku, aby hodnotili dodržiavanie politických práv, ľudských slobôd či úroveň našej demokracie?

Ak vojenská čížma vstúpi na zvrchované územie iného štátu, je to najhoršie riešenie politických sporov. Aj Slováci si svoje užili počas dvadsaťročnej okupácie Česko-Slovenska vojskami Varšavskej zmluvy po roku 1968. Pri ich vpáde na naše územie sme im síce nekládli aktívny vojenský odpor, ale aj tak zomreli desiatky ľudí. Boli to civilné obeť. Tí, ktorí proti okupácii protestovali. Ukrajinci dnes prežívajú oveľa väčšiu tragédiu. Po niekoľkomesačných ťažkých bojoch s tisíckami obetí na oboch stranách si Ruská federácia pripojila ich pohraničné oblasti na základe výsledkov referendum konaných len v sporných územiach. Anexia nie je riešenie a neprinesie ani ukončenie konfliktu. Slovenská republika ju odmieta. Nesúhlasili sme s odtrhnutím Kosova od Srbska. Nemôžeme súhlasiť ani s obsadením časti Ukrajiny. Čo ak by si chcel naše južné územia v rozpore s medzinárodným právom pripojiť náš južný sused...

Táto rubrika nesie názov Slovo o Slovensku. Má sa týkať nás Slovákov. Obe udalosti sa odohrali mimo nášho štátu. Môžu mať však na nás vplyv. So stratou demokracie máme neblahé skúsenosti. Verme, že sa to už nikdy nestane...

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

R - 2022020

REFERENDÁ A EXPLÓZIE

Fotografia: Jaroslav NOVÁK, TASR

Čo dovedlo Rusov k mobilizácii

str. 5

Tematická príloha Rodina a škola

str. 7. – 10.

Storočnica barda Romana Kaliského

str. 13

3 OTÁZKY PRE: PhDr. Pavla MADURU, vedeckého tajomníka Matice slovenskej

Nová martinská matičná bibliotéka

• Matica slovenská zriadila v Martine Bibliotéku MS, o aký typ knižnice ide?

Bibliotéka Matice slovenskej je špecializovaná inštitučná knižnica, zriadená najmä pre vedeckovýskumné ciele zamestnancov matičných vedeckých pracovísk. Doterajší stav príručných knižnic vedeckých a odborných pracovísk bol neefektívny. Príručné knižnice slúžili len zamestnancom na pracovisku. Absencia evidencie a riadneho usporiadania kníh komplikovala vyhľadávanie a sprístupnenie. Zriadením jednej knižnice sa predídú duplicitnému nákupu kníh. Vznikla jedna veľká moderná reprezentatívna knižnica s bohatým fondom, riadnou knižničnou katalogizáciou, s možnosťou výpožičiek aj pre širšiu verejnosť. Bibliotéka MS je zameraná predovšetkým na oblasť histórie, archívnictva, pomocných vied historických, literárnej vedy, krajskej problematiky, národnostných vzťahov a vydavateľské dielo MS, no obsahuje aj encyklopedické diela, biografie, cudzojazyčné a iné slovníky.

• Kto sa podieľal na jej vytvorení – organizačne aj finančne?

Podobu budúcej matičnej bibliotéky som prvýkrát koncipoval v roku 2015. Takmer zabudnutý projekt sa rozhodol podporiť súčasný predseda ustanovizne Marián Gešper. V roku 2020 som celý projekt aktualizoval a posunul do ešte vyššej roviny. Od myšlienky po slávnostné otvorenie

sme ubehli dlhú cestu, realizovali sa rekonštrukčné práce priestorov, vybavenie mobiliárom, očista každej knihy až po súčasnú katalogizáciu. Na mobiliár výrazne finančne prispelo Mesto Martin.

• Matica slovenská prevádzkuje aj Knižnicu slovenskej štátnosti v Bratislave. Sú nejaké prepojené?

Knižnice sú spojené svojím zriaďovateľom. Knižnica slovenskej štátnosti slúži vedeckým pracovníkom v Bratislave, zatiaľ čo Bibliotéka MS má sídlo v Martine, vznikla spojením martinských príručných knižnic a je výrazne väčšia.

Zhovárал sa Miloš LEGNAVSKÝ

V SNN 21/2022
SI PREČÍTAŤE

Najbližšie číslo Slovenských národných novín 21 vyjde 20. októbra

- Predseda Národnej koalície: Obrovské egá sú najväčšou prekážkou v akomkoľvek dialógu
- Nový seriál k slovenskej štátnosti: Štátprávne rokovania od Trenčianskych Teplíc po Milovy

Tvárou v tvár smrti sú všetky politické spory smiešna epizóda Rokovací týždeň parlamentu bez koncovky

Ján ČERNÝ – Ilustrácia: Lubomír KOTRHA

Naozaj nebýva v redakcii SNN zvykom otvoriť spravodajský článok citátom poslanca Juraja Šeligu. Posledný septembrový štvrtok však „túto pravdu života videl každý poslanec priamo v sále“, znie aj záver citovania spomenutého poslanca.

Štvrtkové rokovanie parlamentu (29. 9.) sa skončilo skôr a inak ako zvyčajne. Poslanci sa mali najbližšie zísť až v piatok, no piatok nie je hlasovacím dňom počas rokovania pléna NR SR. Najbližšie tak poslancov čakalo hlasovanie v utorok (4. 10.) vrátane odsunutého hlasovania o návrhu na odvolanie ministra financií Igora Matoviča z vládnych funkcií. Predseda parlamentu Boris Kollár ukončil štvrtkovú schôdzu o vyše dve hodiny skôr. Dohodlo sa na tom poslanecké grémium, ktoré zasadlo po náhlom kolapse poslanca Jána Kerekrétiho (OLaNO). Boris Kollár mu zaželal, aby sa zo zdravotných ťažkostí čoskoro vystrábil.

■ NÁVRAT K ROZPRAVE

Podrobne si môže každý, kto má záujem, prečítať všetky vystúpenia poslancov i členov vlády na oficiálnom parlamentnom webe. Pripomeňme, že odvolávaný Igor Matovič vystúpil v úvode aj v závere mimoriadnej schôdze. Jeho záverečné vystúpenie trvalo vyše dve hodiny.

Povedal, že rešpektuje koalíčných partnerov i premiéra a v prípade, ak ho parlament odvolá, SaS dostane ponuku na návrat do vlády. Zdôraznil, že to bude proti jeho vôli, ale nebude to vetovať.

„Ak by som mal konať podľa vlastného rozhodnutia, v živote by som takúto stranu s takýmto predsedom nevolal späť do koalície,“ vyhlásil Igor Matovič s tým, že SaS je podľa neho „škodná v politike“. Predsedníčka poslaneckého klubu SaS Anna Zemanová v závere diskusie skonštatovala, že Matovičove skutky počas výkonu jeho funkcie hovoria jasne, kto škodí Slovensku. Podľa nej neprijal ani najmenšiu sebareflexiu, pričom takýto

človek „ovláda premiéra aj ministrov“. „Igor Matovič sa nechal skorumpovať vlastnou dokonalosťou a mocou,“ vyhlásila Anna Zemanová a apelovala na poslancov a ministrov za OLaNO, aby si otvorili oči a netvárali sa, že je všetko v poriadku. Zároveň vyzvala všetkých poslancov, aby sa rozhodli správne. Pri hlasovaní o návrhu na odvolanie Matoviča sa podľa nej ukáže, kto je nová koalícia.

■ TRI OTÁZNIKY

Tie sú (boli v čase uzávierky vydania SNN) zašifrované v správaní a postojoch poslanca Tomáša Tarabu a jeho spolustraníkov (nezaradení) Štefana a Filipa Kuffovcov. Poslanec Tomáš Taraba sa podľa vlastného vyhlásenia neplánoval zúčastniť na hlasovaní o návrhu na odvolanie Igora Matoviča z funkcie ministra financií, kým predseda SaS Richard Sulík do 17. hodiny (štvrtka 29. 9.) verejne

nepovie, že dodá hlasy na predčasné voľby. Tomáš Taraba to zverejnil na sociálnej sieti. „Hlasovať za zotrvanie Matoviča nebudem ani ja a ani jeden z mojich kolegov zo strany Život, pretože si nezaslúži byť ministrom financií,“ argumentoval Tomáš Taraba. Igor Matovič totiž tvrdil, že ak ho parlament odvolá, SaS dostane ponuku na návrat do vlády. Tomáš Taraba na to reagoval, že ani predstavitelia SaS si nezaslúžia vrátiť sa do vlády. „Takže nebudeme asistovať ani Matovičovi, ani Sulíkovi,“ napísal.

■ EXPRESNÉ KONANIE

To postihlo aj „normálnu“ schôdzu, na ktorej mali poslanci parlamentu v zrýchlenom legislatívnom konaní prerokovať vládne predlohy zákonov, ktoré sa, zjednodušene, týkali aj štrnásteho dôchodku, teda sociálnej dávky, ktorú tak členovia vlády a poslanci vládnych strán nazý-

vajú. Opozícia nejavia voči návrhom výrazný odpor, zaujímal ju však, kam sa podeje asi jeden a pol miliardy eur z vyššieho výberu daní, čo ani jeden z vládnych návrhov nijako nevysvetľoval. Pomoc občanom v súvislosti s infláciou totiž mešká už pol roka. K tejto téme si predseda parlamentu Boris Kollár neodpustil na sociálnej sieti nasledujúcu poznámku: „Európska únia zregulovala, ako zakrivené majú byť banány, ale na zregulovanie cien elektrickej energie už akosi zabudla!“

■ RÚTIME SA DO KATASTROFY

V podstate to isté, ale inými slovami, povedal pre prestížny zahraničný mediálny titul predseda vlády Eduard Heger. Oveľa exaktnejšie potom tú katastrofu na tlačovej konferencii predstavil guvernér Národnej banky Slovenska Peter Kažimír. Hrubý domáci produkt Slovenska by mal ešte v tomto roku vzrásť akosi zotrvačnosťou o 1,8 percenta, no v roku 2023 sa Slovensko pravdepodobne prepadne do recesie a HDP poklesne o jedno percento. Národná banka Slovenska očakáva v budúcom roku aj výrazný rast inflácie na úroveň 18 percent, v rizikovom scenári až na 22 percent.

Bez ďalších slov stačí citovať známu satirickú stránku na sociálnej sieti: „Lekári podávajú hromadné výpovede, školy nemajú za čo kúriť, západné krajiny pred nami zatvárajú hranice, po Slovensku sa túľajú utečenci, lebo na nich polícia nemá kapacity, ľuďom ani firmám nevie nikto povedať, koľko budú platiť za elektrinu a plyn, NBS hovorí o inflácii 18 percent, premiér v slovenských médiách mesiac papagájuje, že je všetko OK a pod kontrolou a potom pre celosvetové finančné noviny prezradí, že slovenskej ekonomike hrozí kolaps, a pritom mužik, ktorého ponížili do funkcie ministra financií, už dva dni verejne plače, rieši len seba a svoju úbohú ubližujúcu osobu a ukazuje, že vás má všetkých úplne u...“

„Je stále také nepochopiteľné, že si už aj pričítaní ľudia začínajú hovoriť, že čokoľvek iné by bolo lepšie?“ Tak znie záverečná otázka pod statusom satirickej stránky. Smutné na tom je, že vôbec to neznie zábavne. A že veselé časy sú nadiho preč.

AKTUÁLNE

Chudoba v minulom roku ohrozila na Slovensku sedemstatisíc osôb a miera rizika chudoby stále rastie. Hranicu chudoby na jednu dospelú osobu vypočítali odborníci približne na päťtisíc eur na rok. Vyše trinásť-percentná inflácia, úpadok priemyslu, avizované zvyšovanie cien energií a v nadväznosti prakticky všetkého od potravín po náklady na bývanie podstatne zvýši počet osôb v pasci chudoby

V pasci chudoby

Na druhej strane, podľa bankových analytikov majetok dvoch tretín miliónárov na Slovensku sa v období pandémie zvýšil a takisto sa zvýšil počet miliónárov. Aj tu sa hranica mení. Keď pred pár desiatkami rokov byť veľmi bohatý znamenalo mať majetok v hodnote milión dolárov, v súčasnosti rovnaký majetok stačí len na hodnotenie „finančný komfort!“ Na Američana v priemere pripadá majetok v hodnote okolo stodvadsaťtisíc dolárov. Aby sa niekto považoval za bohatého, musí mať majetok aspoň 2,2 milióna dolárov. Na Floride hranica bohatstva začína pri 3,6 milióna, v New Yorku je 4,2 a vo Washingtone 5,4 milióna dolára. Patríť medzi jedno percento najbohatších Američanov znamená mať majetok 4,4 milióna dolárov, ale v Kalifornii je to až 6,8 milióna. V Japonsku stačí na to 1,5 milióna a v Austrálii 2,8 milióna dolára.

Najbohatší Slovák pravdepodobne disponuje majetkom 1,7 miliardy eura. Najviac miliardárov je v USA – 724, v Číne 698, v Indii a Nemecku zhodne okolo 140 a v Rusku 117. Aby si miliónári a miliardári udržali svoj majetok, hľadajú preň a pre seba optimálnu lokáciu. V tomto roku sa odhaduje, že takmer stotisíc miliónárov z celého sveta sa presťahuje do novej krajiny. Predpokladá sa, že najviac miliónárov opustí Rusko, Čínu, Indiu, Hongkong a Ukrajinu. Ich cieľom budú najmä Spojené arabské emiráty, Austrália, Izrael, Švajčiarsko a Portugalsko, ale aj USA, Kanada a Grécko. Dôvodom na migráciu sú najmä vojnové konflikty v domovskom štáte.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

VŠIMLI SME SI

V Rimavskej Bani nedávno otvorili náučný chodník, ktorý je spojený s bojmi v Slovenskom národnom povstaní v tejto časti Gemera, na čo boli zamerané aj atraktívne ukážky. „Ide o nádhernú prechádzkovú trasu po autentických miestach skutočných bojov,“ priblížil charakter chodníka výkonný riaditeľ Oblastnej organizácie cestovného ruchu GEMER Jaroslav Hric. Trasa

Gulometný zrub na kóte Hrb na novom náučnom chodníku o SNP pri Rimavskej Bani

Povstanie na chodníku

chodníka totiž vedie popri zrekonštruovaných bunkroch a zákopoch, kde sú umiestnené aj dobovo verné figuríny povstaleckých vojakov. Je súčasťou tematickej trasy Cesta SNP Gemerom-Malohontom, ktorá mapuje histo-

rické udalosti vojnových rokov v tomto regióne a približuje štvordňové boje medzi povstaleckým peším práporom Narcis a útočiacou nemeckou Kampfgruppe Sonne. Na piatich zastaveniach dokumentuje vyhlásenie povstania a prípravu obrany v úseku č. 6 pri Rimavskej Bani a detailný priebeh udalostí. Špecifikom chodníka sú obranné postavenia povstalcov a obnovený autentický gulometný bunker na kóte Hrb. Prvú etapu chodníka nadšenci vojnovej histórie zrealizovali s podporou MO SR a OZ Gemerské Grúne. Do projektu aktívne vstúpili aj členovia KVH. Ako zdôraznil jeho autor Mgr. Viktor Bradňanský, Cesta SNP Gemerom-Malohontom sa formuje po vzore európskych bojísk, kde už roky pôsobia združenia, ktoré zaujímavým spôsobom a tematickými trasami približujú historické udalosti verejnosti. „Verím, že aj naša práca prispeje k udržiavaniu SNP v kolektívnej pamäti a zaujímavým spôsobom najmä mladšej generácii približí udalosti našich dejín,“ uzavrel iniciátor tohto záslužného zámeru.

Text a foto: Michal SITNIK

V Uňatíne odhalili pamätnú tabuľu biskupovi Pavlovi M. HNILICOVI Významná osobnosť slovenského exilu

Rímskokatolícka farnosť Bzovik v spolupráci s Obecným úradom Uňatín, Pro Deo et Fratribus – Rodina Panny Márie, príbuznými a priateľmi otca biskupa Pavla M. Hnilicu slávnostne odhalili 25. septembra 2022 jeho pamätnú tabuľu na vonkajšej strane Kostola Krista Kráľa v rodnom Uňatíne, kde sa narodil 30. marca 1921.

Ako významná osobnosť slovenského exilu významným spôsobom formoval dejiny slovenského národa v druhej polovici 20. storočia. Vďaka svojmu osobnému priateľstvu s pápežom Pavlom VI. (Giovannim Montinim) ovplyvnil jeho rozhodnutie ustanoviť samostatnú celoslovenskú cirkevnú provinciu 30. decembra 1977. Podľa emeritného arcibiskupa a metropolitu Mons. Jána Sokola ho biskup Hnilica často navštevoval a pri každom jednom stretnutí mu rozprával o našom krásnom Slovensku. Zomrel 8. októbra 2006 v juhočeskom meste Nové Hradce.

■ TAJNÁ VYSVIACKA

Miesto posledného odpočinku našiel v trnavskej Katedrále sv. Jána Krstiteľa. Od nedele 25. septembra 2022 má pamätnú tabuľu aj vo svojej rodnej obci Uňatín. V Rožňave bol 29. septembra 1950 Pavol M. Hnilica ako mladý jezuitský klerik tajne vysvätený za kňaza. Po sedemdesiatich dvoch rokoch od tejto udalosti, ktorou sa na Slovensku de facto ustanovila „tajná“ umlčaná cirkev, si odhalením jeho pamätnej tabule na

ČO INÍ NEPÍŠU

Hlavným celebrantom na slávnostnej omši bol bývalý prešovský arcibiskup metropolita Ján BABJAK, pričom mu asistoval aj známy diecézny kňaz Ján KOŠIAR.

miestnom kostole Krista Kráľa pripomenula jeho život a dielo rodná obec Uňatín, ktorá je súčasťou farnosti Bzovik (okres Krupina). Do roka 2008 bola súčasťou Trnavskej arcidiecézy.

■ PAMÄTNÁ TABUĽA

Hlavným celebrantom a kazateľom na slávnostnej svätej omši bol emeritný prešovský arcibiskup metropolita vладыka Ján Babjak, SJ. Jeho koncelebrantmi spolupratia jezuiti Ján Ďurica, Ladislav Šofranko a Marcel Mecko. Súčasťou slávnostnej liturgie boli aj diecézni kňazi Michal Válka, Šebastián Košút a Ján Košiar, ktorí boli v Ríme dlhoročnými biskupovými spolupracovníkmi. Nechýbal ani miestny farár vdp. Vladimír Slovák, ktorý z poverenia banskobystrického biskupa Mariána Chovanca po skončení svätej omši slávnostne odhalil a požehnal pamätnú tabuľu biskupa Pavla M. Hnilicu. Pri tejto príležitosti zaslal pozdravný list aj žilinský biskup Tomáš Galis. Na slávnosti sa osobne zúčastnil i brat biskupa Hnilicu Dr. Ján Hnilica.

Matej MINDÁR
Foto: Štefan SUCHÝ

Sulíka zrejme vystrieda Taraba

Roman MICHELKO

Sledujúc podzemné vody našej politiky bolo už asi pred týždňom jasné, ako sa skončí odvolávanie Matoviča z postu ministra financií. Presnejšie povedané, veľa naznačil už rozhovor Štefana Kuffu začiatkom augusta, keď pre Denník N povedal, že Matoviča neodvolá, lebo Matovič je jeho priateľ, a to sa medzi priateľmi nerobí. Už vtedy bolo jasné, že strana SaS bola hodena cez palubu a hľadá inú cestu. Model z jari 2021 sa len oprášil s novým výsledkom. Aj vtedy sa rokovalo o trojkoalicii s podporou tarabovcov, ale keď sa klub ZA ĽUDÍ takmer unisono postavil proti kolaborantke Remišovej, ktorá bola ako povestný kôl plote, bolo jasné, že to „nedajú“, a Boris Kollár vtedy povedal Igorovi Matovičovi, že musí z hrušky dole. Bez straty kytičky to, samozrejme, nebolo, ale ministerský post bol akceptovateľnou náplastou na Matovičove boľaky.

Po roku aj pol sa veci posunuli. Sulík svoju hru zbral priam kolosálne, ale pochopil, že nesmie a ani nechce byť za úplného politického idiota, takže prekročil rubikon a išiel na cestu, z ktorej niet návratu. Paradoxne však dosť dlho mu nedochádzalo, že to, čo uhral na jar 2021, už na jeseň neuhrá. Bohužiaľ, svojím vajataním a blúznením, že sa po odvolaní Matoviča vráti do vlády, dával muníciu Tarabovi a spol., ktorí túto extrémnu politickú hlúposť používajú ako argument proti Sulíkovi a pokúšajú sa obhájiť svoje podražanie Matoviča na poste ministra. Postoj tarabovcov sa dal čakať. Ich argumenty nemusíme a ani by sme nemali prijať, ale ak myslia dlhodobejšie, je jasné, že potrebujú politický prístav. Ak im ho nedal Fico, zrejme pre odpor v klube, tak išli tam, kde sú viac vítaní – u Borisa Kollára. Iste, do klubu nevstúpili, to by bolo pri-

liš okaté, ale porovnanie hlasovaní z júnovej a zo septembrovej schôdze hovorí veľmi veľa. Takmer všetko. Ruka už je v rukáve.

Človek by si povedal, že našťapovali opatrne, lebo „liberálne úderky“ v OĽaNO by sa kvôli takémuto nesvä-

KOMENTÁR

tému spojenectvu mohli vzbúriť. Táto obava však je krajne neadekvátna. Stančíka skorumpovali postom štátneho tajomníka na ministerstve zahraničných vecí, bývalého redaktora RTVS Čekovského, známeho ako Červená panda, nikto neberie vážne a politický farizej Šeliga stupňuje podmienky na svoje „morálne“ prebudenie. Paradoxne, takáto „nesväta aliancia“ s Tarabom bola interne komunikovaná ako s prvým a nemal výhrady. Potom náhle vyhlásil, že odíde z koalície, ak bude Taraba zvo-

lený za podpredsedu parlamentu. To je však už pasé, ale nepochybujem, že niečo takej výhovorky, ktorú by toto individuum nevytvorilo v trápnom a zúfalom úsilí vytvoriť ilúziu o tom, že má nejakú morálnu integritu. Ak niekto niekedy o nej pochyboval, dnes je už úplne jasné, že nijakú nikdy nemal a nemá.

Pre úplnosť spomeňme aj ďalšie politické molekuly, ktoré sa k podobne „nesvätej aliancii“ vyslovovali. Spomínať teplákovú poslankyňu Kozelovú, ktorá si pri svojom päťtisícovom poslancekom plate užíva nájomný byt pre sociálne slabých za päťdesiatdvať eur v Ružinove, nemá zmysel. Tá svoje výhrady komunikovala maximálne tak interne v klube. Ale iná politická molekula akýsi Šudík, poslanec jediného gesta – za celé dva aj pol ročné obdobie ste si ho mohli všimnúť len raz, a to keď sa vytešoval z vyhodenia poslankyne Tabak z klubu OĽaNO – sa tiež vyslovil, že ak bude Matovičova (Hegerova) vláda visieť na šnúrke od Tarabových gátí, tak takú vládu podporovať nebude. Načo však pátrať po politickom planktón? Asi len preto, aby si aj oni uvedomili, že ich bezvýznamné táranie niekto sleduje.

Veľa o budúcnosti koalície naznačil profilový rozhovor s Tara-

bom v Postoji. Odhladnuc od skutočnosti, že si v ňom občas protirečil, naznačil, že by mohli za istých okolností podporiť rozpočet. A to, ako vieme, opozícia nikdy nerobí. Svedčí o tom akoby freudovské prerieknutie Petra Pčolinského, že ak tarabovci podpora rozpočet, tak post podpredsedu parlamentu by bol dobrý politický deal. Viac-menej tak testovali reakcie, ako by na to zareagovalo torzo koalície. A potom si povedali, že čas na Tarabu ako podpredsedu parlamentu ešte nenastal, takže to zatiaľ odkladajú.

No a aké je resumé z našej situácie? Boris Kollár síce zabezpečil Matovičovi väčšinu, ale len tesnú. Ako dlho vydrží, je druhá vec. No a Sulík svojím politickým autizmom a neschopnosťou pochopiť politickú realitu dáva Tarabovi argumenty na konanie, ktoré by inak bolo neobhájiteľné. Iste, tých bystrejších to neoklame, ale stále je časť ľudí, ktorí sú povrchní a naletia na vŕseliči. Každopádne, nateraz to vyzerá tak, že Sulíka v koalícii nahradí Taraba.

Uzávierka SNN 20 bola ešte pred hlasovaním NR SR o dôvere pre ministra financií. Text vnikol pred hlasovaním o vyslovení nedôvery predsedovi strany OĽaNO Igorovi Matovičovi.

Cui bono? Stále platné!

Ivan BROŽÍK

Teda v či alebo na koho prospech? Slovné spojenie zaužívané najmä v právnickej a súdnej praxi. Lenže v určitých časoch súdia aj občania. Majú na to právo. Alebo – prinajmenej – posudzujú.

Nord Stream 2, plynovod, ktorý nikdy nebol spustený do prevádzky, je zničený. Nord Stream 1, plynovod, ktorý ešte ako-tak tlačil plyn z Ruska do Nemecka, je zničený. Dánski experti už identifikovali päť unikových miest na potrubí, ktoré je z technických príčin natlakované, aj keď je mimo prevádzky. Vyžaduje si to technológia prepravy plynu potrubiami. Musia byť totiž pod nepretržitým tlakom.

Všetci dobre vieme, kto aj za cenu diplomatických konfliktov s Európou a najmä s Nemeckom všetkými možnými politickými, ekonomickými a ktovie ešte akými spôsobmi

vyvíjal tlak na to, aby podmorská dvojka z Ruska do Nemecka nikdy nebola dostavaná a spustená. A ako mu náš politický mocenský a mediálny fanklub priam na úrovni tých najprimitívnejších futbalových rowdies tleskal za tieto úmorné snahy.

POZNÁMKA

Na čele s ústavnými činiteľmi navonok suverénnej Slovenskej republiky. Žiaľ, iba navonok. Nie, bolo by naozaj hlúpe predbiehať výsledky vyšetrovaní, kto za zničením podmorských plynovodov do Nemecka stojí. Napokon, už teraz môžeme uzavrieť stávkou, že napriek barnumskej propagande sa vinník nenájde nikdy. Lebo už teraz je známy. Stačí si dať do súvislosti pár známych faktov.

Rusku zostali na prepravu plynu do Európy už iba dve cesty. Severná

vedie plynovodom Jamal cez Bielorusko a Poľsko do Nemecka, lenže tento plynovod už istý čas funguje v reverznom móde a tlačí plyn z Nemecka do Poľska. Nikto sa verejne nezaobrá tým, odkiaľ ho Nemci berú, aj keď nahlas tvrdia, že sú na prahu plynovej krízy. Nikoho to „nezaujima“, presnejšie napísané, nemá čo zaujímať. Veľké Kapušany sú tak posledným miestom, kadiaľ do EÚ prúdi ruský plyn. Teda v posledných mesiacoch cez plynovod Bratstvo, križujúce územie Ukrajiny, prúdil na štvrtinu kapacity plynovodu. Na toto miesto sa teraz pozerá celý svet, už teraz sú totiž dodávky obmedzené a každým dňom sa môžu zastaviť. Už pred najmenej tromi týždňami Ukrajina upozornila, že tento plynovod „môže“ z bezpečnostných dôvodov vypnúť. Bez bližšej špecifikácie tých „bezpečnostných dôvodov“. Európa-

skej únii, teda jej proamerickým politikom, vrátane tých našich, sa tak splní americký sen – odstaviť starý kontinent úplne od ruských energetických zdrojov. Zopakujme si, že Bratstvo je momentálne jediný funkčný plynovod z Ruska do Európy a aj k nám, no i ten už príliš nebezpečne visí na šnúrke od Zelenského gátí.

Takže ide sa vyšetrovať? A čo? To ešte stále nikto nevidí, ako sa tu roky niekto z pohodlného zámoria snaží zruinovovať Európu, jej narastajúci politický, ekonomický a cez plynovody Nord Stream aj energetický potenciál?

Plynovody boli zničené v hĺbke vyše sto metrov uložením a odpálením náloží. Zopakujme si – na piatich miestach. To sa dá spraviť iba s pomocou vyškolených podmorských vojenských špecialistov a, samozrejme, špeciálnej techniky. Zostáva znovu zopakovať otázku – komu je to na prospech? A komu tá operácia stála za tie určite nemalé náklady a riziká? Kyjevu teraz stačí uzavrieť jediný kohútik, za čo dostáva už vopred miliardové platby a bude „fajn“. Ako fajn, to všetci predsa vieme. Ide zima. A to najdrahšie, čo sa teraz predáva, sú ropné a plynové médiá spoza oceánu. Cynický biznis.

GLOSAR
ANDREJA MIŠANEKA

SPOZA OPONY

V lete v roku 1907 prišiel do Ružomberka Brit, vlastne Škót, študovať národnostnú otázku v Uhorsku. Bol to novinár s väzbami na ministerstvo zahraničných vecí, dnes by sme povedali spravodajských služieb. Bolo to sedem rokov pred vypuknutím prvej svetovej vojny. A jedenásť rokov pred vznikom česko-slovenského štátu – o takom vtedy nikto nechýroval.

Boli to roky, keď sa vo Viedni formoval tzv. belvederský kabinet následníka trónu vtedajšej monarchie. Cieľom bolo pripraviť federalizáciu monarchie. Dodnes visia v jednom rakúskom zámku dokonca aj mapy zamýšľanej federácie. Nezmenila by len monarchiu, ale strednú Európu. Je to jediné miesto v Európe, kde je portrét mladého Milana Hodžu z chýrnej hodžovskej rodiny – jediného Slováka v monarchii, kde bola katolícka cirkev štátnou – evanjelika, ktorý dostal Slovensko prvý raz na mapu.

Dnes presne nevieme, kto otvoril Hodžovi dvere, ale vieme,

prečo sa niekto z Londýna trepal v roku 1907 do Ružomberka, aby zisťoval národnostné pomery. Pokiaľ ide o Brita, zostalo v slovenskej politike jedno poučenie. V Ružomberku ho poslali za oficiálnym predstaviteľom uhor-

Je to svedectvo o hĺbke historického vedomia.

Aký obrovský oblúk dejín nám pripomína toto výročie! Z hĺbky rokov si treba pripomínať, čomu čelili v roku 1907 Slováci. Scotus Viator, čiže Robert William

Prečo sú výročia pre Maticu opora

Dušan D. KERNÝ

ských úradov a odtiaľ sa vrátil s poznáním, že Slováci sú dokonca väčší utláčani, ako mu tvrdili národovci. Maďari mu tvrdili, že majú právo na pomadžarčovanie. V Budapešti vyhlasovali, že nijakí Slováci neexistujú. To ho vyprovokovalo, precestoval pol Slovenska a ako Scotus Viator (škótsky pútnik) oboznámil európsku verejnosť o skutočných pomeroch v Uhorsku. Nedávno po prvý raz položil slovenský veľvyslanec Reháč pamätný veniec na jeho hrob pri 140. výročí narodenia.

Seton-Watson, sa v roku 1910 dokonca v rámci štúdia národnostných pomeroch v Uhorsku zúčastnil na voľbách. O štúdiu týchto voľieb sa osobitne zaslúžil vedec, maticiar, člen historického odboru MS Ladislav Deák, ktorého desiate výročie úmrtia sme si nedávno pripomenuli. Práve vedec Deák rozobral o i štatistický podvod, nehodnovnosť uhorskej národnostnej štatistiky z roka 1910. Má to nesmierny význam, maďarské úrady sa práve o to opierali pri územných požiadavkách aj v 20.

storočí. Doktor Deák bol profilujúci historikom 20. storočia. Jedno z jeho diel pod príznačným názvom Hra o Slovensko vyšlo zásluhou iniciatívy a za podpory Pavla Hamzika v čase, keď bol veľvyslancom v Maďarsku vo vyda-

vateľstve Veda. Ladislav Deák vďaka práci v archívoch pripravil a v Matici (!) vydal trojväzkovú edíciu dokumentov z obdobia Viedenskej arbitráže 1938, súčasťou mníchovského nátlaku, ktorá pripravila tak vtedajšie Československo, ako aj Rumunsko o značné časti územia a obyvateľstva. Ide o rozsiahly pramenný materiál – a ten vyšiel až v roku 2005 vďaka tomu, že vedec Deák sa nevzdával a nachádzal oporu aj v Matici.

Pri maticných výročiach si uvedomujeme, aké hlboké alebo

plytké je naše historické povedomie. Tak to je aj pri storočniciach mimoriadnych maticných osobností – Vladimíra Mináča a Romana Kaliského. V prípade Mináča, esejistu, ktorého kniha Tu žije národ (editovaná 1982) síce vyšla, ale bolo nariadené, aby sa jej nerobila publicita, aby sa zamlčala. Národ asi prekážal istému blogerovi v inak serióznom mienkotvorňom denníku, keď ho teraz nazval ultranacionalistom. Našťastie v roku 2014 vyšla vedecká monografia Pavla Matejoviča, ktorá je aj svedectvom o Mináčových konfliktoch s režimom a o zastrášaní v ére buržoázných nacionalistov, teda v čase, keď išlo o život.

Aj pri nedožitej storočnici Romana Kaliského (zomrel v novembri 2015) až vďaka dvom mimoriadnym autorom Jozefovi Leikertovi a Márii Mackovej máme s vŕšením 2022 na šesťsto stranách plnokrvne zachytený život výnimočného slovenského novinára druhej polovice 20. storočia – dôkaz, ako práve na pôde maticných Slovenských národných novin prispel v roku 1992 k vzniku Slovenskej republiky.

SEBAOBRAHA

Chaos na celoeurópskom trhu s energetickými médiami spôsobuje následne aj mnoho zmätkov vo vymeriavaní záloh, vyúčtovaniach a najmä v nedoplatkoch. Necítim sa byť kompetentní, aby sme sa vyjadrili, či to tak musí byť a či sa tieto zmeny nedajú zvládať pre zákazníkov prehľadnejšie. Isté však je, že sa tu otvoril jeden obrovský priestor pre podvodníkov. Každému odberateľovi plynu, elektrickej energie, ale už aj vody na Slovensku preto dôrazne radíme – preverujte si všetky účty, najmä tie, v ktorých sú výrazné odchýlky od doterajšieho bežného priemeru.

Pozorne s faktúrami

A to priamo u dodávateľa, telefonicky, mailom alebo iným dôveryhodným spôsobom. Citujeme neustále ubezpečovanie zo strany predstaviteľov štátu, že ceny energií pre domácnosti sa až do konca decembra 2022 nemenia. Sú teda také isté, ako boli vlni i predvlni.

V žiadnom prípade o prípadných nedoplatkoch nekomunikujte s nikým iným ako s vaším dodávateľom. Prvým znakom podvodu sú takzvaní podomoví agenti. Najmarkantnejším varovaním pred podvodom však je, ak tieto neautorizované osoby žiadajú od vás úhradu nedoplatku hneď a v hotovosti. Na Slovensku neexistuje žiaden oficiálny dodávateľ energií, ktorý by so zákazníkom mimo zákazníckeho centra spoločnosti vykonával finančné transakcie v hotovosti.

Polícia SR preto opakovane a dôrazne radí, čoho by sa mali starší ľudia vyvarovať a čo by im mali prizvukovať ich príbuzní: „Nikdy nevpúšťajte cudzie osoby do svojich príbytkov, nerozprávajte sa s nimi a neostávajú s nimi osamote. Neprejavujte záujem o náhodne ponúkanú službu alebo kúpu tovaru. Zdržte sa takého konania, ktoré by mohlo cudziemu človeku napovedať, kde máte uložené svoje úspory alebo cennosti. Žiadna spoločnosť nevypláca peňažné výhry v hotovosti prostredníctvom svojich zamestnancov či iných osôb. Ak na vás cudzie osoby vyvíjajú nátlak alebo máte pocit ohrozenia, kontaktujte políciu.“

Podvodníci dokážu rôznymi klamstvami vylákať od seniorov vysoké sumy peňazí, veľakrát sú to celoživotné úspory, cennosti aj šperky. Najčastejšie kontaktujú starších ľudí telefonicky niekoľkokrát za sebou, a to vo veľmi krátkych intervaloch, aby znemožnili preverenie uvádzaných skutočností. Prípadne sa chcú dostať do príbytku obeť ako falošní pracovníci pošty, elektrárni, plynárni či vodárni, ktorí prišli vrátiť preplatok alebo inkasovať nedoplatok, alebo ako obchodníci, ktorí im chcú niečo prediť.

Jednou z najefektívnejších ciest, ako zabrániť tomu, aby sa stali naši starší blízki obeťami podvodu a prišli tak o svoje často aj celoživotné úspory, je hovoriť s nimi, informovať ich a poučiť o rôznych praktikách podvodníkov a čoho sa vyvarovať, aby sa nestali obeťami podvodu už aj tak v zlych finančných časoch.

Treba si tiež pamätať, že ak ste si neobjednávali žiadnu službu alebo nákup a ten, kto od vás za to prípadne žiada peniaze, musí sa vám bezpodmienečne preukázať nejakou zmluvou, na ktorej je identifikovateľný váš podpis. Ak máte podozrenie na podvod aj tak, kontaktujte políciu.

Ján ČERNÝ

Význam Romana Kaliského v moderných dejinách Slovenska

Národné noviny pri vzniku Slovenska

Maroš SMOLEC – Foto: archív SNN

Novinár, spisovateľ, kultúrny dejateľ a spoločenský aktivista Roman Kaliský by sa koncom septembra dožil sto rokov. Počas normalizácie ho komunisti vytlačili na okraj spoločnosti. Nezlomil ho. Po nežnej revolúcii bol podpredsedom Matice slovenskej a redaktorom obnovených Slovenských národných novín. Svojím pôsobením sa výrazne zaslúžil o vznik demokratickej Slovenskej republiky v roku 1993. Napriek nespochybniteľnému prínosu pre slovenský národ si nikto na neho – okrem Matice slovenskej a Slovenských národných novín – nespomenul. Matica si ho 21. septembra pripomenula kolokviom. Na osobu Romana Kaliského sme sa opýtali jeho priateľa a nášho redakčného kolegu Dušana D. KERNÉHO.

Roman Kaliský by sa 23. septembra dožil sto rokov. Odišiel v roku 2015 ako deväťdesiatročný. Bol významným publicistom. Pre slovenskú spoločnosť urobil veľa. Ako by ste hodnotili jeho osobnosť?

V roku 1963 vyšla kniha, ktorá doslova rozbúrila hladinu verejnej mienky na Slovensku. Bola Kaliského pod názvom Obžalovaný, vstaňte. Je vysoko hodnotená aj dnešnou literárnou kritikou. Dnes niet takých dokumentárnych kníh o pomeroch na Slovensku. Dvaja výnimoční autori profesor Leikert a doktorka Macková potrebovali na knihu o Kaliskom šesťsto strán plných dokumentov. Ojedinelá skvelá kniha o výnimočnom autorovi práve vyšla. Matica si ju dôstojne pripomenula. Je to svedectvo o výnimočnej novinárskej osobnosti, ktorá korunovala svoju prácu završením

INTERVIEW

národnej emancipácie Slovákov a prácou pre vznik samostatnej Slovenskej republiky. Kaliský prežil v druhej polovici 20. storočia zložitú, sčasti so zamlčaným životopisom, ale aj so silou vyťažiť z chýb energiu pre zmenu režimu, systému.

Roman Kaliský sa výrazne pričínal aj o obnovenie nášho periodika Slovenských národných novín (SNN), v redakcii ktorého ste spolupracovali. Roman Kaliský patrí medzi najvýznamnejšie postavy slovenskej žurnalistiky. Ako ho hodnotíte ako novinára?

Roman Kaliský spolu s Drahošom Machalom a Petrom Štrelingerom urobili z bratislavskej pobočky matičných SNN základňu, kde vznikali kľúčové iniciatívy a dokumenty s jednoznačným cieľom – dať dovedna nielen slovenskú inteligenciu, ale aj verejnosť za demokratický vznik samostatného štátu. Títo traja spiso-

vatelia, novinári, mali v rukách jedine slovo. Vedení Kaliského životnou skúsenosťou šli priamočiaro za vznik samostatného slovenského štátu! Slovenské národné noviny, malé matičné noviny, vlastne len ich pobočka, dali dovedna hlavný prúd usilujúci sa

O tom vie najviac Peter Štrelinger, ktorého Kaliský podporoval pri akcii Zlatého pokladu Matice – ten mal mimoriadny ohlas nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Osobitne v USA a Kanade, samozrejme medzi krajanmi, podobne ako aj iniciatíva

Legendárny športový komentátor Karol POLÁK (pri mikrofóne) a legenda slovenskej žurnalistiky Dušan D. KERNÝ (uprostred) s ďalšími kolegami z médií na spomienkovom podujatí k storočnici populárneho kolegu z novinárskej brandže Gabriela Zelenaya.

o pokojné, ústavné rozdelenie federácie, a tým aj o vznik slovenského štátu. Iste by si to pri novembrovom výročí hlasovania o ústavnom zániku Česko-Slovenska Kaliský pripomenul spolu s vtedajším poslancom Jánom Smolcom. Veď ten ho po vzniku Slovenskej republiky stiahol do nového denníka ako svojho zástupcu. To, čo urobili tí traja najmä v roku 1992, to nie sú len dejiny, to je aj výzva pre súčasnosť. Niet malých novin ani dnes, je len veľa zbytočných slov, zastrašovanie a propagandy. Udalosti spreď desaťročí sú súčasťou pozoruhodného dedičstva SNN. Roman Kaliský bol pri tom.

V Matici slovenskej sa tiež angažoval, napokon z nej odišiel, jemne povedané, sklamaný. Prečo?

matičného fondu v začiatkoch kupónovej privatizácie. Kým iní „zberatelia“ kupónov úspešne prosperovali Matičný fond nie. Verejne to prepuklo až po dôkladnej pitve výročnej správy fondu, ktorú urobil Roman Kaliský. Ten vložil vlastné i rodinné zdroje s dôverou práve do matičného fondu. Nebol sám, boli tam vynikajúci hokejisti z NHL či najznámejší slovenskí umelci, maliari. V atmosfére vzniku samostatného štátu bola matičná značka zárukou, vzbudzovala dôveru. Matica mala autoritu. Kaliský svoj rozbor nemohol publikovať v SNN, hoci bol funkcionárom. Pravda, na rozdiel od iných neplateným. V rámci demokracie, najmä pri vzniku Slovenskej republiky, o čo sa zaslúžil, zrazu v tejto novej slobode narazil na priestor neslobody. Vtedy odišiel

O ČOM JE REČ

Mali sme byť spolu v SNN od prvého čísla tohto slávneho týždenníka, ktorý nadväzuje na Štúrove noviny z roka 1845... Roman Kaliský vlastne vymyslel oživotvorení Slovenských národných novín, a to, že sa hneď po revolúcii, keď sa on dvadsať rokov murár (kam ho vykopli normalizátori po okupácii ako najväčšieho medzi novinármi) bude môcť opäť vrátiť k novinám, nepôjde späť do Kultúrneho života, napokon ten už aj tak dávnejšie nahradil Literárny týždenník... Lenže osud chcel ináč. Roman Kaliský sa ocitol na osem mesiacov v kresle ústredného riaditeľa Slovenskej televízie. Odtiaľ napokon odišiel na vlastnú žiadosť, nevidiac v tejto práci nádej, že bude môcť konať slobodne... Tak ako si to predsavzal len on! Roman to viackrát vysvetľoval, ako priamo Vladimirovi Mečiarovi zložil funkciu najvyššieho televízneho šéfa.

Preskočím všetky udalosti, napokon v rámci stého výročia narodenia Romana Kaliského vyšlo viacero jubilejných článkov a konala sa aj konferencia o jeho živote a diele v Matici slovenskej, kde vykonával istý (krátky) čas aj funkciu podpredsedu inštitú-

cie! Viem, že sú to prázdne slová, ak napíšem, že spolupráca s Romanom Kaliským, stretávanie sa dennodenne nielen v redakcii SNN, ale aj Republiky, patria v mojom živote medzi to najkrajšie a navzrušujúcejšie, čo som vôbec prežil!

Romana sme si predstavovali ako osobnosť, ktorá mala byť prvým slovenským prezidentom. Pravda, každý, kto bol navrhnutý na tento post,

Stovka žurnalistického barda

Peter ŠTRELINGER

musel s tým súhlasiť. Roman Kaliský s tým aj najprv súhlasil! Napísal rukou svoj súhlas pred viacerými svedkami v Kláštorej vinárni na Františkánskej 2 v Bratislave, kde sídlila na druhom poschodí filiálna redakcia SNN. Marta Podhradská s tým utekala do kancelárie predsedu Matice slovenskej Jozefa Markuša, aby listinu rozmnožila. V tej eufórii potom zabudla jednu z kópií v xeroxovom (kopirovacom) stroji. Ráno to tam našiel sám pán predseda, ktorý bol presvedčený, že jedine on je vyvolený a povolany stať sa prezidentom SR. A oheň bol na streche! Tuším

ešte v ten deň si Markuš predvolal Romana Kaliského a zasypal ho výčitkami, že nedodržiava hierarchiu vedenia Matice, lebo poškodil tým ambície samotného predsedu. Aj keď sa Roman Kaliský ohradil, že svoju kandidatúru hneď ráno stiahol ešte pred rokovanim NR SR, Markuš neveril a zanevrel na svojho podpredsedu!

To bola jedna z príčin, prečo sa Roman Kaliský vzdal funkcie podpred-

Žurnalistický pamätník Dušan D. KERNÝ

aj z Matice. No myslím si, že s tým sa stretávame v novej spoločnosti dodnes aj inde.

Roman Kaliský bol vizionár, ako prvý sa verejne zasadzoval v deväťdesiatych rokoch za vznik samostatného slovenského štátu, vďaka čomu vedel, že raz budeme samostatní a Slovenská republika prežije a bude úspešná.

Myslím si, že väčší než vizionár bola jeho neraz dramatická skúsenosť s rozličnými podobami zlomov starého režimu – počnúc od roka 1945. Kaliský vycítil, že tu už nezahraje cudzia moc, že je to príležitosť, ktorá sa nebude opakovať. Mal skúsenosť so vznikom prvej Slovenskej republiky a potom s rokom 1946 s voľbami, ktoré demokrati drvivo vyhrali a v roku 1948 prehrali. Vyše dvanásť rokov až do roka 1960 bol poslancom. Zažil rok 1968. Vedel, že po roku 1989 už nie sme vystavení cudziemu zásahu. Udal jasný smer, a to na stránkach matičných novín! Vladimír Mináč, jeho priateľ, matičiar a súputník, ho nazval prvým hlasom na križovatke dejín. Veľa zohralo aj jeho priateľstvo s Detvanom Imrichom Kružliakom, exulantom v Slobodnej Európe. No najmä a predovšetkým sa jeho slovenskosť prejavila na pastoračnej omši v Šaštíne v novembri 1990. V priamom prenose za účasti vtedajšieho prezidenta Havla. A o to išlo. Kaliského priateľ Gustáv Valach prečítal na konci bohoslužby pápežské dekrétory Pavla VI. z roka 1977 o samostatnej slovenskej cirkevnej provincii. A k nim Kaliského a Rúfusovu esej. Napriek tomu, že od novembra 1989 ubehol rok, verejnosť o tom prakticky nevedela nič.

Ale potom v Slovenských národných novinách, a to je súčasť dejín SNN, Roman Kaliský uvrejnol v SNN č. 50 text Pápež Pavol VI. sa zaslúžil o Slovenskú republiku. Veď išlo o národnú suverenitu Slovenska.

zem zabudnúť... Roman ma celý večer, a asi aj noc, presviečal a argumentoval, prečo mám ponúknúť funkciu prijateľ.

Ale najlepšie bude odcitovať Romana Kaliského. Tieto slová povedal pri prezentácii mojej druhej knihy publicistiky Spravidlivý medzi národmi v magický dátum 9. 9. 1999 v Kláštorej vinárni:

„Šťastie mala slovenská literatúra, žurnalistika a celý národný pohyb za suverenitou, že sa šéfom nestal. A to nielen v tomto prípade, ale ani vtedy – opäť pred siedmimi rokmi –, keď sme ho v naivnej viere, že slovo dané nám vtedy slovenskou politickou špičkou platí, hotovali priam za direktora ešte federálnej televízie, aby odtiaľ z Prahy, z najplyvnejšieho média, svietil na cestu k slovenskej samostatnosti, ktorá sa o pár mesiacov stala skutkom.“

Trochu som mu tento jeho kompliment vrátil v roku 2012 pri príležitosti jeho deväťdesiatky.

Roman, budem citovať tvoje slová zo záveru príhovoru na spomínanéj promócií knihy. Ak si tie slová adresoval mne, nuž potom zvrchovane patria najmä tebe samému: „Vraj iba novinár. Pán novinár, pričom slovo pán nepovažujem v tomto prípade za titul, ale za vlastnosť.“

Štát plánuje sledovať občanov pomocou umelej inteligencie Žijeme ešte v slobodnom štáte?

Ivan KRAJČOVIČ – Ilustračné foto: Pixabay

Vláda Igora Matoviča a Eduarda Hegera vynakladá dane občanov aj na ich sledovanie a monitorovanie nepohodlných názorov na internete. Bez príkazu súdov alebo policie. Prokuratúra tieto pokusy zatiaľ toleruje.

V máji minulého roka na tlačovej besede pri príležitosti Svetového dňa slobody tlače uviedla pre agentúru SITA podpredsedníčka vlády Veronika Remišová, že „slobodu tlače negatívne ovplyvňuje šírenie dezinformácií a hoaxov, ktoré škodia slobodným médiám“. Do boja proti hoaxom by podľa nej v budúcnosti mala byť zapojená aj umelá

AFÉRA

inteligencia. „A na to plánujeme vyčleniť vo forme dopytových výziev minimálne dvadsaťpäť miliónov eur,“ povedala.

■ SLEDOVANIE NÁZOROV

Slová podpredsedníčky vlády o zapojení umelej inteligencie do sledovania názorov občanov sa potvrdili v tomto roku. Minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Branislav Gröhling (SAS) podpísal zmluvu s Kempelenovým inštitútom inteligentných technológií (KInIT) na sumu tristo tisíc eur do marca 2022. Zmluvu podpísala riaditeľka inštitútu profesorka Mária Bileková, zhodou okolností sestra neúspešného kandidáta na poslanca NR SR za stranu SAS. Z dotácie sa financoval okrem iného výskum Spracovanie webových a používateľských údajov, Informačná bezpečnosť a Etika a ľudské hodnoty v technológiách. Čo sa za týmito vzne-

šenými slovami skrýva, prezradil na svojom Facebooku Peter Pištek z KInIT, bývalý prodekan pôsobiaci na Fakulte informatiky a informačných technológií STU, z ktorej odišiel po nezhodách s dekanom Ivanom Kotuliakom. Pochválil sa, že KInIT využíva umelú inteligenciu pri označovaní manipulatívnych a falošných článkov a príspevkov na sociálnych sieťach.

■ ZAUJÍMAVÁ ZOSTAVA

V inštitúte sa stretlo veľa ľudí so spoločnou minulosťou. Je tu angažovaný syn exprezidenta Andreja Kisku aj syn banskoobystrického župana Luntera. Medzi nimi je generálny riaditeľ a spoluzakladateľ spoločnosti ESET Richard Marko. KInIT podľa iného zdroja spolupracuje so slovenským startupom Simplicity na ďalšej technológii proti dezinformáciám. Podľa Jakuba Šimka z KInIT používatelia

budú môcť nahlásiť obsah, ktorý považujú za nevhodný. Neprezradil, komu bude škodlivý obsah nahlasovaný a ako je chránené jeho zneužitie. Prototyp by mal byť testovaný už tento rok. Kto však bude určovať, čo je dezinformácia a kedy sa hoax mení na pravdu?

■ POKUSNÉ BALÓNIKY

Nie je to prvýkrát, čo má štát strach zo svojich občanov a chce ich ovládať. V roku 2015

Ústavný súd SR označil za protiústavné niektoré zákony, ktorými chcela vláda Roberta Fica poľnohospodársku elektronickú komunikáciu občanov. V roku 2018 vtedy poslanec Eduard Heger hlasno kritizoval zákon z dielne ministra financií Petra Kažimíra, ktorý mal umožniť daňovým úradom, aby nahládali na bankové účty bez obmedzení.

„Myslíme si, že hrozí riziko, že sa budú tieto údaje zneužívať na špeho-

vanie, šikanovanie občanov a nepohodlných podnikateľov, ako sme boli v minulosti toho svedkami,“ vyhlásil vtedy Heger.

V roku 2020 zneužila vláda Igora Matoviča situáciu s ochorením COVID-19 na sledovanie ľudí. Oficiálne – aby mala prehľad, s kým sa ľudia s koronavírusom stretávajú a či dodržiavajú domácu karanténu – mala by však prístup aj k osobným údajom. Po silnej kritike podmienky okresala iba na lokálne sledovanie jednotlivcov a z návrhu bolo vypustené získavanie prevádzkových údajov. Ďalšou zámenkou sa stala Ukrajina. Vláda aj Národná rada SR iba dva dni po vypuknutí konfliktu schválili a prezidentka Zuzana Čaputová deň na to podpísala zákon o mimoriadnych opatreniach v súvislosti so situáciou na Ukrajine. Ten obsahuje nový inštitút „blokovania“. Inak povedané, zamedzenie šírenia škodlivého obsahu na internete. Odniesli si to weby označené ako konšpiračné a zriadil sa cenzorský úrad v podobe Národného bezpečnostného úradu.

■ ZÁKAZ ZNEUŽÍVANIA

Európska únia pritom už v minulom roku navrhla smernicu, ktorá obsahuje zákaz zneužívania umelej inteligencie na špehovanie ľudí či manipuláciu s verejnou mienkou. Jednotlivé členské krajiny by však podľa EÚ mali mať dohľad nad použitím umelej inteligencie a takisto by mali vytvoriť nezávislú inštitúciu, ktorá by takéto systémy schvalovala, kontrolovala a certifikovala. Veronika Remišová zatiaľ iba vymenovala členov Stálej komisie pre etiku a reguláciu umelej inteligencie, pôsobiacu pri jej ministerstve.

Proti cenzúre, potlačaniu iných názorov a sledovaniu treba bojovať. Pretože časom vždy vyústia do diktatúry.

NA MARGO

Ruská federácia reaguje na zavedené sankcie Západu postupným znížením dodávok energetických surovín na starý kontinent a ich presmerovaním do ázijských a afrických štátov. V tejto súvislosti sa čoraz viac hovorí o novom multilaterálnom usporiadaní globálnej ekonomiky, v ktorej bude podľa všetkého hrať nezastupiteľnú úlohu dnes zoskupenie piatich štátov BRICS. Otcem zoskupenia neboli – ako by si väčšina z nás myslela – Čína či Rusko, ale americký správca aktív finančného domu Goldman Sachs, ktorý správne predpokladal, že rýchlo sa rozvíjajúce trhové ekonomiky budú závislé od dodávok západných technológií financovaných americkým dolárom.

Konkurent dolára

Čo určite nepredpokladal, je fakt, že BRICS sa stáva konkurenčným zoskupením pre G7, G20 a napokon aj EÚ. Pôvodne v ňom boli štyri krajiny – Brazília, Rusko, India a Čína. V roku 2009 uskutočnili historický samit a v roku 2010 sa k zoskupeniu pripojila Južná Afrika. Tak aj vznikol terajší názov BRICS. Zrejme nebude definitívny, keďže záujem o členstvo už prejavili Saudská Arábia, Argentína, Irán, Nigéria a celá desiatka ďalších štátov prakticky zo všetkých kontinentov. Terajšia päťka má štyrikrát viac obyvateľov ako štáty G7, takmer raz takú veľkú rozlohu a na svetovom HDP sa v parite kúpnej sily podieľa až 32 percentami. Nie je ťažké si preto predstaviť, aké bude mať BRICS postavenie, keď sa rozšíri o spomínaných záujemcov...

O zoskupení BRICS sa začalo viac hovoriť súčasne so sankciami proti Rusku, keď sa výrazne zvýšila hospodárska spolupráca RF najmä s Čínou a Indiou. Vylúčenie ruských bánk z medzinárodného platobného systému SWIFT, ako aj zmrazenie ruských devízových rezerv v amerických bankách prispelo k tomu, že BRICS začal s prípravou na vybudovanie platobného systému, v ktorom sa v obchode styku nebude platiť v amerických dolároch, ale v ruských rubloch a čínskej mene, pričom sa počíta so vznikom novej meny BRICS, ktorá by sa mala stať ďalšou svetovou rezervnou menou. Ráta sa, že Čína bude ďalej pokračovať v rozširovaní „Hodvábnej cesty“ aj v budovaní infraštruktúrnych projektov, z ktorých sa však v chudobnejších štátoch viaceré stali nesplátciteľnými dlhmi. Národné meny štátov BRICS sú však slabé (ak nepočítame ruský rubel a čínsky juan), aby sa v nich uskutočnili obchodné transakcie, preto sa uvažuje so zavedením spoločnej meny, ktorej váha by sa mala posilniť tým, že bude krytá zlatom, čo by vážne poškodilo prestíž amerického dolára a oslabilo jeho pozíciu svetovej rezervnej meny v globálnej ekonomike. O tom, že štáty BRICS to so zmenou systému platenia nezávisle od amerického dolára myslia vážne, svedčí aj zostavenie pracovnej skupiny, ktorej úlohou je pripraviť alternatívny platobný systém nezávislý od amerického dolára. Problémom by však bolo splácanie zahraničných dlhov štátov BRICS z ich doterajších zmlúv v amerických dolároch, keďže sa predpokladá, že americké banky by menu BRICS určite odmietli. Ako to napokon bude, závisí od skončenia aktuálneho vojenského konfliktu na Ukrajine. Čo je však viac ako isté – spolupráca krajín starého kontinentu s Ruskom bude v oblasti dodávok fosílnych palív výrazne obmedzená, keďže ich preprava sa presmeruje, čoho dôsledkom sa bude Rusko viac angažovať v integračných záujmoch aj v spomínanom spoločenstve BRICS.

(rh)

Ofenzíve pomáhajú presné spravodajské návody

Vojna na Ukrajine – príčiny ruskej mobilizácie

Radoslav ŽGRADA – Foto: teraz.sk, TASR/AP

Prezident Ruskej federácie Vladimir Putin 21. septembra v televíznom prejave oznámil domácej verejnosti, ako aj celému svetu plán uskutočniť referendum na obsadených ukrajinských územiach o ich pričlenení k Rusku a s tým priamo spojenú čiastočnú mobilizáciu 300-tisíc záložníkov. Týmto sa vlastne končí „špeciálna vojenská operácia“ na Ukrajine a začína sa regulárna vojna s nepredvídateľnými následkami.

GEOPOLITIKA

Počas prvých šiestich mesiacov by sa ruská vojenská operácia dala rozdeliť na dve samostatné fázy. Prvou bol pokus v štýle bleskovej vojny šokovať ukrajinskú armádu a vládu, aby sa podvolili. V opačnom prípade, ak by táto alternatíva nevyšla, mala vyformovať bojisko tak, aby izolovala početnejšie ukrajinské sily v Kyjeve a iných častiach krajiny od vojsk zhromaždených pri Donbase pred ich rozhodujúcim stretom s ruskou armádou v druhej etape, ktorá sa začala 25. marca.

■ ZÁSAH ANGLOSFÉRY

Alternatívny cieľ špeciálnej operácie (ŠVO) – podpísanie rýchleho mieru, zmarila svojím zásahom anglosféra, ako prednávkou potvrdil prestížny medzinárodnopolitický časopis Foreign Affairs, ale aj denník Ukrajinská Pravda. Zhodne tvrdia, že plánované rokovania medzi Ruskom a Ukrajinou dostali stopku po nečakanej návšteve britského premiéra Borisa Johnsona, ktorý prišiel bez ohľadovania 9. apríla do Kyjeva a svojmu partnerovi tlmočil odkaz nepokračovať v rokovaniach a maximálnu podporu Západu s cieľom poraziť Rusko. Rokovania sa dostali „do slepej uličky“ a ŠVO pokračovala plynulo do svojej druhej fázy, teda bitky o Donbas. Automatické stiahnutie ruských vojsk od Kyjeva ukrajinská strana vydávala za svoje víťazstvo

Ruská špeciálna vojenská operácia na Ukrajine sa mení na nekončiaci vojnový konflikt, ktorý hrozí prerásť do svetovej vojny s použitím jadrových zbraní.

a Západ podnietilo na zvýšenie vojenskej pomoci.

■ POMALÉ TEMPO

Druhá fáza ŠVO sa rozvinula počas apríla až júla a zahŕňala prudké boje v mestských oblastiach a medzi obrannými štruktúrami, ktoré ukrajinské sily budovali posledných osem rokov. V priebehu bojov bol obsadený Mariupol a ukrajinské sily boli vytlačené z Luhanskej ľudovej republiky. Rusko pomalým až slomačím tempom – šetriac najmä vlastný vojenský personál v bitke na opotrebenie, spôsobilo Ozbromeným silám Ukrajiny desivé straty. Škody, ktoré spôsobilo ukrajinskej armáde, boli také, že do konca júla bol zničený takmer celý arzenál zbraní zo sovietskej éry, ktoré Ukrajina vlastnila

v čase začiatku ŠVO, ako aj vyše päťdesiat percent techniky v činnnej službe. V lete by musel Kyjev kapitulovať, situáciu zvrátila bezprecedentná vojenská a finančná pomoc Západu v desiatkach miliárd dolárov (za niekoľko mesiacov prevyšujúcej celý ročný obranný rozpočet Ruska), čoho cieľom nebolo podporiť víťazstvo Ukrajiny, ale skôr urýchliť strategickú porážku Ruska.

■ ZISKY PROTIOFENZÍVY

Kyjev medzičasom nazbieral sily a výzbroj na očakávanú a dlho sľubovanú protiofenzívu. Tá sa začala na prelome augusta a septembra. S obrovskými stratami, čítajúcimi tisíce padlých Ukrajincov, vytlačila útočníka v smere pod Charkovom a dosiahla dôležitý prielom na Krasnyj Liman,

nepodaril sa však útok v chersonskom smere. Vojenský úspech pod Charkovom sa dostavil z dvoch dôvodov: Rusko na udržanie frontovej línie, dlhej tisíc kilometrov, nemá dostatok personálu, na Ukrajinu bojuje okolo stopäťdesiat až dvesto tisíc vojakov, v týchto osadách neboli prakticky nijaké ruské ozbrojené sily iba jednotky Rosgvardie v sile okolo dvestisíc mužov a tie nie sú vycvičené na boj s vojenskými silami. Druhým aspektom je pomoc NATO. Jeho spravodajské kapacity si všimli riedkosť obrany a profitovali z toho. Kyjev zaútočil s prevahou viac ako 5 : 1. Proruské sily ustúpili, aby sa vyhlí obklúčeniu. Nie bezvýznamný prienik pod Charkovom zmenil pravidlá hry, ten sa podaril len s pomocou vojenskej a najmä spravodajskej podpory štátov NATO. Podľa slov ministra obrany RF Sergeja Šojgu pohyb ruských vojsk monitoruje sedemdesiat vojenských a dvesto súkromných satelitov krajín NATO. K postupu prispelo aj zapojenie „zahraničných žoldnierov“.

■ RUSKÁ MOBILIZÁCIA

Ruská generalita zhodnotila, že v tejto chvíli už ruská armáda na Ukrajinu nebojuje s ukrajinskými ozbrojenými silami, ale s interbrigádami zloženými z vojakov a pokročilej techniky Severoatlantickej aliance, že vplyv Západu sa v ukrajinskej armáde stáva dominantný a rozhodujúci. Moskva to vníma tak, že Ozbrojené sily Ukrajiny sa stali de facto súčasťou NATO, vedenej Spojenými štátmi. Preto prišlo Putinovo rozhodnutie nariadiť čiastočnú mobilizáciu v kombinácii s rozhodnutím usporiadať referendum v Donbase, ktoré radikálne transformuje ŠVO z operácie obmedzeného rozsahu na operáciu spojenú s existenčným ohrozením Ruska, a teda s možnosťou použitia akýchkoľvek (!) prostriedkov. Ruský prezident týmto nepriamo vyhlásil vojnu NATO. Je na predstaviteľoch Aliancie či prihodia žetóny do pokerovej hry a dostanú svet na pokraj nukleárnej apokalypsy alebo ponechajú Ukrajinu svojmu osudu. Vladimir Putin sa však vyjadril jasne, že neblafuje!

GLOSA

Ministerstvo kultúry SR zavádza voľný vstup do expozíčných a výstavných priestorov na všetkých pracoviskách rezortných múzeí a galérií. Návštevníci a návštevníčky tak podľa vyjadrenia ministerstva môžu využiť bezplatný vstup každú prvú stredu v mesiaci. Bezplatné prvé stredu v mesiaci nahrádza doterajšie prvé neделе v mesiaci. Zmena dní s bezplatným vstupom je podľa správy ministerstva kultúry iniciatívou samotných múzeí a galérií.

Neuvažované rozhodnutie

Podľa vedení týchto umeleckých inštitúcií je totiž pracovný deň ideálnejšou voľbou než doterajšia neдела. Jedným z cieľov tohto rozhodnutia je podporiť návštevnosť najmä od študentov, študentiek a školopovinných detí v rámci výučby a vzdelávania. Inštitúciami zapojenými do spomínanej iniciatívy sú organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry, resp. organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry s organizačným útvarami alebo zložkami, ktorá je múzeom alebo galériou. Zoznam organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti MK SR je zverejnený na webovom sídle ministerstva.

Rozhodnutie má však aj iný rozmer, o ktorom sa nehovorí. V pracovný deň, resp. počas jeho fragmentu – hodiny či dvoch voľných, ktoré si človek viazaný povinnosťami tak maximálne dokáže uvoľniť – zostane pravdepodobne málo energie a možností zobrať deti alebo celú rodinu a iba tak sa „utrhnúť“ na návštevu múzea. Nehovoriac o tom, že takéto návštevy majú svoj význam iba vtedy, ak sa neabsolvujú v nervozite a v zhone bežného pracovného dňa.

Druhým argumentom proti tomuto kroku je fakt, že streda je jediný deň, keď majú úrady predĺžené úradné hodiny, a tak pracujúcim ľuďom zostáva tento deň na niečo úplne iné ako na vychádzku do múzea či na prehliadku galerijných expozícií.

Do tretice – ak sa má neдела prežívať naozaj civilizovane a kultúrne, tak práve k nej patrí aj múzeum, výstavná sieň, prehliadka nejakej zaujímavej výstavy. Takto zostanú rodinám s deťmi neдела iba na návštevy obchodných centier, ak, pravda, aj tie nezahrnú nejaká forma nového zákona.

V preambule zákona o múzeách a galériách sa doslova píše: „Múzea a galérie, ktorých zbierky tvoria podstatnú časť nášho kultúrneho bohatstva, majú dôležité dokumentačné, vedecké, umelecké a osvetové poslanie. Významnou kultúrno-politickou úlohou múzeí a galérií je najmä dokladať vysokú kultúrnu úroveň nášho ľudu, jeho zápasy o národnú svojbytnosť... Účelom tohto zákona je zabezpečiť, aby zbierky múzeí a galérií boli zachovávané a dopĺňované, riadne spravované, aby sa účelne využívali a aby boli sprístupnené ľudu na poučenie, obohatenie jeho estetického čítania a na podnecovanie k tvorivej práci pre spoločnosť.“

Po presunutí voľného vstupu do múzeí a galérií z neделе na stredu sa tak logicky natíska otázka, ako sa týmto krokom naplní samotná preambula zákona. Najmä v časti „aby (zbierky) boli sprístupnené ľudu na poučenie, obohatenie estetického čítania a na podnecovanie k tvorivej práci pre spoločnosť“. Ozaj, budete mať najbližšiu prvú stredu v mesiaci čas na prechádzku po múzeu? Naozaj, úprimne...

Štefan ZLATOS

Tanečnica, choreografka a pedagogička Zdenka VAŇOVÁ NEREROVÁ

Trávniček precestoval takmer celý svet

Zhovárala sa Anna SLÁVIKOVÁ – Foto:

Tanec, hudba, spev a folklór vôbec jej učarovali už v mladosti. Jej túžby sa začali plniť ako vysokoškolácke na VŠMU, kde študovala choreografiu slovenského ľudového tanca, no najmä keď ju prijali do uznávaného a obľúbeného folklórneho súboru Lúčnica. Spočiatku bola radovou tanečnicou, čoskoro jej profesor Nosál pridelil sólové party. V súčasnosti je umeleckou vedúcou Detského folklórneho súboru Trávniček so sídlom v Prievoze.

• Pochádzate z veľmi vzácneho rodu...

To pripúšťam, naozaj sa dá povedať, že mám vzácne korene. Z otcovej strany sú na Orave v Medzihradnom – v Dolnom Kubíne. Mój praprastarý otec Ezechiel Medzihradský bol bratom matky básnika Pavla Országha Hviezdoslava. Možno práve podľa svojho strýka pomenoval Hviezdoslav svoju postavu vo veľkej epickej básni Ežo Vlkolinský. A moja mama sa za slobodna volala Havličková, pochádzala z príbuzenstva známeho českého básnika a novinára Karla Havlička Borovského.

ROZHOVOR TÝDŇA

• Ako sa na vás podpísal umelecký talent predkov?

Na písanie som veľmi nebola, zato som chodila na klavír do Ľudovej školy umenia, vystupovala som na rôznych školských podujatiach, zúčastňovala som sa na recitačných pretekoch Súťaže tvorivosti mládeže, až ma tieto aktivity nasmerovali na Vysokú školu múzických umení. Popri tomto som sa súťažne venovala aj krasokorčuľovaniu. Zároveň som bola žiačkou známej Súkromnej baletnej školy pani Elly Fuchsovej Lehotskej.

• Ocitli ste sa pod dohľadom prof. Štefana Nosála...

Ako pätnásťročná som sa prihlásila na konkurz do Lúčnice, kam ma prijali. Dvanásť rokov som tancovala v tomto úžasnom a špičkovom umeleckom súbore, kde som bola sólistkou, tanečnou pedagogičkou a pri niektorých choreografiách aj asistentkou choreografa a umeleckého vedúceho Štefana Nosála. S Lúčnicou som reprezentovala našu kultúru v mnohých štátoch sveta.

• Ujať sa známeho a popredného folklórneho detského súboru, akým je Trávniček, je isto nemalá zodpovednosť. Čo vám dodalo odvahy pokračovať v ceste po takých osobnostiach, akými boli tanečník Mikuláš Sivý, istý čas angažovaný v Theater an der Wien, či jeho nasledovník – vynikajúci tanečník sólista SLUK-u Milan Majerčík?

Súbor Trávniček založili v roku 1974. Ja som v ňom pravidelne začala pracovať v roku 1980. Veľmi som sa potešila, keď som ponuku cvičiť s deťmi v Trávničku dostala. Bola som vlastne poctená dôverou. Neskromne si myslím, že som mala na túto prácu aj potrebné predpoklady, osobnú skúsenosť, vzdelanie v tanečnej sfére aj istú prax. A tiež trpezlivosť. Tá je pri tejto práci potrebná, ba až nutná. Veď už ako študentka som mala predmet pedagogická prax a vykonávala som pedagogickú činnosť jednak v začínajúcom Detskom folklórnom súbore Trávniček a aj vo folklórnych súboroch Železničiar a v Umeleckom súbore Lúčnica.

• Súbor ste prevzali v roku 1980. Každé umelecké teleso sa postupne formuje do novej podoby. Ako by ste charakterizovali tú podobu, ktorú ste Trávničku vstúpili vy?

Keď som Trávniček prebrala, mal asi pätnásť členov, súcich už odišiel na konkurz do nejakého študentského telesa. Tak sa i stalo. Začala som teda „budovať“ súbor od malých detí. Vzniklo niekoľko vekových skupín a počet záujemcov o ľudový tanec a tento druh mimoškolskej aktivity sa zvýšil na šesť-

desiat až osemdesiat dievčat a chlapcov. Ich počet závisí od toho, koľkí „starí“ členovia odídu a koľkí noví záujemcovia sa prihlásia. Trávniček je súbor, ktorý sa venuje najmä detskému folklórnemu materiálu, ten spracúva, minimálne štylizuje, občasne tvorí tanečné obrázky na istú tému, vychádzajúc z textu piesne alebo nejakej poviedky. Trebárs choreografia Hra na voňavé ovce, baču a kupca (autor Kliment Ondrejka). Pri vystúpeniach tancujúci aj spievajú, používame akordeón ako sprievod, rôzne rytmické nástroje, niekedy pohostinsky „živú“ ľudovú hudbu v rôznom zložení, využívame tiež vlastné nahrávky.

Umelecká vedúca DFS Trávniček v bratislavskom Prievoze Zdenka VAŇOVÁ NEREROVÁ.

Bohaté praktické a odborné vedomosti odovzdáva tanečnica, choreografka a pedagogička Zdenka VAŇOVÁ NEREROVÁ na prospech malých folklóristov.

• Vekové rozpätie vašich zverencov je pomerne veľké. Nacvičujete s deťmi od piatich do šestnástich rokov. Ktorá veková kategória vám dáva najviac zabrat?

Samozrejme, rôzny vek si vyžaduje aj trochu iný prístup. Jednak pokiaľ ide o náročnosť toho, čo sa deti učia, aká je schopnosť a vyspelosť adepta. Fyzická, technická, tiež mentálna či výchova doma. Takisto či dotýčny už niekedy nejaké zoskupenie alebo tanečnú školu navštevoval alebo práve začína. Malí sú takmer vždy poslušnejší, majú značný rešpekt. Sú vo svojich reakciách bezprostrední, nepretvarujú sa. To sa mi páči. Väčšia sa, že všetko vedia, niekedy by chceli, aby to bolo inak, podľa nich. Aj s takými pracujeme. Niektorí odídu, pretože ich takáto aktivita prestane baviť, niekto má zdravotné problémy, niekto túto činnosť v súbore nevie zosúladiť s povinnosťami v škole. A niekedy odídu pre zlé správanie. Neprijateľné, arogantné, ba až drzé. S takými sa musíme rozlúčiť. Žiaľ, svojim správaním „zahodia“ čas, energiu a prácu ich vlastnú, nás i pomoc rodičov. Vtedy si to však neuvedomujú. Možno si to niektorí uvedomia až neskôr.

• Býva zvykom, že dievčatá akosi prirodzenejšie inklinujú k umeniu ako chlapci. Ako je to vo vašom súbore?

Predtým sme mávali viac dievčat, no v súčasnosti je značný záujem chlapcov o ľudový tanec. To je dobre, teším sa. Privedú ich k nám buď rodičia, ktorí sa tomuto hobby kedysi venovali, alebo iní, ktorí obdivujú folklórny tanec, spev, zvyky, tradície, sú teda „len“ divákmi. Alebo niektorých privedú kamaráti či spolužiaci. Mnohí majú vzory v členoch rôznych súborov, ktorých videli na vystúpeniach a ktorých cestu chcú napodobniť. Často ich aj poznajú, niektorí boli v minulosti našimi členmi.

• Latka náročnosti sa zvyšuje vari vo všetkých oblastiach, vidno to v športe, no aj v umeleckých aktivitách. Dá sa zvyšovať náročnosť aj v oblasti ľudového umenia?

My v Trávničku sa venujeme spracovaniu detského tanečného folklórnemu materiálu. Na Slovensku ho máme núrekom. Mám na pamäti slová mojich vzácných a vážených spolupracovníkov pána Klimenta Ondrejku (pracovník Umenovedného ústavu SAV, folklorista, autor knížiek) a pani Šarloty Kíšovej (návrhárka krojov, napríklad pre Lúčnicu, SLUK), ktorí tento prístup zdôrazňovali. „Rob to, čo je deťom, ich veku a schopnostiam vlastné, a obliekaj ich do odevu, aký prináleží ich veku. Na tancovanie repertoáru dospelých a obliekanie, ako to robia oni, budú mať čas potom. V dospelosti.“ Plne sa s týmto ich názorom stotožňujem a ubieram sa touto cestou.

• Trávniček je tanečný súbor...

Máte pravdu, tanečný. No tak ako detské ľudové hry aj mnohé „dospelácke“ folklórne prejavy sú spojené so spevom. Takže sa učíme ľudové piesne. Veľa piesní. Tí, u ktorých zistíme, že sú mimoriadne hlasovo disponovaní, výborne a čisto intonujú, majú dobrú pamäť a sú smelí, dokážu sa postaviť na javisko a spievať, dáme možnosť v našom programe. Či už spievať sólovo, individuálne, alebo vo dvojici, v trojici. Niekedy máme takúto i skupinu dievčat. Potom pre nich vytvoríme spevacké číslo na vystúpenie. Tiež používame hudobné schopnosti a talent detí. Niektoré hrajú na akordeón, iné na ústnu harmoniku, pišťalku, drumblu. Sú to zväčša prirodzené talenty. Uvitáme aj ich hudobné vzdelanie v ZUŠ.

• Za štyridsaťosem rokov existencie Trávnička tancovalo v tomto súbore vyše štyristopäťdesiat detí a spolu s Pripravkou ste pracovali

s vyše dvetisíc dievčatami a chlapcami. Hlásia sa bývalí členovia k tomuto umeleckému telesu aj po rokoch?

Mnohí bývalí členovia sa k Trávničku hlásia. Niektorí nám chodia občas pomáhať, iní píšú krásne slová o našej spoločnej práci v ich detstve a ďalší ďakujú za zmysluplne prežitý čas i našu prácu s nimi. To ma hreje pri srdci. Niektorých nevidíme roky, no jedného dňa prídu opäť aj so svojimi deťmi. Je to radostný pohľad.

• Prebrádzali ste s deťmi zo súboru obrovský kus sveta. Potešili ste divákov nielen na Slovensku, ale aj v celej Európe, ba i v ázijských krajinách. Ako reagovalo publikum na krásu slovenských tradícií, napríklad v takom Turecku či v Indii?

Naše hry, tance, piesne sa všade vo svete stretávajú s veľkým záujmom. Sú totiž neuveriteľne bohaté, rozmanité, pestré. Azda nikde na svete sa nezachovalo také bohatstvo detského folklórnemu materiálu ako u nás. Takže my tvorcovia máme z čoho ťažiť, z čoho čerpať, čo spracúvať a čo predkladať na javisku publiku. Asi najviac sme sa páčili na Taiwane, ale výbornú odozvu mal náš program a interpretácia našich malých umelcov i v ostatných krajinách, ktoré sme navštívili. Jednak v spomenutých, ale aj v Grécku, Taliansku, Španielsku, vo Fínsku a v ďalších.

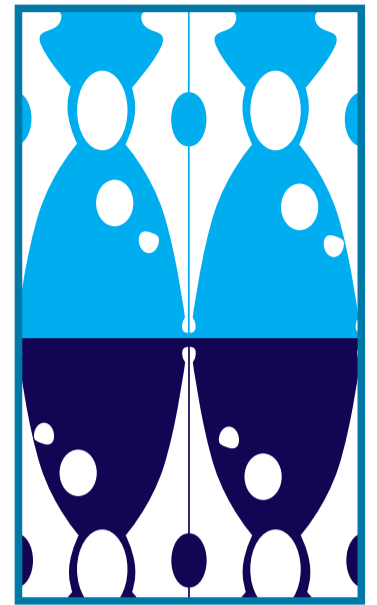
• Súbor Trávniček, aj vy osobne ste získali viacero prestížnych ocenení na rôznych súťažiach, napríklad Cenu za výtvarné stvárnenie detských hier, Cenu za mimoriadne objavnú pedagogickú prácu a choreografickú tvorbu. Vie vás ešte podobná cena potešiť?

Samozrejme že áno. Každá cena poteší. Niekomu pomôže v tvorbe. Ako daný materiál uchopiť, ako sa naň dívať, ako ho spracovať. No cena, myslím si, nie je v tejto práci to najdôležitejšie. Preto sme sa s kolegynou pani Helenou Jurasovou usilovali pred niekoľkými rokmi „len“ o tzv. prehliadky detských folklórnych súborov. Stáva sa, že súťaženie robí z detí, ba aj ich vedúcich nepriateľov. Čítia sa nedocenení, ukrievení. Preto uprednostňujeme tanečné prehliadky, kde sa predkladané rozoberá a odporúča, ako možno lepšie daný materiál spracovať, stvárniť. Záujem detí venovať sa práve ľudovému tancu je výborný. Veď tie bratislavské vyrastajú v úplne inom, veľkomestskom prostredí, odtrhnuté od dedinské reality. Tam, kde deti rastú s babičkou, mamou a celou rodinou priamo v tomto prostredí od narodenia, majú k folklóru oveľa bližšie. O to vzácnejšie je to u našich detí, ktoré sa musia všetkému naučiť.

• Čo vás na tejto práci teší, a je aj niečo také, čo sem-tam i zarmúti?

Usilujem sa byť deťom ich kamarátkou. Dbám na to, aby sa všeličo naučili, tanec brali nie ako povinnosť, ale skôr ako záľubu. Aby mali z nacvičovania radosť a nechodili do súboru vystresovaní. Nepoužívam systém dosiahnutia potrebných a želaných výsledkov krikom. Ale vysvetľovaním, opakovaním. Treba byť zásadový, to určite. I prísny, no nepreháňať to. Na spoločných stretnutiach nielen cvičíme, ale sa aj rozprávame o živote, ako im ide škola, čo čítajú, čo ich zaujíma a čím by chceli byť v dospelosti. My a deti našou činnosťou, výskumom v teréne, vyhadzovaním málo známych či zabudnutých detských zábaviek, ich spracovaním a uvádzaním na scéne pomáhamo udržiavať naše folklórne tradície živé pre ďalšie generácie. A to je, myslím si, záslužná činnosť. No nerobím to z tohto dôvodu. Som veľmi rada, že sa moje hobby stalo mojou profesiou a moja profesia mojim hobby. Som vďačná mojim obetavým rodičom a mojim vzácnym pedagógom, že mi to umožnili.

RODINA a ŠKOLA

1/2022

Časopis založený v roku 1885 pod pôvodným názvom Dom a škola. S prestávkami vychádzal až do roku 2019.
Príloha Slovenských národných novín pre všetkých, ktorým záleží na dobrej výchove a vzdelávaní, pozitívnom myslení a pevnom hodnotovom svete.

Ak by ste sa na to spýtali chemika, mohol by vás prekvapiť konštatovaním, že telo človeka sa z osemdesiatich percent skladá z vody. Dá sa povedať, že človek, teda aj každý z nás, je jedným z najkultivovanejších derivátov vody. Pravda, niekedy viac vydarený, inokedy menej...

Ak by sme sa spýtali učiteľa, mohol by nás označiť za málo popísanú tabuľu, ktorá je obdarená schopnosťou prijímať a uchovávať nové informácie, zručnosti (po novom aj kompetencie), ktoré dokáže v živote zmysluplne (i nezmysluplne) využívať.

Dimenzia človeka, alebo kto som?

Ak by sme sa spýtali na to, kto sme, všeobecného lekára, mohol by nás presvedčiť o tom, že naše telo sa skladá z buniek, kože, rôznych orgánov, krvi, a to všetko je geniálne usporiadané a za normálnych okolností funguje presne definovaným spôsobom.

Ak by sme sa spýtali svojej mamy, tá by mohla povedať, že chvíľami milý, inokedy v detstve poriadne neposlúšny tvor, ktorý jej zobral polovicu života a celé nervy...

Každý z nás žije niekoľko životov. Zdá sa vám to nemožné? Poďme spolu rátať. Žijeme svoj vlastný život ako osoba s občianskym preukazom, pasom, vodičským preukazom, bydliskom. To je naša oficiálna identita. Často sa však prevetelujeme či štylizujeme do osôb televíznych hrdinov, žijeme ich život, prežívame ich dramatické osudy, sklamania, víťazstvá. Najmä mladí však žijú život osôb pod identitou, ktorou sa predstavujú na sociálnych sieťach.

Milovníci čítania zasa prežívajú životy svojich literárnych hrdinov. Niektorí vedie iný život doma a iný na pracovisku, ako by to nebol ani ten istý človek. Sú však aj ľudia, ktorí hovoria, že žijú život „pod psa“. Ja však poznám psy, ktoré si na svoj život v niektorých rodinách môžu sťažovať najmenej.

Kto teda sme a kam kráčame? Na tú otázku hľadá ľudstvo odpoveď od prvopočiatkov svojej existencie. Doteraz sa dostalo iba k odpovedi, že by sme mali byť na vyššom stupni vývoja – ako živočích, ktoré majú iba prvú signálnu sústavu. Naším odlišovacím znakom by malo byť myslenie, múdrosť, dobro, láska a schopnosť riešiť problémy a konflikty pokojnou cestou. Aj tu si však treba klásť otázku: Naozaj to dokážeme všetci? Naozaj sme kultivovanejší ako ostatné tvory živočíšnej ríše? Keď si totiž pozrieme väčšinu slovenských televízií a hodnotíme ich témy, ktorými vstupujú do našich domácností, musíme konštatovať, že prvá signálna sústava na obrazovkách drvivo víťazí nad druhou. O politickej scéne radšej pomlčíme.

Základy poznania seba samého sa kladú vždy predovšetkým v rodine a škole. Najmä v našej vzdelávacej ustanovizni by sme mali so svojimi žiakmi hovoriť nielen o matematike, fyzike či chémii, ale aj o tom, aký zmysel má ľudská existencia a aký zmysel má náš život. Diskutujte so žiakmi pri každej príležitosti každý deň po celý nasledujúci školský rok o ich hodnotovom svete a cieľoch, ktoré chcú dosiahnuť.

Lubomír PAJINKA
Ilustračné foto: archív autora

Dočkajú sa v Želiezovciach novej školy pre slovenských žiakov? Alibistické listy zlé situáciu nevyriešia

Počas tohtoročného májového rokovania MO MS v Želiezovciach jeho výbor pod vedením predsedníčky Magdalény Holkovej sa obrátil na prítomného prvého podpredsedu MS Mgr. Mareka Hanusku s požiadavkou, aby Matica slovenská podporila zámer mesta Želiezovce na výstavbu novej jedenásťtriednej základnej školy s vyučovacím jazykom slovenským.

Viliam KOMORA – Ilustračné foto: archív SNN

Mesto Želiezovce totiž požiadalo koncom mája tohto roku Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (MŠVVŠ SR) o dotáciu na výstavbu novej základnej školy. Žiadosť doplnilo aj príslušnými prílohami – návrhom umiestnenia a dispozičným riešením s vizualizáciou objektu, návrhom koordináčnej situácie, schémou pôdorysu, ako aj nákresom a riešením interiérov, kmeňových a odborných učebni. Pripomeňme, že pred niekoľkými rokmi Matica slovenská a jej predseda JUDr. Marián Gešper napísali list, vyvinuli iniciatívu a uskutočnili via-

vanie novej jedenásťtriednej základnej školy s kuchyňou a jedálňou. Odhadované investičné náklady na výstavbu sú 4 100 000 eur bez DPH.

■ VŠEOBECNÉ FRÁZY

Pred niekoľkými dňami prišla do Matice slovenskej JUDr. Mariánovi Gešperovi z MŠVVŠ SR odpoveď od generálnej riaditeľky kancelárie ministra Jany Lysákovskej, preposlaná aj primátorovi Želiezovci Ondrejovi Juhászovi, v ktorej sa píše „že ministerstvo školstva v súčasnosti pripravuje realizáciu investícií z Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, týkajúcich sa

ceré rokovania, aby zachránili Gymnázium M. Galandu v Turčianskych Tepliciach, ktoré nadväzuje na prvé slovenské katolícke gymnázium v Kláštore pod Znievom. Ešte prv MS pomohla pri záchrane Gymnázia v Revúcej ako nástupcu prvého slovenského evanjelického gymnázia.

■ KROKY NA PODPORU

Stredisko národnostných vzťahov MS pripravilo list na podporu dotácie na výstavbu základnej školy s vyučovacím jazykom slovenským v Želiezovciach, adresovaný už bývalému ministrovi školstva, vedy, výskumu a športu SR Mgr. Branislavovi Gröhlingovi. V mene Matice slovenskej ho podpísal predseda MS JUDr. Marián Gešper. Zaangažovanie Matice odôvodnil narastajúcim počtom detí v súčasnej škole a nedostatkom tried pre ne. Pripomenul informácie z pôvodnej žiadosti Mesta Želiezovce, ktoré má v zriaďovateľskej pôsobnosti dve základné školy – jednu s vyučovacím jazykom slovenským a jednu s vyučovacím jazykom maďarským. V základnej škole s vyučovacím jazykom slovenským už niekoľko rokov zaznamenávajú nedostatok tried a v posledných rokoch v nej evidujú zvýšený dvadsaťpercentný záujem o vzdelávanie od rodičov z okolitých obcí. Nedostatok tried škola rieši už štyri roky prenájmom troch tried v susediacom gymnázium, pričom prenájom týchto tried stál doteraz školu nie menej ako desaťtisíc eur. Mesto Želiezovce plánuje vybu-

aj výstavby a rekonštrukcie základných škôl, s cieľom dobudovania chýbajúcich kapacít s ohľadom na demografický vývoj. Všetky potrebné informácie, týkajúce sa predmetnej výzvy a z nej vyplývajúcich podmienok, ktorých splnenie bude nevyhnutné na čerpanie finančných prostriedkov z POO SR, budú včas zverejnené na webovom sídle ministerstva (www.minedu.sk).

V liste je aj poďakovanie predsedovi MS za „... záujem a ochotu riešiť zabezpečenie povinnej školskej dochádzky v Želiezovciach“, s očakávaným byrokratickým klišé: „Veríme, že projektový zámer Mesta Želiezovce bude spĺňať všetky podmienky na získanie finančných prostriedkov a bude môcť tak úspešne zrealizovať výstavbu novej základnej školy s vyučovacím jazykom slovenským v tomto meste.“

Všeobecný list a všeobecné konštatovanie. Už bývalému ministrovi školstva Mgr. Branislavovi Gröhlingovi ani nestálo za to, aby na list predsedovi MS JUDr. Mariánovi Gešperovi odpovedal osobne. Zrejme mal množstvo inej a naliehavejšej agendy alebo sa cez ministerský aparát list k nemu ani nedostal?

Zriadenie a vybudovanie novej základnej školy v Želiezovciach s vyučovacím jazykom slovenským budú MS a SNN ďalej sledovať. Veríme, že ministerstvo školstva aj s novým ministrom podporia výstavbu potrebnej školy nie všeobecným konštatovaním v alibistickom liste, ale že urobia konkrétne kroky, aby sa slovenská škola v Želiezovciach stala realitou.

Učiteľ je žiakov kompas pri prvých krokoch detí do sveta dospelých O škole, ktorej sme dali srdce

Zhovára sa Ľubomír PAJTINKA – Foto: archiv autora

Anna GORDULIČOVÁ je učiteľka, ktorá svojimi inovatívnymi metódami zaujala nielen žiakov, ale aj odborníkov v slovenskom školstve. Je jednou z priekopníčok nových metód práce v triede. Patrí spolu s Mgr. Františkom Balohom a mnohými ďalšími k najvýraznejším pedagogickým osobnostiam Horehronia. Práve takíto učiteľia – inovátori – sú tí, ktorí posúvajú kvalitu školstva a vzdelávania dopredu bez ohľadu na to, aký minister sa práve usadil do ministerského kresla. Ministri a ich politika nie je pre nich zaujímavá. Najdôležitejšia je ich láska k deťom a majstrovstvo, s akým ich učia a naučia všetko potrebné do života, ako ich naučia milovať múdrosť a ľudskosť.

• Ako si spomínate na svoje školské časy?

V pamäti mi zostali pekné spomienky na prvú triedu v ZDŠ Polomka. Strednú školu som absolvovala v Banskej Bystrici. Vyučila som sa za lekárenskú laborantku. Mám pekné spomienky na učiteľov zo základnej i strednej školy.

• A vaše prvé kroky za katedrou...

Ako nequalifikovaná som v roku 1973 nastúpila na ZDŠ vo Švermove (teraz Telgárt). Popri zamestnaní som študovala učiteľstvo pre I. stupeň základných škôl na PF v Banskej Bystrici. Učila som prvákov – všetci boli Rómovia. Bola to veľmi náročná práca, pretože deti nerozumeli po slovensky, veď nenavštevovali materskú školu. Na konci školského roka len dvaja žiaci vedeli dobre čítať. Ostatní poznali iba písmená, no nedokázali ich spojiť do slabík. Ročník neopakoval nikto. Stačil však iba prvý štvrtrok v druhej triede, aby všetci zvládli čítanie. Vo Švermove som bola tri roky. Potom som učila v školách v Bacúchu, Brezne, Šumiaci a Závadke nad Hronom.

• Mali ste v detstve nejaký vzor?

Ako školáčka som prečítala mnoho kníh. Vždy som obdivovala hrdinov, ktorí boli čestní, vedeli pomôcť rovesníkom, starším ľuďom. Takých, ktorí ma zaujali svojím úsilím byť človekom. Nebudem nikoho konkrétne menovať, bolo ich veľa.

• Ako vnímate učiteľskými očami súčasnú mládež?

Mládež teraz zaujíma internet, mobily, počítače. Pre mnohých sú vzorom iba celebrity, modelky, módné ikony a akční hrdinovia. Podľa mňa mládeži ponúkajú médiá skôr negatívne vzory. Osobnosti z radov učiteľov, lekárov, vedcov sa mládeži neponúkajú. Svojou poctivou dlhoročnou prácou človek nedosiahne nič. Nie je nasledovateľný. Ba aj starí ľudia sú prezentovaní ako príťaž pre ďalší rozvoj spoločnosti. A vlastne, sú v súčasnosti nejaké pozitívne vzory?

• Uvádza sa, že vo vyspelých krajinách asi tri percentá ľudí do roka prečítajú jednu knihu. Čo čítanie kníh u nás?

Mládež a ani starší ľudia sa o čítanie kníh veľmi nezaujmajú. Je smutné, že ani mnohí žiaci na II. stupni základnej školy nevedia dobre čítať alebo čítajú mechanicky. Chýba porozumenie toho, čo čítajú, a to ich odrádza od kníh. Prečo by mali vedieť čítať, keď aj škola ich vedie k tomu, že hlavný zdroj informácií a poznatkov je internet? Príliš veľkú dôležitosť spoločnosť pripisuje informačným technológiám. Nehovorí sa o ich negatívnom vplyve na zdravý vývoj používateľov mobilov, tabletov, laptopov. Tí by mali vedieť, že sa ťukaním do klávesnice oslabuje jemná motorika rúk. Tiež ide o negatívny vplyv na nervový spoj v mozgu. A to nehovorím o strate vyjadrovacích schopností používateľov. Ja sa čítaniu venujem stále. Pravda, musí mať súvis so školstvom a s mojimi odbornosťami.

• Ktoré metódy školskej práce sa vám osvedčili?

Do roka 1994 som pracovala v triede klasického spôsobom, teda ako nás to v škole učili. Práca bola jednotvárná: strana, cvičenie, precvičovanie učiva, domáca úloha, a tak dookola. Dôraz sa kladol na nepodstatné – sedieť rovno, všetko stíhať. Deti boli ako stroje.

V práci chýbala hra, smiech, radosť z toho, čo robia. Postupne som do takéhoto vyučovania začala zavádzať rôzne hry, najmä v prvej a druhej triede. Deti sa tešili, do školy chodili radi. Prejavilo sa to na ich správaní aj vedomostiach. Myslím si, že som vnášala do „klasického vyučovania“ vždy nové prvky.

• A čo po roku 1994? Vtedy došlo k zásadnej zmene vašej metodiky vyučovania...

V tom roku som sa zúčastnila na kurze waldorfskej pedagogiky na ZŠ Mazorníkovo v Brezne. Holandskí lektori nám ukázali niektoré zaujímavé postupy pri vyučovaní matematiky, výtvarnej výchovy a ďalších predmetov. Hrali sme bájky, tvorili básničky, jednoducho

Na hodine slovenčiny lektor ticho sedel, pozorne sledoval každý môj krok. Po čase mi povedal, že veľa nápadov, ktoré videl u mňa, uplatnil aj pri svojom učení v Holandsku. Spoluprácu ukončil po šiestich rokoch s tým, že nám už nemá čo dať. Potešilo ma, že urobil so mňa učiteľku, ktorá môže kedykoľvek vystúpiť s týmito vyučováním.

• Vyjadrili ste sa, že by ste iným spôsobom nevyučovali. V čom je prínos tejto pedagogiky?

Najskôr je tu vzťah medzi učiteľom a žiakom. On nie je objekt, ktorý učiteľ formuje podľa svojich predstáv. Učiteľ je pre dieťa najskôr ako rodič, potom ako partner. Iba formami práce tak zaujme žiakov, že nemajú čas

Anna GURDULIČOVÁ

bolo to zaujímavé, tvorivé. Potom sme sa s riaditeľom školy dohodli, že sa pokúsime učiť inakšie. Pristúpili sme na spoluprácu s Holanďanmi v rámci sformovanej skupiny Zmena. Nevedela som, do čoho idem, skočila som do inej pedagogiky rovnými nohami. Bola som ako neplavec, ktorého hodia do vody, aby plával.

• Nikto vám nepomáhal?

Najprv som pracovala, ako som vedela. Neskôr prišiel z holandskej waldorfskej školy učiteľ Jan Net. Ten chodil trikrát do roka po týždni k nám do školy. Na vyučovaní si iba robil poznámky, nikdy doň nezasiahol. Potom podrobne zhodnotil každú jeho časť. Radil, usmerňoval. Nikdy nepovedal, ako to mám robiť. Navádzal ma do pedagogiky sedemročných detí. Podrobne je to rozpracované v útlej knižičke Škola, ktorej sme dali srdce.

• Ako ste prijímali jeho slová?

Najprv som sa hnevala. Až neskôr som prišla na to, že ma nekritizuje, ale usmerňuje. Jeho rady mi umožnili porozumieť dôležitosti pohybu a ďalších činností vo vyučovaní. Jan Net sa nevenoval iba mne, predvádzal ukážky vyučovania pre všetkých učiteľov, ktorí mali záujem. Trebárs na ukážke hodiny z fyziky sa spýtal, či mohol barón Prášil sám seba zdvihnúť z mláky. Potom na zábradlie pripevnil kladku, dal lano a učiteľka sa pokojne dostala hore. Bola to ukážka netradičného postupu vo vyučovaní, ktorý možno v škole kedykoľvek uplatniť. Takýchto ukážok predviedol veľa. Mňa donútil pochopiť, že prístup k deťom nemôže byť rovnaký. Každý ročník si vyžaduje iný, dokonca každé dieťa je osobnosť a vyžaduje si iné.

• Nebol problém pri vyučovaní slovenského jazyka?

túto činnosť. Pretože sme sa v bloku učili mnoho básničiek, jazykolamov, pesničiek, učili sme sa vystupovať pred celou triedou, deťom nerobilo problém vystúpiť na školských podujatiach. Mali zo školy radosť, nebáli sa, neboli zaťažované domácimi úlohami. Čo bolo potrebné, naučili sa v škole. Mali čas prežívať detstvo.

• Boli na vyučovaní v triede aj nejaké návštevy?

Na vyučovaní bolo veľa návštev. Inšpektori často prichádzali na hospitácie, učiteľia z iných škôl zo zvedavosti. Niektorí sa prišli pozrieť na vyučovanie, aby do toho svojho vniesli niektoré nové prvky, zmenu. Treba podotknúť, že zmena vyučovania nespočíva v zmene postavenia lavíc v triede, v tom, že na hodine budeme spievať či hrať na flaute, že budeme mať raz do mesiaca niečo iné, netradičné. Najviac ma prekvapila návšteva vtedajšej ministerky školstva pani Evy Slavkovskej. Do triedy prišla s celou svojou suítou – asi pätnásť ľudí. Žiaci neboli prekvapení. Zahrali im na flautách, zaspievali a boli by predvedli divadielko či iné činnosti. Pohotovo im odpovedali na otázky. Nemali strach ani trému. Hostia si pozreli ich zošity, výtvarné práce, ktoré boli na stenách v triede. Pani ministerka sa mohla presvedčiť, že „waldorf“ nie je škola bez disciplíny pre hlúpych.

• Boli aj aktivity mimo školy?

Odbor školstva v Brezne umožnil vznik Klubu waldorfskej pedagogiky. Zúčastňovali sa na ňom učiteľia zo škôl okresu Brezno aj mesta Banská Bystrica. Preberali sme tu rôzne otázky týkajúce sa tejto pedagogiky, no v centre pozornosti bol vyučovací proces a práca so žiakmi. Pre učiteľov boli zaujímavé ukážky blokov matematiky v rôznych ročníkoch I. aj II. stupňa. Popoludní sa učiteľia venovali praktickým činnostiam. Na stretnutiach sa zúčastňovali aj inšpektorky okresu Brezno.

• Máte kontakt s niektorými žiakmi?

Mám. V júli tohto roka nás moji prví „waldorfáci“ pozvali na stretnutie po osemdesiatich rokoch od skončenia základnej školy. Bolo to úžasné. Tridsaťtriroční dospeláci sa nezvyknú kontaktovať so svojimi učiteľmi. Pre nás to bolo prekvapujúce, ale aj potešujúce. Spoločne sme si pripomenuli ich prežitý roky v školských laviciach. Na mladých ľuďoch nebolo poznať, že boli absolventmi z tzv. triedy bez disciplíny a vedomostí. Tak ich dokonca vnímali voľakedy aj niektorí učiteľia. Som hrdá, že sme im dali kvalitné vzdelanie a ukázali im cestu k úspechu v živote.

• Ako vnímate svoju prácu v školstve v kontexte s dnešnými trendmi?

Vidím to tak, že nami odskúšaný waldorfský systém je pre žiakov lepší ako tradičný. Ja by som ináč vyučovať nechcela. V tejto pedagogike som sa našla. Páčila sa mi a vyhovovala aj deťom. Slovenský jazyk aj matematika sa vyučovali v blokoch – počas prvých dvoch hodín. Tie sa striedali po štyroch týždňoch – epochách. Boli obavy, že žiak, ktorý sa počas epochy slovenského jazyka nestretne s učivom matematiky, zabudne ju. Ide však o produktívne zabúdanie. Keď sme sa po epoche slovenčiny vrátili k matematike, stačil iba jeden deň na obnovenie zabudnutého učiva. V triede som mala mnoho takých žiakov, ktorí by učivo v klasickej triede nezvládli. Postupy, ktoré sme vo vyučovaní uplatňovali, pomohli deťom problémy prekonať. Šikovnejšie deti sa mohli rozvíjať, pretože na tabuli bolo pripravené učivo rôznej náročnosti. Pomalším žiakom stačil základ. Rýchlejšie deti som využila na prípravu rôznych úloh pre ostatných žiakov v triede. Denne sme v triede spoločne nahlas čítali, aby nebolo vidieť rozdiely v čítaní žiakov. Toto pomohlo napríklad dyslektikom prekonať ich problémy. Vo vyšších ročníkoch sa čítalo prevažne jednotlivo. Jan Net tvrdil, že keď sa dieťa nenaučí čítať do konca tretieho ročníka, je potrebné psychologické vyšetrenie. Je mnoho takých škôl, kde učiteľia posielajú už prvákov k psychológovi aj pre malichernosti. Lebo ešte nepoznajú také písmeno či mylia si ho s iným alebo sú neposedné, nesústredené... Tým učiteľom by som odporučila vcítiť sa do duše dieťaťa. Aby pochopili jeho problémy, osobitosti. Učiteľ musí byť trpezlivý, nie nervózný, aby mohol pracovať aj s problémovými deťmi. Pred prijatím na štúdium na fakultách pre učiteľov, by mali uchádzači o učiteľstvo vykonať psychologické testy. Tie vykonávajú napríklad držiteľia zbrojných pasov, no učiteľom môže byť každý. Integrácia znižuje úroveň školstva. Zrejme je to cieľ „riadiacej elity“. Je dôležité si uvedomiť, že iba tvorivý učiteľ vedie k tvorivosti aj žiaka. A o tom bude aj tento i všetky nasledujúce školské roky, kým bude škola školou a kým bude mať spoločnosť záujem, aby bola jej súčasťou.

vyrušovať. Deti nevedia, že sa učia. Hrajú sa, lebo hra je nositeľkou učenia. Pre učiteľa je veľmi ťažké pripraviť náplň vyučovania tak, aby deti zaujala. Učiteľ, ktorý chce takto učiť, musí na sebe tvrdo pracovať. Musí hľadať a pochopiť problematiku vyučovania a učenia sa. Mnohí učiteľia si myslia, že hra do školy nepatrí. Lenže pri hre sa uplatňujú všetky zmysly a aj pre deti je náročné zosúladiť pohyb v hre s činnosťou mozgu, myslením. Pohybu a hre sa musia deti učiť od prvého ročníka. Je prirodzené, že najviac ho je v prvom, druhom ročníku, postupne s rastom a vyzrievaním detí je ho menej.

• Pohyb, behanie, skákanie po triede spôsobujú hluk. Ostatným to neprekáža?

Nie, neprekáža. Ten hluk nie je taký ako počas prestávok. Počas bloku, ktorý je v priebehu prvých dvoch hodín, ostatní žiaci majú po prvej hodine prestávku. Deti sú také zaujaté činnosťou, že im ruch na chodbe neprekáža. Pohyb sa využíva nielen v matematike, ale aj na slovenskom jazyku, vlastivede... Učiteľ, ktorý ho dokáže využiť na prospech učenia, má veľkú výhodu.

• Je známe, že vyučovacia hodina sa zdá deťom veľmi dlhá. Ako dokážu prváci pracovať v bloku, ktorý má dĺžku dvoch vyučovacích hodín? Nie je to zložité?

Práca v bloku deti neunavuje. Strieda sa v ňom veľa činností: pohyb, hry, cvičenia s vrecúškami, hra na flaute a iné. Žiaci málo sedia v laviciach. Deti sa učia rozprávať, najmä tie, ktoré nevedeli vyslovovať niektoré hlásky, rozširujú si pamäť, cvičia jemnú motoriku – či už prstovými cvičeniami, alebo spomínanou hrou na flaute. Písanie? Učili sme sa písať iba veľké tlačene písmená, aj to hrubými pastelami, pastelkami. Až v druhom ročníku sa deti naučili písať písané písmena. Na písanie aj kreslenie sa nepoužívalo nič ostré – ceruzky, perá... Dieťa nemá takú vyvinutú jemnú motoriku ruky, aby zvládlo

Hodnotenia žiakov a študentov zaviedla už panovníčka Mária Terézia

História školského vysvedčenia na Slovensku

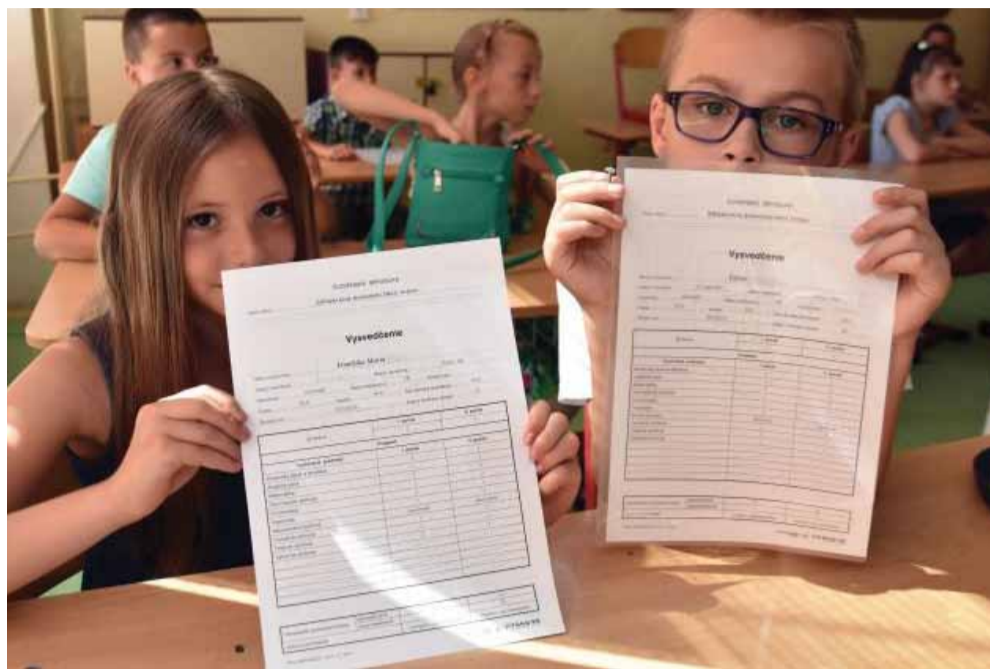
(lupa) – Foto: info.sk, zdroj TASR

Prvé vysvedčenia prišli s reformou rakúsko-uhorskej panovníčky Márie Terézie. V predpisoch Všeobecného školského poriadku, ktoré vydala v roku 1774, bolo okrem iného napísané, že by deti vo veku dvanásť rokov a po návšteve šiestich rokov školy mali dostať vysvedčenie o svojich znalostiach. Študenti gymnázií si prvé vysvedčenia odnášali v roku 1775.

Kým žiaci gymnázií a hlavných škôl dostávali vysvedčenia dvakrát do roka, žiaci tzv. triviálnych škôl dostávali vysvedčenie až vtedy, keď opúšťali školu. Na najstarších vysvedčeniach ešte neboli známky. Išlo skôr o súhrnné hodnotenie toho, ako sa žiak počas štúdií správal a čo sa učil. Prvú klasifikačnú stupnicu priniesol školský poriadok v roku 1805. Podľa tohto poriadku sa vysvedčenia vydávali až pri odchode zo školy. Návšteva školy sa hodnotila ako 1. veľmi pilná, 2. pilná, 3. zriedkavá. Správanie žiaka zasa mohlo byť 1. veľmi dobré, 2. dobré, 3. prostredné, 4. školskému poriadku neprimerané. Za predmety mohol dostať známky: 1. veľmi dobrý, 2. dobrý, 3. prostredný, 4. slabý.

Postupne sa začali rozlišovať tri typy vysvedčení, čo sa udržalo až do polovice 20. storočia. Išlo o prepúšťajúce vysvedčenie, vysvedčenie pri odchode zo školy a frekvenčnej vysvedčenie. Napríklad prvý typ vysvedčenia dostávali deti, ktoré dovršili školopovinný vek a mali vedomosti, ktoré poskytovala obecná škola, teda z náboženstva, čítania, písania a počítania.

Vysvedčenie je listina rozličného právneho charakteru a dosahu podľa druhu jednotlivých škôl, ktorá podáva hodnotenie prospechu žiaka v jednotlivých vyučovacích predmetoch stupnicou známok. Pretože vysvedčenie predstavuje spoločensky a právne významný dokument, je zabezpečené proti prípadnému falšovaniu. Tlačí sa na papier s ochrannými prvkami pozostávajúcimi z vodotlaču, podtlaču zo štátneho znaku, s označením série a číslovaním. Takýto spôsob ochrany vidíme väčšinou na vysvedčeniach už od osemdesiatych rokov 19. storočia. Na vysvedčenia vydávané v prvej polovici 19. storočia z vyšších škôl (lyceum, univerzita) sa používal ručne vyrobený papier, niektoré boli vystrojené i plastickou pečiatkou školy. Výučné listy ako záverečné doklady o ukončení prípravy za tovariša sa zase vyznačovali bohatou, špeciálne vytvorenou výzdobou

reprezentujúcou konkrétne remeslo – či už másiarske, kovácke, alebo iné.

■ STRUČNÁ HISTÓRIA

Prv ako nazrieme do minulosti, treba si uvedomiť, že vysvedčenie je záverečný dokument, v ktorom sa prostredníctvom klasifikácie vyjadruje hodnotenie procesu poznávania a posudzovania žiaka, jeho vedomostná úroveň, pracovná a učebná činnosť, jeho prejavy a výsledky. Je prvým systematickým zásahom spoločnosti prostredníctvom školy a učiteľa do formovania jednotlivca, pri ktorom účinne pôsobí na žiaka, aby plnil úlohy a požiadavky, ktoré sú zo spoločenského hľadiska objektívne nevyhnutné. Znamená to, že vzdelávanie, jeho podmienky, formu a obsah vymedzuje spoločnosť – štát, ktorý tak ako sa mení a vyvíja, podľa potrieb modifikuje i svoj vzdelávací systém vrátane hodnotenia žiaka prostredníctvom vysvedčenia. Na našom území je tento proces štátneho dozoru nad školstvom úzko spätý s panovníčkou Máriou Teréziou, ktorá v školskom poriadku Ratio Educationis z roku 1777 prvýkrát stanovuje všeobecnú povinnosť vzdelávať sa, a jej syn Jozef II. následne vymedzuje pre túto povinnosť štyri roky. Vydávanie vysvedčení však v tomto období nie je záväzné. Zatiaľ stále zostávalo v platnosti, že písomné hodnotenia, odporúčania zo strany školy žiaci dostávali sporadicky, zväčša len pri odchode na vyšší

stupeň školy, resp. na univerzitu. Zákom z roka 1868, ktorý prvýkrát komplexnejšie riešil školopovinnosť rozšírenú na šesť rokov, dochádza postupne v rokoch 1870 a 1884 k unifikácii pri vypracovaní klasifikačných poriadkov a s nimi aj stupnic hodnotenia na jednotlivých stupňoch a druhoch škôl spolu s povinným vydaním vysvedčení pre každého žiaka. Rôznorodosť systémov školského hodnotenia v 19. storočí sa u nás definitívne ustáluje Školským a vyučovacím poriadkom vydaným Ministerstvom kultúry a vyučovania 29. septembra 1905, v ktorom boli zakotvené klasifikačné poriadky a predpisy o školských vysvedčeniach pre ľudové (obecné) a meštianske školy.

Treba poznamenať, že historickým medzníkom pre stredné školy bolo prijatie Bonitzovej-Exnerovej reformy už v roku 1849 pod názvom Návrh organizácie gymnázií a reálkov v Rakúsku, ktorá v Uhorsku nadobudla platnosť v roku 1850. Reformou sa popri zavedení troch kategórií vysvedčení, pričom získať tretiu umožňovalo poohliadnuť sa po inej kariére, zaviedla prvýkrát štátom kontrolovanú záverečnú skúšku – maturitu. Jej úspešné absolvovanie znamenalo pre študenta, že na maturitnom vysvedčení sa vyplnila kolónka – je oprávnený k štúdiu na univerzite. Takýto model pretrval bez väčších zásahov až do roka 1948. Aj následne sa už len mierne upravoval model, ktorý bol prijatý v tomto čase.

Socialistický režim budoval a dopĺňal školské knižnice systematicky

Školská knižnica je cenné centrum vzdelávania

Text: (lupa) – Foto: Emil SEMANCO

Škola je vzdelávacia a kultivačná inštitúcia, čomu sa prispôbuje systém jej práce, obsah činnosti, organizácia, materiálne a technické podmienky. Súčasťou modernej školy je vo vyspelých krajinách školská knižnica ako centrum informácií a vzdelávania. Budovanie knižníc v tomto smere je u nás silne poddimenzované najmä z ekonomických dôvodov.

V sedemdesiatych rokoch sa venovala budovaniu školských knižníc systematická pozornosť. V roku 1979 bola v Smernici MŠ SSR O školských knižniciach stanovená optimálna skladba knižničného fondu pre žiacke knižnice:

Materské školy	20 % náučná literatúra
	80 % beletria
Základné školy	60 % náučná literatúra
	40 % beletria
Gymnázia	70 % náučná literatúra
	30 % beletria
Odborné školy	80 % náučná literatúra
	20 % beletria

Z dnešného pohľadu je to celkom zaujímavý pohľad i údaje. Voľakedy sa školská

knižnica vnímala najmä ako miesto pre výpožičkovú službu kníh pre žiakov a učiteľov. Školy si budovali učiteľské a žiacke knižnice. Situácia sa postupne zmenila a začiatkom 21. storočia je miesto školskej knižnice v moderných školských systémoch dominantne vnímané ako informačné a študijné centrum, kultúrna a oddychová či študijná báza vybavená modernými IT technológiami a službami pre žiakov, učiteľov a často aj pre verejnosť v mieste svojho sídla.

Knižnica sa vnímala, a sčasti jej táto funkcia zostala aj dnes, ako študovňa s literatúrou encyklopedického a príručkového charakteru. Tomu mali slúžiť cudzojazyčné slovníky, terminologické slovníky, encyklopédie a náučné slovníky a diela z jednotlivých vedných odborov, dejín, literatúry, prírodných vied, biografie, ročenky, albumy, atlasy, mapy. Významnou zložkou boli detské, mládežnícke časopisy. Tých je v súčasnosti (najmä nebulvárnych)

veľmi málo a vidno to aj na ponuke súčasných školských knižníc. Ekonomická situácia škôl prinútila ich vedenia šetriť na nákupe novej literatúry a časopisy pre žiakov a aj učiteľov fakticky chýbajú všade. Pomohol tomu aj rozklad organizovaného systému ďalšieho vzdelávania učiteľov. Nízky sociálny a finančný status učiteľov (ale neraz aj žiakov) spôsobil, že vlastne prestali čítať novú odbornú literatúru, neobjednávajú si ju (lebo, ako hovoria, nemajú na ňu peniaze), a keďže ju nenakupujú ani školské knižnice, učiteľia sa k nej nedostanú. Všeobecne sa číta oveľa menej, ľudia siahajú po „rýchlych“, ale povrchných informáciách z webu, čo má svoj dosah aj na kvalitu práce učiteľov, žiakov i škôl. Školy, školské zariadenia, ich zriaďovatelia, ale aj rodičia by mali viac zvažovať, čo je pre dobré fungovanie školy prospešné a užitočné.

Ak chce mať obec, mesto, samosprávny kraj moderné školstvo a moderné školy, ich súčasťou musia byť moderné informačné a komunikačné centrá, ktoré možno budovať na báze bývalých školských, učiteľských, obecných, miestnych či mestských knižníc. V mieste sídla školy, najmä tam, kde klesá počet žiakov, treba sústreďovať kapacity, peniaze i personálne zabezpečenie takýchto inštitúcií na jedno miesto – tým môže byť aj škola, ktorá sa svojimi službami môže v tomto smere otvoriť aj miestnej komunite.

REPORT

Jubilejný pätnásty ročník ankety Zlatý Amos sa uskutočnil 15. júna 2022 v Pezinskom kultúrnom centre. Hlavným organizátorom je občianske združenie ADEVYK, hlavným partnerom je Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Záštitu nad podujatím prevzala prezidentka SR Zuzana Čaputová. Vo finálovej sedmičke súťažili v troch disciplínach učiteľia zo základných a stredných škôl. Marián Demek zo ZŠ Šarišské Bohdanovce, Adela Drusková zo SZŠ ESPRIT, Majerníkova 62, Bratislava, Zuzana Hozová zo SŠ Opatov-

Zlatý Amos je zo Žiliny

ská Košice, Mário Marčan zo ZŠ s MŠ na Ul. sv. Gorazda 1, Žilina, Sylvia Oškerošová zo SOŠ pedagogickej Modra, Silvia Púčiková zo ZŠ s MŠ Hviezdoslavova 822/8 Trstená, Lubomír Šarina zo ZŠ Gorazdova 1319/6 Bánovce nad Bebravou. Ocenení učiteľia získali šeky v celkovej sume desaťtisíc eur. V kategórii pedagóg, na ktorého sa oplatí spomínať, sme ocenili štyroch bývalých učiteľov – Pavlu Horňákovú, Annu Lališovú obe z Vrbovíc, Pavla Šima Jurička z Modry a pani Helenu Korenkovú zo Spišskej Novej Vsi. V kategórii Najlepší príbeh o učiteľovi sme ocenili žiakov zo Základnej školy Gorazdova 1319/6 z Bánoviec nad Bebravou. Cenu Jána Gašperana a hlavnú cenu Zlatý Amos získal Mário Marčan zo ZŠ s MŠ na Ul. sv. Gorazda 1 v Žiline. Titul Učiteľ bez predsudkov získala Andrea Novotná zo ZŠ s MŠ Ulica bratrická 19, Lučenec, titul Naj učiteľ národnostných menšín získala pani učiteľka Zsuzsanna Szvorák, Gymnázium, Nám. padlých hrdinov 2, Filakovo. Amosom sympatákom sa stal Lubomír Šarina zo ZŠ Gorazdova 1319/6, Bánovce nad Bebravou. Titul Zlatá škola získala ZŠ Hviezdoslavova 822/8 Trstená. Úžasnú atmosféru dotvárali žiaci učiteľov, ktorí skandovali a povzbudzovali svojich učiteľov vo finále. Ambasadorm ankety Igor Timko zo skupiny No Name sa zhostil úlohy moderátora bravúrne. Igor je ambasadorom už desať rokov. Anketu podporil aj predseda NR SR Boris Kollár. Za rezort školstva nás prišla podporiť štátna tajomníčka Svetlana Síthová, ktorá odovzdala ocenenie Zlatý Amos a Amos sympaták. Naši Zlatí Amosovia Katka Sedmáková a Pavol Leško z predchádzajúcich ročníkov odovzdávali ocenenia žiakom, ktorí navrhovali svojich učiteľov do ankety. Zlatý Amos Maroš Jakim (10. ročník) a momentálne riaditeľ SOŠ pedagogickej v Modre, zabezpečil dvadsaťštyri dobrovoľníkov, žiakov školy, budúcich učiteľov, ktorí sa starali o školské skupiny, poskytol nám priestory školy, zabezpečil aj nemožné, bez jeho pomoci by finále nebolo také úspešné.

Renáta VADÁSOVÁ,
riaditeľka ankety
Eva KLIKÁČOVÁ, predsedníčka
organizačného štábu a poroty

Titul Zlatý Amos získal Mário MARČAN zo Žiliny

Návraty k učiteľovi národov Jánovi Amosovi Komenskému Pedagogické dedičstvo, ktoré patrí všetkým

Text a foto: (lupa)

V našej pedagogickej práci si tradične pri každej vhodnej príležitosti pripomíname výročie narodenia Jána Amosa Komenského, autora veľkolepého pedagogického systému, ktorý sa postavil do služieb všeobecnej nápravy ľudstva. Jeho univerzálnosť sa vzťahuje nielen na všetky národy ako celky, ale i na všetkých jednotlivcov ktoréhokoľvek národa. Zdá sa, že aj dnes žijeme obdobie podobné tomu, v ktorom žil Komenský. Bolo to síce pred zhruba štyristo rokmi, ale aj vtedy sa spoločnosť zmietala v množstve sporov, konfliktov, mravných problémov. Komenský ponúkol liek, ponúkol riešenie a nápravu – cez dobré vzdelanie a výchovu.

Ján Amos Komenský sa narodil na slovensko-moravskom pomedzí a celkom prirodzene považujeme jeho dedičstvo aj za naše. Jeho vízia školstva a školy je pre súčasnú pedagogiku živá, aktuálna a v neposlednom rade aj príťažlivá. Znova, neviem už po koľký raz, si kladieme otázku, čím nás jeho dielo priťahuje, čím je to, že pri čítaní jeho diela opäť objavujeme pre nás nové a inšpiratívne myšlienky? Napriek tomu, že diela vznikli pred štyristo rokmi. Je však pravdou aj to, že niekto Komenského číta a nič mu nehovorí, lebo nechce, aby mu Komenský čosi povedal.

■ POLUDŠTENIE ŠKOLY

Súčasnú pedagogickú reformu sa očakávajú najmä Komenského úsilie o demokratickú a humanizáciu, čiže poludšenie výchovy a školy. Bolo by naivné domnievať sa, že napriek veľkému úsiliu už v našom školskom systéme nenájdeme školy a školské zariadenia, na ktoré by sa mohli vzťahovať jeho kritické slová, lebo sú postrachom žiakov a učiarňou ducha. Myslíte, že také školy už u nás nenájdeme? Nájdeme, aj keď nie v takom naturálnom význame, ako ho poznáme z čias Komenského. Nová doba dala aj učiteľom nové techniky potlačania ich osobností. Už vyše štyristo rokov sa učelia usilujú naplniť Komenského odporúčanie, aby sa mládež vzdelávala „bez tvrdosti a bez akéhokoľvek nátlaku a nútenia, čo možno najľahšie, čo najmilšie a najkrajšie“. Stále sa to však nedarí všetkým. Samozrejme, dalo by sa namietkať, že množstvo poznatkov, ktoré ľudstvo vlastní v súčasnosti, je mnohonásobne väčšie, ako bolo v Komenského časoch, a obsah vzdelávania i jeho náročnosť je z tohto dôvodu oveľa vyššia, a preto sú prípustné aj „tvrdšie“ metódy a prístupy v práci učiteľov. Ak však nahliadneme do Komenského diela pozor-

nejšie, s prekvapením zistíme, že aj on si pravdepodobne uvedomoval, že „množstvo vecí, ktoré sa budú musieť učiť jeho potomkovia ešte vzrastie“. Hľadá teda spôsoby, ako tejto záplave nových poznatkov čeliť, ako tento nárast myšlienkového bohatstva zvládnuť na prospech svojich žiakov bez nebezpečenstva ich psychického preťaženia a bez ujmy na ich zdraví. V jeho diele teda nájdeme aj odpoveď na otázku ako rýchlo, príjemne a dôkladne sa učiť.

■ DÔRAZ NA HLAVNÉ

Dilemu rieši uvážlivým výberom obsahu toho, čo sa má žiak naučiť. Podľa Komenského majú byť žiakom vstavané základy univerzálneho vzdelania, teda učiva, ku ktorého vymedzeniu by moderná pedagogická terminológia použila slovo – hlavné. Odporúča nezaoberať sa vecami nepotrebnými a prílišnými podrobnosťami, pretože, povedané jeho slovami: „Nič nie je márnejšie než vedieť a učiť sa mnoho, totiž, čo neprinesie úžitok.“ Je si vedomý toho, že „múdry je nie ten, kto vie mnoho vecí, ale ten, kto vie užitočné veci“.

V súčasnosti pri reforme obsahu vzdelávania je toto jedna z najdôležitejších tém a úloh – ako nastaviť obsah učiva tak, aby sa učili žiaci úspornejšie, ale všetko, čo im bude užitočné. Aby nebolo učiva málo, ale ani mnoho.

■ SPÔSOB UČENIA

Najzávažnejšiu príčinu namáhavého zvládania učiva však Komenský vidí v tom, že učelia často nútia žiakov učiť sa veci, ktoré ich nezaujímajú, ktoré nemajú racionálne jadro a väzbu na ich budúce profesijné a občianske potreby. Mnohé veci podávajú žiakom nezaujímavým, nezaujímavým spôsobom. Opäť použijeme Komenského slová: „Najviac sa musíme vystríhať znechutenia žiakov, lebo to je najsilnejší jed pri učení.“

Príťažlivosť, atraktivnosť a metodická variabilnosť pri prezentácii učiva ho robí záživným, zaujímavým, príťažlivým, zmysluplným a radostným. V opačnom prípade ústami Komenského: „Kde ducha nič neláka, tam netiahne, a kam netiahne, tam je postrkovaný proti svojej vôli. Ak je to však proti jeho vôli, nemôžeme dosiahnuť pri učení dobré výsledky.“

Tie možno dosiahnuť iba vtedy, ak sa bude rešpektovať ľudská prirodzenosť, ktorá je „slobodná, má rada dobrovoľnosť, má strach z násilia a nátlaku“. Prírodná povaha dieťaťa túži po dobrovoľnosti a slobodnom rozhodovaní. Východiskovou nevyhnutnosťou pre aktivizáciu,

osamostatnenie a tvorivé uvoľnenie osobnosti žiaka je podľa Komenského oslobodenie žiaka a zabezpečenie podmienok na jeho slobodné rozhodovanie.

■ OSOBNOSŤ UČITEĽA

Komenský neveriteľne predvídavo posthol aj to, aký by mal byť učiteľ. Jeho socioprofesionálne vlastnosti v podstate formuluje v troch základných tézach:

– učiteľ musí byť schopný vyučovania (musí mať teda príslušné vzdelanie),

– učiteľ musí byť trénovaný vo vyučovaní, musí byť teda didaktik,

– učiteľ musí byť dychtivý po vyučovaní, to znamená, že musí mať záujem o svoju profesiu a dobré pedagogické výsledky.

Učiteľia a ich žiaci strávia spolu počas základnej a strednej školy v priemere okolo trinásttisíc vyučovacích hodín. Za tento čas možno urobiť veľa užitočného, ale aj veľa pokaziť. Dokonca pokaziť chuť žiakovi učiť sa, chcieť poznať nové veci možno znechutiť za pár vyučovacích hodín. O tom, ako to v tom-ktorom prípade vyzerá, závisí všetko nielen od učiteľov a žiakov, ale aj podmienok, aké majú pre svoju prácu vytvorené. Lebo učenie i učenie sa, je náročná a ťažká práca. Odborníci ju prirovnávajú k stredne ťažkej až ťažkej práci fyzicky pracujúceho človeka.

Naše školstvo si v minulosti vybudovalo medzinárodne rešpektovanú povest' vysokej úrovne. Žiaľ, z tohto piedestálu vyše tridsať rokov klesalo a klesá naďalej.

Školstvo má v spoločnosti mimoriadne dôležité poslanie a úlohu. Je to najvýznamnejší výrobný rezort. A to napriek tomu, že škola nevyrába traktory a automobily, že sa tu nepečie chlieb, ale škola poskytuje žiakom ten intelektuálny základ, z ktorého budú celý život čerpať a ktorý sa stane ich intelektuálnou bázou osobného úspechu i úspechu celej našej spoločnosti. Je dokonca pravdou aj to, že súčasné hospodárske výsledky Slovenska nie sú ani tak výsledkom ekonomických reforiem ako výsledkom práce školstva pred päťdesiatimi až dvadsiatimi rokmi.

■ NEUTEŠENÝ STAV

Podľa súčasných výskumov na Slovensku až okolo dvadsať percent učiteľov patrí do skupiny tzv. „vyhorených“, teda učiteľov, ktorí síce chodia do práce, ale nemajú nijaké nápady, myšlienky, sú zo svojej práce znechutení, unavení, mnohí sú dokonca absolútne apatickí. Aj to je dôkaz stavu školstva v spoločnosti. Ak sa učiteľ totiž neustále usiluje o dobré výsledky

a nenachádza pochopenie, nenachádza ocenenie a podporu svojej práce, dostáva sa do stavu akejsi beznádeje a zbytočnosti akejkoľvek snahy.

Účasne s tým sa objavuje pragmatická otázka, či máme v našom školstve dnes osobnosti, ktoré môžu byť pre iných vzorom, ktoré posúvajú naše školstvo na svojich konkrétnych školách a vo svojich aktivitách dopredu. Samozrejme, že osobnosti máme, napokon, bolo by zlé, ak by sa spomedzi tých okolo 76-tisíc učiteľov na ich špičky neobjavovali osobnosti s vysokou odbornosťou a erudíciou i učiteľským talentom a výsledkami. Pravdaže, inou otázkou je, či si ich ctíme, čím dávame najavo, že si vážime ich priekopnícke úsilie. Napokon, našim problémom je nielen úcta k súčasným pedagogickým osobnostiam nášho školstva, ale aj k tým minulým, k osobnostiam našej pedagogiky v minulosti. A mali sme ich neúrekom. Napokon aj ich dielo by bolo úžasnou inšpiráciou pre súčasné učiteľstvo, ak by, pravda, bolo vydané. Žiaľ, nie je, a to je vážna chyba. Bez múdrych myšlienok a príkladov sa ťažko posúva dopredu. A dnešná pedagogická generácia by mala mať k dispozícii diela Mateja Bela Funtíka, Juraja Paleša, Adama Františka Kolára, Martina Čulena, Augustína Horislava Škultétyho, Štefana Marka Daxnera, Ivana Branislava Zocha, Jána Kačalu, Samuela Ormisa, Jura Hronca, ale aj Ľudovíta Štúra, celej jeho generácie a mnohých, mnohých ďalších. Aj dnes by mali vychádzať novátorské práce našich učiteľov. Žiaľ, nevychádzajú. Chýbajú kvalitné diela, ale aj kvalitné učebnice, pomôcky a prajná atmosféra spoločnosti podporovať múdrosť, vzdelanie, kreativitu.

Vo vedení rezortu nechceme nekompetentného politického nominanta Neuveriteľné bájky a fantazmagórie školstvu nepomôžu

Slovenská komora učiteľov
Foto: archív SNN

Začal sa nový školský rok a žiakov, rodičov, učiteľov i školy čakajú turbulencie zmien. Nachádzame sa za polovicou práce nového vedenia ministerstva školstva s nevidanými rozmermi krízy vrátane neistoty príchodu nového. Vyvstáva v nás veľká túžba, že už aj my chceme konečne po tridsiatich rokoch svojho Komenského – odborníka, diplomata, manažera, nie nekompetentného politického nominanta. Namiesto je pomenovať kľúčové riziká, výzvy a úlohy, ktoré stoja pred nami či už s novým alebo so starým vedením rezortu.

Dodnes neboli splnené základné úlohy, ktoré si ministerstvo vytýčilo: dodanie postpandemických tabletov a notebookov z React EÚ, nemáme nijaký mechanizmus kvality vzdelávania učiteľov, na ktorý sa má už v roku 2022 čerpať päťdesiat miliónov (vynechané boli paradoxne poradenské zariadenia, ktoré sa práve transformujú), rodičia veľmi pravdepodobne dostanú po pripravovanej transformácii poradenského systému ešte nižší štandard ako doteraz, systém zlučovania organizácií v školstve sa začal a skončil formálnym spojením časti z nich bez akejkoľvek ďalšej vízie. Školstvo nemá za posledných dvadsať rokov nijaký

národný koncepčný dokument stratégie vzdelávania (jediný ašpirujúci dokument bolo Učiace sa Slovensko, ktoré ministerstvo nikdy neratifikovalo). Bez komplexnej vízie budú všetky zmeny buď nesystémové sociálne balíčky, alebo neveriteľné bájky a fantazmagórie.

Nominácie na ministerstve a jeho organizáciách sú skôr sieťou politických známostí ako súborom špičkových expertov v problematike (česť výnimkám). Napriek programovému vyhláseniu ministerstvo neuskutočnilo nijaké transparentné verejné a vopred nedohodnuté výberové konanie. Podobne je

to aj so spoluprácou s mimovládnyimi organizáciami, ako sme na to upozornili v zhodnotení školského roka. To následne ukazuje na nízku odbornosť výstupov ministerstva, tvorby zákonov, usmernení a metodík. Naopak, zameranie ministerstva smeruje k marketingu, miňaniu peňazí na infografiky, tlačové besedy a sociálne siete.

V priebehu dvoch rokov ministerstvo vymyslelo, spustilo a následne utlmilo niekoľko komisií – skupina poradného orgánu ministra, zložená zo zástupcov mimovládnych organizácií, pracovná skupina na vytvorenie diferencovaného systému odmeňovania podľa kvality práce učiteľov, pracovná skupina na tvorbu dôležitej novely zákona 596/2003 o radách škôl, kompetenciách riaditeľov, ich výberových konaniach a ďalšie. Podobne to bolo aj pri strategických dokumentoch ako Stratégia inkluzívneho vzdelávania a akčný plán, stratégia pre mládež a i.

Napriek stavu ministerstva sa podarilo začať aj dobré veci – pripravuje sa kurikulumná reforma (s ešte neistým koncom), vypracoval sa hodnotný Plán obnovy, školská inšpekcia hlási pozitívny trend v autoevaluácii škôl, budú sa zvyšovať (aj keď stále nedostatočne a bez garancie) platy učiteľov.

Krízou vojny s vyššie polovicou ukrajinských detí bez prístupu k vzdelávaniu, nízka atraktivita učiteľského povolania a alarmujúci nedostatok učiteľov, zjednotenie financovania škôl, nárast extrémizmu, energetická kríza, odbornosť a transparentnosť – to sú výzvy, ktoré dnes čakajú na „nového“ ministra.

Prílohu Rodina a škola vydávajú Slovenské národné noviny. Šéfredaktor: Maroš Smolec, vedúci prílohy: Ľubomír Pajtinka, tel.: 0904700570, email: uciteliazneba@gmail.com; snn@matica.sk

Redakčný kruh: Miron Zelina, Erika Petrašková, František Baloha, Libuša Klučková, Zuzana Balázová, Mária Škultétyová

Náhla a neobjasnená smrť akademika Ľudovíta NOVÁKA stále vyvoláva otázky

Záhľadné ľubochnianske salto mortale – II. časť

Peter ŠTRELINGER – Foto: archív autora

Po uverejnení prvej časti mojej reportáže zavalili ma z rôznych strán všelijaké reakcie – kladné aj záporné. Tí najtvrdší pochybovači ma dokonca obvinili z toho, že som si všetko vymyslel. Hneď v úvode by som rád čitateľov ubezpečil, že naozaj si nič nevymýšľam, ba práve naopak, ešte vynechávam a zmierňujem tento smutný a tragický príbeh jedného veľkého Slováka a Európana akademika Ľudovíta Nováka.

Vo chvíli, keď prepisujem túto II. časť reportáže, chýli sa k polnoci z 26. na 27. septembra 2022, o pár chvíľ sa hodiny prehupnú cez polnoc – a bude presne tridsať rokov od smrti pána profesora! Záhada okolo jeho smrti ostáva nedoriešená! Dôkazy, ktoré sa mi podarilo zhromaždiť za tie tri desaťročia, hovoria jasnou rečou!

■ NECH PREHOVORIA!

Stredná dcéra pána profesora Eva Reková (Nováková) sa 23. januára 1993 obrátila na ministra kultúry Dušana Slobodníka a žiadala ho o prešetrenie a pomoc. Píše, že žiada o vyšetrovanie a pomoc aj v mene najmladšej dcéry Viery Cisárovej (Novákovéj)! Upozorňuje na to, že akademik Novák závet (testament) nezanechal, zanechal však tri dcéry... Poukazuje tiež na to, že s najstaršou dcérou Oľgou Novákovou „sa z veľmi závažných dôvodov moja sestra a ja roky nestýkame“. Viem ten dôvod: najstaršia dcéra Oľga totiž spodičila tri nemanželské deti, čo bolo z hľadiska ostatných dvoch dcér hrubým porušením mravných zásad Novákovskej rodiny... Neschvaľovala to najmä matka, ale aj otec, teda akademik Novák, že „sa Oľga takto zvrhla“, ako aj mne raz pán profesor povedal, ťažkajúci si na mravný priestupok Oľgy... „Ale čo mám robiť, čo mám robiť?“ božekal predo mnou... „Už na tom nič nezmením, odpustil som jej!“

■ ZLÉ VZŤAHY

Po smrti pána profesora sa tieto zlé vzťahy ešte prehĺbili! Kým akademik žil, bol ako medzi mlynskými kameňmi... Asi najväčším problémom bolo dedičstvo, ktoré sa prvýkrát muselo rozdeliť po smrti mamy, teda manželky pána profesora... I ona vraj nezomrela prirodzenou smrťou, ako som sa dozvedel od nemenovaných svedkov, pani Novákovú roztrhali vyhladované psy, ktoré krmila zeleninou! Ona bola trochu zvláštna, svojská... Profesor vtedy odišiel z domu, lebo dostal možnosť učiť najskôr na Univerzite v Trnave a potom v Prešove na Univerzite P. J. Šafárika...

Napriek svojmu vysokému veku patrila na oboch vysokoškolských učilištiach medzi najobľúbenejších profesorov! Jeho žiaci, ale aj pedagogickí spolupracovníci naňho dosiaľ s láskou spomínajú... Tragická smrť manželky však spôsobila, že ukončil prax vysokoškolského profesora a vrátil sa späť do Ľubochne. Nováková veľikánska vila chátarla, nemal sa kto o ňu starať. V našom komunistickom Československu po okupácii 1968 zavládlo ponížujúce obdobie normalizácie, obdobie čistiek a likvidácie nepohodlných ľudí. Profesor Novák to zažil na vlastnej koži v päťdesiatych rokoch, keď si odsedel sedem rokov na Pankráci v Prahe... Netušil sa šikanovníka dožiť znovu...

■ ŽIL OSAMOTENÝ

Profesor Novák potom vo svojej obrovskej vile žil sám, hoci v Ľubochni bývala i dcéra Oľga so svojimi tromi nemanželskými deťmi! Eva bývala v Prahe a najmladšia dcéra Viera v Košiciach s invalidným synom. Oľga otcovi ako-tak pomáhala, prišla mu upratať, priniesla jedlo... Profesor opäť hrával na organe v Hubovej aj v kaplnke v Ľubochni, spieval na pohreboch ako za čias šikanovania... Najstarší Oľgin syn Peter Novák, keď dospel, „starečkovi“ vypomáhal s domácimi prácami, ba keď začal pracovať ako šófer vo firme Povodie Váhu, pustil sa aj do menších opráv vily, opravil omietku, deravú strechu... Na nejakú väčšiu rekonštrukciu však neboli peniaze.

Vzhľad miesta posledného odpočinku akademika Ľudovíta NOVÁKA v Ľubochni nenasvedčuje, že je to hrob zakladateľa SAV a jedného z najväčších slovenských jazykovedcov.

Vila potrebovala generálku. Asi toto nebolo jednoduché obdobie života rodiny Novákovcov. Moje informácie a vedomosti siahajú do rokov krátko pred revolúciou 1989. Vždy, keď som cestoval do Liptova za mamou, šiel som do Ľubochne navštíviť pána profesora. Všimol som si, že tento veľký muž, vedec a univerzitný profesor žil biedne, ba živoril! Upozornil som na to Výbor Maticy slovenskej, jej predsedu Markuša aj ministra kultúry Dušana Slobodníka. Vtedy vznikla myšlienka na odkúpenie rukopisnej zbierky pána profesora aj na vykúpenie vzácných starých kníh, tlačí a obrazov. Profesor Novák bol tomu naklonený, vedel dobre, že predaj archívu do Maticy by mu vytrhol trň z päty. A on by mohol poplatiť dlžoby, čo sa za tie roky nazhŕňali. Žiaľ, tieto zábery prekázala nepredvídateľná udalosť – nečakaná smrť...

■ VÄČŠINOVÝ VLASTNÍK

Nikto nemal ani tušenie, že profesor Novák ešte pred smrťou daroval svoju polovicu vily najstaršiemu synovi Oľgy Petrovi Novákovi... Ten získal tri šestiny nehnuteľného majetku starého otca a jednu šestinú svojej matky Oľgy, teda stal sa väčšinou vlastníkom Novákovskej vily... S podielom štyri šestiny ešte za života pána profesora Nováka!

Týmto výkladom sme sa museli prehrýzť, aby sme pochopili, čo nasledovalo.

Právom sa preto ohradila po smrti otca akademika Nováka jedna z dcér Eva, že nebolo ani „započaté pozostolostné konanie a nebol ani zapečatený dom, v ktorom otec žil a zomrel toho 27. septembra 1992!“ Eva Reková (Nováková) v liste ministrom Slobodníkovi poukazuje na to, „že v tomto našom starom rodičovskom dome boli vysoko hodnotné kultúrne pamiatky, napríklad Komenského latinské spisy, dovtedy nepreložené, ďalej tam boli ručne písané knihy, staré niekoľko sto rokov, okrem ďalších kultúrnych pamiatok cenných nielen pre Maticu slovenskú, ale pre celý slovenský národ!“

Eva Reková sa sťažovala ministrom, že na celé dedičstvo si robil nárok najstarší syn sestry Oľgy Peter Novák

„a nás – dcéry mŕtveho, dedičky zo zákona – nepustil po pohrebe otca (teda profesora Nováka) do rodičovského domu“.

A nasleduje veľmi dôležité svedectvo dcéry Evy Rekové: „Pred pozostolostným konaním začal rozpredávať, konkrétne do Švajčiarska, tento kultúrny majetok, najmä knižnicu. Z tohoto výťažku nelegálneho obchodovania si t. č. kúpil napríklad trojizbový byt za niekoľko stotisíc korún! Zistil sme ďalej, že ešte za života nášho otca pod nátlakom z neho vymámal prepísanie polovice rodičovského domu, čo už v princípe odporuje dedičským predpisom. Mimo iného sa otec sťažoval, že od neho Peter Novák vydíral aj peniaze, takže často otec nemal ani na základnú výživu!“

Prosím Vás preto zdvorile, pán minister, nielen v mojom mene, ale aj v mene sestry Viery, aby ste láskavo a z moci svojho úradu dali celú záležitosť dôkladne vyšetriť kriminálnou políciou a vyvodili z toho patričné dôsledky najmä preto, že sa jedná o národný kultúrny majetok.“

■ NEÚSTUPČIVOSŤ EURÓPANA

Nechajme v tejto chvíli stranu spory o majetok profesora Nováka, ktoré prerástli do krutej a nemilosrdnej vojny... Každý človek, čo číta túto reportáž, má právo sa zaradiť na tú alebo druhú stranu. Nikoho nebudem o ničom presviedčať. K dedičstvu sa vrátíme neskôr, ak bude na to čas a priestor. V 42 čísle SNN s dátumom 29. októbra 1991 vyšla reportáž pod názvom Stretnutie s Ľudovítom Novákom, zakladateľom SAV. Autori boli dvaja – Drahoš Machala a ja, teda Peter Štrelinger...

Odcitujem začiatok reportáže: „Jazykový mysliteľ. Polyglot, vynikajúco ovládajúci takmer desiatku svetových jazykov. Muzikológ, znalec Mozarta, Bacha a najmä Beethovena, o ktorom už ako osemnásťročný maturant skalickeho gymnázia napísal fundovanú knihu. Spomínam si na toto obdobie: ‚Neraz som ho počul hrať Beethovenu skladby v ľubochnianskej kaplnke. Celé svoje detstvo, ktoré som strávil v Ľubochni, mi profesor Novák nepripadal nijako výnimočný ani slávny,

skôr čudný – ako deťom pripadá každý profesor. Jeho mladšie dcéry chodili so mnou do ľudovej školy, no najstaršia Oľga, vynikajúca speváčka, spievala v cirkevnom spevokole. To bolo v päťdesiatych rokoch. Pán profesor hrával na organe, chodil ako kantor po pohreboch. S hanbou sa dnes priznávam, že som o týchto vzácných ľuďoch, s ktorými som sa takmer denne stretával v našom malom kúpeľnom mestečku, to, čo tu dnes píšem – vôbec nevedel. A asi skoro nikto z mojich rovesníkov či starších. Pripomínajúc tieto skutočnosti nechcem dať svoju osobu dať do pozornosti čitateľa, iba naznačiť, že i môj prípad a vyznanie sú svedectvom, ako náš národ – a zvlášť mládež – nepozná svojich veľkých ľudí, svoje osobnosti. Je to skromnosť? Nevzdelanosť národa? Neuctá? Lahostajnosť či potvrdenie neprajníkov a vysmievačov, že sme iba národom plebejcov?“

■ ZABUDNUTÝ V CHAOSE

Žiaľ, v ponovembrovom revolučnom chaose si skoro nikto (až na vtedajšieho premiéra Milana Čiča, ktorý za ním poslal svojho tajomníka – priznám sa, že som to premiérovi ja našepkal) nespomenul na profesora Ľudovíta Nováka. Tak veľmi túžil, aby Slovenská akadémia vied, ktorú v roku 1942 založil, konečne uznala jeho „akademickú hodnotu“. Viedli ho k tomu i celkom prozaické dôvody – dúfal, že mu ako akademikovi prídajú peniaze k dôchodku: pustil sa totiž spolu s vnukom do opravy svojej vily, kde mu už strecha pomaly padala na hlavu. Lenže „akadémia“ akademické tituly medzitým zrušila, považujúc ich za vymoženosť „totality“.

Nezlomný duch, nepohodlný za každého režimu, liberál a opozičník voči skostnateným predsudkom, zabudnutý „veľký duch Slovenska“. Sedí vo svojej knižnici, zavalenej rukopismi, vzácnymi knihami... Na stene visí mapa zemegule, s ktorou často komunikuje, zdanlivo odtrhnutý od sveta. Každého – mladého či starého – pasuje za svojho priateľa, navrhne si s vami potykanie. Keď protestujete, keď otáľate povedať mu „ty“, karhá vás... Nikdy ho nenájdete pesimisticky naladeného (a život si s ním poriadne zahrál). A keď skúmate, v čom tkvie tento večný entuziazmus, prídete na to, že je to – viera! A nepodkupnosť. Hrdosť, statočnosť. Úcta a láska k životu!

■ BENEŠOV LIST

Reportáž o profesorovi Novákovi zaujala mnohých čitateľov – podaktorí aj reagovali listami do redakcie, podaktorí chválili, no boli aj takí, čo polemizovali. Najmä jeden oponent sa začudoval nad pasážou, kde profesor Novák hovorí o prezidentovi Benešovi: „Jedna zvláštnosť: keď už bol Tiso odsúdený po skončení vojny (na trest smrti, poznámka autora reportáže), napísal mu Beneš list, v ktorom prosí o odpustenie odsúdenca Tisa týmito vetami: ‚Uznávam, že Vaší zásluhou jsem se stal prezidentem Československa, ale v záujmu republiky...‘ Áno, v záujme republiky je, že Tiso musí zomrieť.“

Typické pre Beneša je aj toto: Raz prijal biskupov a povedal im: „Ja stále uvažuji o Bohu...“ Lenže každý vedel, že do kostola nechodil, sviatosti neuznával. Rovnako ako Masaryk, ktorý neuznával Ježiša Krista za Božieho syna. Tak potom aké kresťanstvo?! Chcem to skrátiť: Takýto Beneš nedal Tisovi milosť. A je známe: Kto nedokáže ponúknuť milosť, sám je milosti nehodný a nedosiahne ju. Je to zatratený človek!

■ ZAMLČANÉ SVEDECTVO

V polovici februára 1992 prišiel do martinskej redakcie doporučený list pre dvoch redaktorov filiálnej redakcie v Bratislave – Drahoš Machala a Petra Štrelingera, autorov reportáže a rozhovoru s profesorom Ľudovítom Novákom. Odosielateľom listu bol JUDr. Ernest Žabkay zo Žiliny, obhajca prezidenta Tisa na hrdelnom procese. Polemizuje s názorom akademika Nováka v súvislosti s ospravedlňujúcim listom prezidenta Beneša Tisovi

pred jeho popravou. Autorov reportáže obhajca JUDr. Žabkay tiež informuje, že o tomto napísal aj akademikovi Ľudovítovi Novákovi do Ľubochne...

„Nechcem sa dotknúť akademika Nováka a vyvolať tlačovú polemiku o onom Benešovom ospravedlení, ktorému mám dosť dôvodov neveriť, a budem Vám vďačný, ak mi navrhnete, ako taktne sprevodiť zo sveta uvedený údaj akademika Nováka. So záujmom čakám Vaše vyjadrenie...“

V ten istý deň (10. februára 1992) píše JUDr. Ernest Žabkay aj druhý list profesorovi Novákovi do Ľubochne...

„Vážený pán Profesor!“

Mrzí ma Vám pripomenúť, že ste mi neodpovedali na môj list z 21. novembra 1991, v ktorom som Vás požiadal zdeliť mi, z čoho ste vychádzali v tej časti Vášho rozhovoru uverejneného v SNN 29. 10. 1991, kde bolo napísané, že prezident Beneš sa ospravedlňoval za zamietnutie žiadosti o milosť... Vo svojom liste som uviedol dosť dôvodov, ktoré vyvracajú uvedené tvrdenie a v záujme pravdy ho nemôžem nechať bez povšimnutia...“

■ MACHALOVA INICIATIVA

Obhajca prezidenta Jozefa Tisa JUDr. Ernest Žabkay bol nepochybne veľmi prekvapený, keď dostal odpoveď iba od jedného z redaktorov – Drahoš Machala s dátumom: Bratislava 24. 2. 1992...

Dr. Žabkay bol starý matador, zocelený v súbojoch pri súdnych procesoch, pri čítaní Machalovho listu cítil, že tu čosi „nehrá!“ Napokon, Machalova odpoveď sa pokúša celý problém vysvetliť, lenže nebolo to príliš hodnoverné...

„Vážený pán doktor!“

Píšem Vám ja, hoci viem, že s Petrom Štrelingerom ste sa zhovárali predtým, ako sa chystal písať svoju prózu ‚Salakúzy‘, takže možno by Vám bolo milšie dostať list od neho...“

A Machala, akoby o všetkom dokonale informovaný, aj o tom, ako by som sa zachoval ja, píše ďalej: „Je iba jediný spôsob, ako sa dozvedieť pravdu alebo ako si ju overiť. Myslím si, skôr som presvedčený, že pán akademik Ľudovít Novák nebude odpovedať na listy... už na to nemá ani chuť, ani vôľu, ani trpezlivosť. Keby tak niekto nemal list nadiktovať, ale na to nemá tiež nikoho ochotného poruke. Uverte mi: urobte jednu vec. Ak Vás má kto zaviesť do Ľubochne, vyberte sa bez ohľadov a tam v rozhovore možno prídete aj na iné zaujímavé súvislosti. A PROSÍM VÁS, NEODKLADAJTE tú návštevu!“

Čo už k tomuto dodať. Možno to, že dátum 10. február 1992 je naozaj – neobyčajne dôležitý! Tento list (aj v mojom mene, dodnes nechápem prečo?) formuloval môj kolega Drahoš Machala presne pol roka pred tragickou smrťou akademika Ľudovíta Nováka... (27. 9. 1992!)

A ešte jeden dodatok, ktorý bude provokovať každého pozorného čitateľa mojej reportáže o akademikovi Ľudovítovi Novákovi... Asi osem mesiacov neskôr pri náhodnej návšteve našej filiálnej redakcie SNN v Bratislave na Františkánskej 2 som zastihol kolegu Machalu, ako sa hrabe v mojom redakčnom písacom stolíku (bol so mnou aj môj syn Peter, tak som mal svedka).

A vtedy mi Drahoš hodil na stôl nedoručený list od JUDr. Ernesta Žabkaya. List bol, pravdaže, otvorený!!!

Po tridsiatich rokoch nemá zmysel rozoberať, čo by „bylo kdyby“... Keby som dostal list včas, isto by som cestoval do Ľubochne a priamo sa spýtal profesora Nováka: „Ľudovít, prosím Ťa, kde je ten list od Beneša, mal si ho ty, máš ho ty? Alebo si ho iba čítal?“

Záhada strateného listu Beneša prezidentovi Tisovi ostáva stále nevyriešená! Aké záhady skrýva ešte vila akademika Nováka? Kam sa podeli všetky dokumenty z archívu profesora Nováka? Sú ešte vo vile? Alebo ich ktosi odviezol či predal? Ťažké otázky a ešte ťažšie odpovede po toľkých rokoch od smrti pána akademika Nováka!

Od knihárskeho lisu k moderným rotačkám: Stopäťdesiat rokov polygrafie v Martine

Kníhtlačiarsky účastinársky spolok (1869 – 1949) – I. časť

Pavol PARENÍČKA – Foto: archív

V seriáli piatich článkov, ktoré budú vychádzať približne štvrťročne, predstavíme čitateľom SNN niektoré míľniky na vyše stopäťdesiatročnej ceste martinskej tlačiarne NEOGRAFIA, ktorá je dnes druhou najväčšou tlačiarňou na Slovensku a jednou z najvýznamnejších knižných tlačiarní v Európe. Osemdesiatročné účinkovanie martinského Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku (KÚS) v rokoch 1869 – 1949 nebolo späté len s raným kapitalistickým podnikaním, so slovenskou kultúrou a literatúrou, ale predstavovalo aj integrálnu súčasť národného hnutia, vytváralo základné kamene kultúrneho i duchovného dedičstva slovenského národa.

V šesťdesiatych rokoch 19. storočia sa vo vedení slovenského národného hnutia objavila požiadavka na vybudovanie politického centra, v ktorom by sa konštituovali viaceré celonárodné kultúrne inštitúcie. Tieto ciele reflektoval program Memoranda národa slovenského z júna 1861. Ciele memoranda uvádzal do života memorandový Stály národný výbor (známy aj pod názvom Stará škola slovenská). Na jeho čele stál Ján Francisci a ďalšie osobnosti, pochádzajúce predovšetkým zo štúrovskej generácie. Štúrovci sa spoločne s národne uvedomelými predstaviteľmi katolíckeho tábora v auguste 1863 zaslúžili o založenie Matice slovenskej so sídlom v Turčianskom Svätom Martine. V tomto mestečku vznikol v roku 1869 aj spolok slovenských žien Živena a združenie ochotníkov Slovenský spevokol. V tejto synergetickej konštelácii vzniká ešte v marci 1869 aj KÚS ako účastinárska (akciová) spoločnosť.

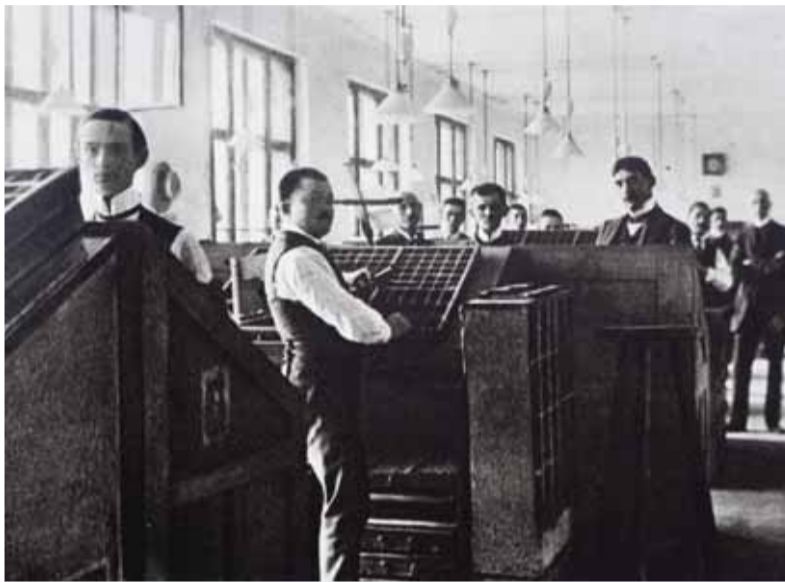
MARTINSKÁ ÉRA

Na desiate výročie memorandových udalostí v júni 1871 Slovenská národná strana presídlila z Budína do Turčianskeho Svätého Martina i redakciu svojho ústredného orgánu Pešťbudínske vedomosti, ktoré v duchu štúrovskej tradície premenovali na Národné noviny (ich prvé číslo vytlačili v martinskom KÚS-e už 30. marca 1870). Začala sa tak nová etapa slovenských kultúrno-politických dejín, nazývaná aj ako martinská éra. Jej politická intenzita po roku 1918 síce ochabla, ale stále si zachovávala vedúce postavenie v oblasti slovenskej kultúry a tlačiarstva. Redakcie časopisov a spolkových centráľ vyvíjali čulú vydavateľskú činnosť a tá si priam bytostne vyžadovala silný tlačiarenský podnik v Martine. Čestným tlačiarom Matice slovenskej bola až do roku 1869 Škarniclova tlačiareň v Skalici, čo už vonkoncom nevyhovovalo podmienkam a potrebám martinskej politickej centrály ani trendom nastupujúceho kapitalistického podnikania. Nepostačovala ani úzka spolupráca matičiarov s tlačiarňou Filipa Macholda v Banskej Bystrici a s niektorými menšími tlačiarenskými firmami v Bratislave.

VZDOR VOČI MAĎARIZÁCI

Založením KÚS-u ako účastinárskej spoločnosti v Turčianskom Svätom Martine sa naplnil dávny sen Ľudovíta Štúra vytvoriť „národnú kníhtlačiareň“. Ustanovujúce valné zhromaždenie sa konalo 3. marca 1869 pod predsedníctvom Pavla Mudroňa. Po epizodickom spravovaní Jánom Kohútom sa na čele KÚS-u usídlil Ján Francisci, ktorý ho ako správca viedol v rokoch 1870 až 1898. Ako faktori, tlačiarri a sadzачi pôsobili v KÚS-e od začiatku odborníci českej národnosti (F. Ander, R. Mitrovský, J. Novák, F. Šulc).

V prvej päťročnici svojho pôsobenia, v rokoch 1870 až 1875, KÚS vydal a vytlačil dvestodvadsať jednotiek – predovšetkým beletriu, najmä prózu a divadelné hry, ďalej odbornú, populárno-náučnú a najviac ziskovú náboženskú literatúru, učebnice, kalendáre, noviny a časopisy vrátane Letopisu Matice sloven-

Fotografie zobrazujú výrobné zariadenia KÚS-u v prvých rokoch 20. storočia. V tom období vlastnil Kníhtlačiarsky účastinársky spolok dva tlačiarenské rýchlolisy na klasickú kníhtlač (tlač z výšky). Okrem toho ručnú sadzbu, v ktorej pracovalo sedem až osem sadzачov, a knihárske zariadenia. Stroje ešte neboli elektrifikované; veľké koleso (na obrázku) slúžilo na ručný pohon stroja.

skej a výročných správ slovenských patronátnych gymnázií.

Aj po ich násilnom zrušení v dôsledku maďarizačnej politiky uhorskej vlády Ján Francisci až do odchodu na dôchodok v roku 1898 viedol podnik v duchu národných záujmov. V roku 1886 inicioval KÚS založenie Kníhkupecko-nakladateľského účastinárskeho spolku v Turčianskom Svätom Martine; neskôr sa oba spolky zlúčili. Napriek silnejšej maďarizácii, cyklicky sa opakujúcim hospodárskym krízam a od roku 1914 aj vojnovým udalostiam tlačiarenská a vydavateľská činnosť KÚS-u pokračovala; ročne sa vytlačilo dvadsať až päťdesiat jednotiek. Na čele KÚS-u pôsobili po Franciscim osvedčení národovci, ale rozdielne kvalitní manažéri: stratový Milan Lichard (1898 – 1906), ziskový veľkopriemyselník Jozef Capko (1907 – 1915) a v naj-

Pohľad do prevádzky Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku na začiatku 20. storočia

Budovu KÚS-u v Martine postavil v roku 1872 (pred 150 rokmi!) moravský architekt a staviteľ Michal Urbánek, ktorý bol mimochodom aj členom MS. Budova bola v roku 1984 zručená; na jej mieste vyrástla vtedy nová budova NEOGRAFIE, ktorá je už dnes tiež sčasti odstránená.

ťažšom období štandardný Jozef Škultéty (1915 – 1920).

PALETA TLAČÍ

Najväčší záujem prejavovala slovenská čitateľská spoločnosť o náboženské spevníky a modlitebné knižky, ktorých produkcia v KÚS-e sa pohybovala na čísle desaťtisíc výtlačkov, ale napríklad kultové Radlinského Nábožné výlevy dosiahli v roku 1918 rekordný

aj zobrazené diela žijúcich klasikov slovenskej literatúry (Hviezdoslav, Vajanský, Kukučín).

PODPORA ZO ZÁMORIA

Paradoxne, po roku 1918, po oslobodení od maďarizačného útlaku, hrozil KÚS-u zánik, čo na jednej strane spôsobovala povojnová hospodárska kríza a na druhej silné pozície i zázemie českého polygrafického priemyslu, ktorému slovenské firmy na báze účastinného kapitálu v trhových podmienkach nedokázali konkurovať. V tejto ťažkej situácii zohrali rozhodujúcu úlohu americkí Slováci prostredníctvom Slovenskej ligy v Amerike, ktorí na záchranu martinského KÚS-u vyzbierali stotisíc (niektoré pramene uvádzajú sumu po zdanení „iba“ sedemdesiatitisíc) dolárov. Táto obrovská finančná injekcia umožnila revitalizáciu podniku, jeho stavebné rozšírenie, zároveň nákup moderných tlačových strojov a vytvorenie nových pracovných miest. Nastúpila aj nová generácia slovenských typografov

Stodolu, prózy Šoltésovej, Vansovej, Timravy a Kukučina, detské knižky Podjavorinskej, z inonárodných spisovateľov vedecko-fantastické diela francúzskeho románopisca J. Verna.

Nastupujúca komercializácia podniku sa prejavovala aj v tlačenom a vo vydávaní dobrodružnej literatúry, najmä historických románov J. Branekého či J. Hrušovského. Správcom KÚS-u bol v rokoch 1920 až 1923 a potom (po kratšom pôsobení Fedora Jesenského) v rokoch 1928 až 1939 ďalší zaniatený kultúrny dejateľ Oto Škrovina, evanjelický farár a turčiansky senior. Pod jeho vedením sa v rokoch 1935 až 1939 uskutočnila generálna reparácia KÚS-u, pričom od roka 1936 sa orientoval iba na tlačiarenskú výrobu.

VOJNOVÉ ROKY

Po vzniku Slovenského štátu a smrti Ota Škrovinu (14. mája 1939) zvolili za nového správcu KÚS-u v júli 1939 bankára a matičného aktivistu Ľudovíta Vanoviča, jeho zástupcom sa stal Pavol Florek, historik, riaditeľ gymnázia v Martine, ale aj ľudácky politik a poslanec Slovenského snemu. Aj vo vojnovom období (1939 – 1942) KÚS ročne tlačil až stovadsať jednotiek (knihy, noviny a časopisy, správy a iné tlače) a stále mal špičkové postavenie v slovenskom polygrafickom priemysle, oslabenom arizáciou a znefunkčnením desiatok tlačiarň bývalých židovských majiteľov.

V roku 1940 sa pod správu Matice slovenskej dostala Nová tlačiareň, čo korešpondovalo s plánni jej ambiciózneho správcu Jozefa Cigera Hronského v oblasti slovenskej polygrafie a knižnej kultúry. Tieto Hronského úsilia vyvrcholili v roku 1942 založením konkurenčnej akciovej spoločnosti NEOGRAFIA v Martine a jej fúziou s Novou tlačiarňou. Produkcia KÚS-u sa znížila na šesťdesiat jednotiek ročne. Spolupracoval vtedy s viacerými vedeckými a cirkevnými inštitúciami na Slovensku (Slovenská akadémia vied a umení, Slovenská učená spoločnosť, Správa slovenských múzeí, Tranoscus, Živena) a tlačil pre ich potreby. Po potlačení SNP a abdikácii Ľudovíta Vanoviča sa v novembri 1944 stal správcom KÚS-u Pavol Florek, ktorý sa pred prechodom frontu na jar 1945 zaslúžil o to, že nemecká okupačná armáda nerekvirovala tlačiarenské zariadenia a neodtransportovala ich z KÚS-u i Neografie na územie kontrolované kolabujúcou Treťou ríšou. Zaujímavú úlohu v tom zohral aj fakt, že KÚS ešte roku 1934 vytlačil v náklade tritisíc kusov Hitlerov Mein Kampf.

(B. Augustíny, J. Gašparík, J. Kmeť, D. Šulc st., P. P. Švehla, Gedeon a Jozef Turzovci), rozšírila sa tlačiarenská produkcia a zintenzívňovala sa i vydavateľská činnosť.

NOVÁ TLAČIAREŇ

Popri vlastnom podnikaní KÚS v roku 1925 otvoril v Martine akoby svoju dcérsku spoločnosť nazvanú Nová tlačiareň so špičkovými tlačiarenskými technológiami, vedenú Dušanom Šulcom a Antonom Novákom. Postupne hospodársky silnejúci martinský KÚS investoval aj do svojich novozriadených filiálok. V Bratislave už v roku 1923 integroval tlačiareň Tatran, v Nitre tlačiareň Lev a v Rimavskej Sobote tlačiareň Tatra banky. Od roka 1923 za správcovstva Fedora Jesenského sa osvedčila aj investično-finančná spolupráca KÚS-u s Tatra bankou, čo významne posilnilo postavenie KÚS-u v súvise slovenskom polygrafickom priemysle. Výnosné boli najmä zákazky Štátneho nakladateľstva na tlačenie učebníc a Matice slovenskej na odbornú literatúru a beletriu. V rámci matičných objednávok dominovali knižné edície Čítanie študujúcej mládeže, Knižnica Slovenských pohľadov, Dobré slovo a Prekladová knižnica Matice slovenskej. Zo slovenských autorov sa najviac tlačili divadelné hry Palárika, Tajovského,

V ČASE PO ZNÁRODNENIE

V rokoch 1945 až 1949 sa produkcia KÚS-u udržiavala na vojnovnej úrovni; ročne vytlačil vyše šesťdesiat jednotiek. Počas jesennej politickej krízy v roku 1947 sa končí spolupráca KÚS-u a Tatra banky, ktorá bola od roka 1923 jeho hlavným účastinárom a poskytovala mu investície i sanácie. Od svojho vzniku (roku 1869) až do splynutia s NEOGRAFIOU do znárodných Severoslovenských tlačiarň v Martine (1949) KÚS – podľa údajov, ktoré spracovali historik knižnej kultúry Jozef Špetko a bibliograf Pavol Halabaša – vytlačil a vydal 2 523 kníh, 745 časopisov, 431 novín a 214 iných tlačov (označených ako drobné tlače), čo spolu tvorí úctyhodných 3 913 jednotiek. Svoju osemdesiatročnú vydavateľskou a tlačiarenskou činnosťou sa zaradil medzi najvýznamnejšie polygrafické podniky svojej éry na Slovensku. Zlatými písmenami sa zapísal do dejín slovenskej knižnej kultúry, literatúry, osvetu, vzdelanosti a budovania národného povedomia štyroch generácií slovenských čitateľov.

Roman KALISKÝ sa výrazne zapísal aj do prenikavých aktivít Matice slovenskej

Ozajstný rytier bez bázne a hany

Radoslav ŽGRADA – Foto: archív prof. Jozefa LEIKERTA

Dvadsaťdruhého septembra pripravila Matica slovenská v Dome MS v Bratislave spomienkové kolokvium na sté výročie narodenia Romana KALISKÉHO, rodáka zo Slovenskej Ľupče, ktorý patril medzi najvýraznejších disidentov rôznych režimov a bol významným občianskym aktivistom. Roman Kaliský (1922 – 2015) patrí medzi najvýraznejšie postavy slovenskej publicistiky druhej polovice 20. storočia a ako občiansky aktivista sa zaslúžil o slovenskú štátnosť – o Slovenskú republiku.

Na krátky čas spojil svoje osudy aj s Maticou slovenskou. Ako matičiar sa pričínil o zvolanie najmasovejších národných zhromaždení v Bratislave v roku 1992 – zhromaždení, ktoré zásadne zmenili smerovanie politiky na Slovensku.

■ MASOVÉ ZHROMAŽDENIA

Matica slovenská v priebehu jedného roka, od jari 1991 do jari 1992, zvolala niekoľko celonárodných zhromaždení; to piate – na deň 11. marca 1992 na Námestie SNP do Bratislavy s obrovskou účasťou 25-tisíc ľudí – sa zapísalo do histórie. Išlo na ňom o to, čo na všetkých predchádzajúcich – o štátnu suverenitu Slovenskej republiky, o slobodné, nezávislé Slovensko. Na marcovom zhromaždení, ktoré spoluorganizoval a kde aj vystúpil Roman Kaliský, zaznela požiadavka rozchodu s Čechmi: „Rozíďme sa v pokoji, dosť bolo, dajme zbohom federácii!“ boli jeho slová. Toto zvolanie malo rozhodujúce pokračovanie v prijatí Deklarácie o zvrchovanosti SR na pôde Slovenskej národnej rady v júli 1992. Roman Kaliský sa pričínil aj o usporiadanie Kongresu slovenskej inteligencie na Donovaloch, inteligencie v prevažnej miere z radov matičiarov, a na prijatí otvorenej podpisovej výzvy za rozchod s českým susedom.

■ V MATIČNEJ TLAČI

Ako sme spomenuli, Roman Kaliský na krátky čas spojil svoj život s Maticou slovenskou aj profesionálne. Po dobrovoľnom odchode zo Slovenskej televízie v roku 1990 a po krátkom intermezze v Literárnom týždenníku nastúpil ako radový redaktor do matičných Slovenských národných novin. Obdobie prežité v čase pôsobenia v tomto periodiku osobne považoval za jedno z najkrajších vo svojom živote. Do SNN ho nahovorie mladší novinári Peter Štrelinger a Drahoš Machala. Redakcia mala oficiálne sídlo v Martine, v Bratislave bola jej filiálka na Františkánskej ulici č. 2. Sídlila na prvom poschodí a mala stiesnené priestory. Keď sa Roman Kaliský stal zástupcom šéfredaktora, prideliť mu druhú samostatnú miestnosť. V budove pracovali ešte ďalší matiční predstavitelia – redaktor periodika Slovensko Miroslav Janek a lite-

rárny vedec Pavol Vongrej. Šéfredaktorom SNN v Martine bol vtedy Miloš Majer. Ten si na prijatie Kaliského spomína takto: „Keď som sa prvýkrát dočul, že Roman Kaliský príde posilniť bratislavskú redakciu Slovenských národných novin, pocítil som najprv nesmiernu hrdosť nad tým, že budeme mať česť v našom kolektíve privítať takú osobnosť, akou nepochybne bol. Až neskôr ma pochytili obavy: ako si môžem dovoliť ja, v porovnaní s ním oveľa menej skúsený novinár, jemu šéfovať?“

■ ŽURNALISTICKÝ CHLIEB

Po prvom stretnutí však obavy opadli a spolupráca bola výborná. Redakcia sa stala v tých pohnutých rokoch miestom, kde sa stretávala inteligencia túžiacia po samostatnej republike. Na stránkach Slovenských národných novin sa prezentovala vtedajšia elita slovenských intelektuálov, medzi ktorými vyčnieval Roman

Kaliský svojimi úvahami, fejtónmi, úvodnými stĺpkami či reportážami. Jeho štýl mal vždy prízračnú dynamiku, pružnosť aj osobitý jazyk. V tom čase sa spolu s Jánom Smolcom pričínili aj o vznik klubu novinárov Za pravdivý obraz Slovenska. V redakcii matičných Slovenských národných novin našiel pochopenie pre národné čítanie a pre túžbu, aby sa Slovensko osamostatnilo. Bolo to miesto, kde sa piekol chlieb občianskych iniciatív vedúcich k slovenskej samostatnosti, tu dozrela aj myšlienka zvolať na Donovaly na 30. – 31. mája 1992 Kongres slovenskej inteligencie, ktorého garantmi sa stali Roman Kaliský, Vladimír Mináč, Imrich Kružliak, Milan Rúfus a Gustáv Valach.

■ BOL A ZOSTAL KRITIKOM

Kaliský sa nikdy neusiloval o matičné funkcie, napriek tomu ho na Valnom zhromaždení Matice slovenskej 8. augusta 1992 zvolili do Výboru

MS a následne do Predsedníctva MS. Ale už po krátkom čase z predsedníctva odstúpil, teda aj z pozície prvého podpredsedu Výboru MS, a nahradila ho Eva Kristinová. Nie je nijaké tajomstvo, že bol kritikom vtedajších matičných pomerov, najmä nakladania s matičným majetkom za éry Jozefa Markuša. Ak by došlo na jeho slová, Matica by nemusela byť v takom nelichotivom svetle, ktoré ešte „prisvietili“ a zveličili neprajné liberálne médiá.

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky Ján Smolec prehovoril Kaliského, aby prešiel pracovať do redakcie denníka Slovenská Republika, keďže v tom čase mu už nevyhovovalo ovzdušie vtedajšej Matice ani zastarané predstavy o vzhľade a obsahu najstarších novin na Slovensku a tiež šafarenie v Matici, ktoré kritizoval na stránkach Literárneho týždenníka.

■ KLÚČOVÉ ROKY

Matica slovenská však na Kaliského nezabudla a v roku 2008 mu udelila vrcholnú matičnú Cenu Štefana Moysesu „za prínosy k slovenskému národnému životu“. Vtedy v laudácii odznelo: „Tohtoročná Moysesova cena, udeľovaná práve v roku deväťdesiateho výročia oživotvorenia Matice slovenskej, má osobitný lesk, lebo predstavuje i návrat muža, ktorý bol v svojom živote neraz odídnený, ale sa vždy vracal. Vracal sa ani nie tak na výslnie a do žiary funkcií, ale do práce a tvorby, najmä ako reportér a publicista najvyššieho rangu a ako národný pracovník, ba harcovník, ako sa kedysi hovorilo „rytier bez bázne a hany“ – taký je Roman Kaliský. Jeho ocenenie je späť mnohými nitkami s dôležitým štvorročím z najnovších slovenských dejín, s rokmi 1989 – 1993, so štvorročnou etapou, ktorá stojí za to, aby bola pripomínaná, aby sme si ju pamätali a aby sme nasledovali činy a úsilia z oných štyroch dôležitých, ba kľúčových slovenských rokov.“

Na slávnostnom kolokviu v Bratislave udelili Romanovi Kaliskému Mimoriadnu cenu MS in memoriam, ktorú prebrala dcéra Gabriela Kaliská. Podujatie bolo dôstojným pripomenutím výraznej osobnosti národného života.

Sto rokov od narodenia bojovníka za zvrchovanosť Romana Kaliského

Matica na synov národa nezabúda

Lukáš PERNÝ

Matica slovenská si spomienkovým kolokviom pripomenula storočnicu redaktora, žurnalistu, bojovníka za slovenskú národnú zvrchovanosť Romana KALISKÉHO. Podujatie inicioval najmä správca Matice slovenskej a šéfredaktor SNN Maroš Smolec. Jeho otec Ján Smolec s Romanom Kaliským priamo spolupracoval a na podujatí sa zúčastnil spolu s dcérou Romana Kaliského, dramaturgičkou a bývalou poslankyňou Gabrielou Kaliskou. Kaliská prevzala Mimoriadnu cenu Matice slovenskej pre Romana Kaliského in memoriam.

Na podujatí sa ďalej zúčastnili také osobnosti ako kulturológ Vincent Šabík, politológovia Eduard Chmelár a Roman Michelko, architektka Marta Kropiláková, bývalý diplomat a veľvyslanec Marián Servátka, sociológ a historik slovenského exilu Jozef Schwarz, básnik, recenzent, prekladateľ Jozef Čertík, národný aktivista Maroš Borza, prozaik a cestovateľ Pavol Fabian, spisovatelia Dušan Mikolaj a Pavol Dinka a mnohé ďalšie osobnosti.

Kolokvium otvoril Maroš Smolec, po ktorom predseda Matice sloven-

skej JUDr. Marián Gešper v príhovore uviedol osobnú reflexiu na stretnutie s Romanom Kaliským zaujímavou analógiou: „Štúrovci, ktorým venujeme tento matičný rok, sa narodili v roku 1822, Mináč a Kaliský v roku 1922... Páči sa mi tiež na ňom to, čo na Mináčovi. Je to skvelý literát, ale nie je to vnútorne deštruktívny človek, čestný, pokojný a vyrovnaný. Zaslúži si byť na národnom panteóne,“ zdôraznil M. Gešper. Hlavným rečníkom na podujatí bol profesor Jozef Leikert, autor monografie o Kaliskom Cesta búrnym storočím, na ktorej spolupracoval

s Máriou Mackovou. Autori v nej Kaliského charakterizujú ako širokospektrálnu osobnosť, ako účastníka odboja, žurnalistu, spisovateľa, scenáristu, umlčaného aprenasledovaného odporcu okupácie v roku 1968, ktorého normalizačný tribunál poslal na dve desaťročia doslova k lopate, aby ho spoločenská zmena vyniesla do čela rezistenčného pohybu opäť ako presvedčeného bojovníka za slovenskú suverenitu.

O pôsobení Kaliského v Matici slovenskej referoval matičný his-

torik Radoslav Žgrada a ukázky z Kaliského tvorby vybral a prečítal autor týchto riadkov, ktorý zároveň pripravil malú výstavu o Kaliského živote a tvorbe. Pôsobivý prejav mal aj docent Eduard Chmelár, ktorý vyzdvihol, že Roman Kaliský je jedným z otcov zakladateľov štátu, excelentný žurnalista a odvážny bojovník za slovenskú suverenitu.

Eduard Chmelár zdôraznil, že Kaliský bol v žurnalistike významný ako Sokrates vo filozofii. Na Kaliského spomínal aj Roman Michelko, ktorý poukázal na potrebu vydania jeho tvorby, najmä reportáží. Kaliského prínos sumarizoval tiež kulturológ profesor Vincent Šabík, predovšetkým v uplatnení žurnalistického novátorstva.

Zásadný bol i prejav matičného správcu Maroša Smolca, ktorý vysvetlil Kaliského kritiku Matice, spojenú s bývalými vedeniami ustanovizne, a očistný proces, ktorý začala súčasná generácia matičiarov.

V závere kolokvia Marián Gešper zhrnul, že takéto a podobné výročia a jubileá sú dobré aj preto, že sumarizujú veľa faktov, ktoré sú zároveň podnetným prameňom aj pre budúcich bádateľov.

ČRTA

K pomerne neznámym, ale opätovne inšpiratívnym, aj keď rozporuplným príslušníkom generácie štúrovcov, ktorých dvestoročnice si pripomína Matica slovenská v rámci Roka odkazu štúrovcov, patrí aj dobrovoľník SNR, národný buditeľ, publicista a redaktor Svetla, spoluzakladateľ Tatrina a spoluniciátor Memoranda národa slovenského Samuel Dobroslav ŠTEFANOVIČ (* 19. 8. 1822, Banská Bystrica – † 25. 11. 1910, Kremnica).

Štúrovský burič

Narodil sa do rodiny čizmára Jána Štefanoviča, študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici, pokračoval v Gemi a na bratislavskom evanjelickom lýceu, ktoré opustil demonštratívne na protest proti odvolaniu Ľudovíta Štúra.

V roku 1844 stál pri založení spolku Tatrin, predchodcu Matice slovenskej. Štefanovič pôsobil ako vychovávateľ v Záríeči, profesor na gymnáziu a neskôr notár Meštianskeho vzdelávacieho spolku v Banskej Bystrici. V meruósmych rokoch sa zapojil do Slovenského povstania – ako jediný kapitán nesúhlasil so spolupracou s Viedňou. Štefanovič viedol časopis Svetlo a za najznámejšie dielo je označované jeho vlastné spracovanie Slovenského povstania (vydáva ho ako Očitý svedok ako reakcia na Štúrov životopis z pera Ľubana), ktoré okrem Štefanoviča spracoval aj Dohnány (oba texty neskôr vychádzajú v roku 1988). Pozoruhodnosťou Štefanoviča je unikátna znalosť myšlienok tzv. utopického socializmu. Politológ Chmelár ho označuje (Slovo, 2006) ako prvého slovenského ľavicového novinára a zdôrazňuje, že koncipoval vlastný program v rozpore s martinským centrom, ktorý bol založený na zlepšení ekonomických a sociálnych pomerov, reforme cirkvi a školstva a hlbokom demokratizme. Rozsiahly a podrobný článok venoval Štefanovičovi v Národnom kalendári aj matičný vedec Pavol Parenička a vo svojich prejavoch ho ako vizionára sociálnej spravodlivosti, vidiaceho za horizont, spomína aj predseda Matice slovenskej Marián Gešper. Štefanovič umrel v Kremnici v roku 1910. Chýbalo mu dožiť iba zopár rokov, aby sa dočkal vzniku Československa. S manželkou Karolínou Pirovskou mal dvoch synov – riaditeľa Tatra banky v Martine Miloša Vladimíra Štefanoviča a dôstojníka armády Mojмира Karola Štefanoviča, takže aj jeho potomkovia zasiahli do slovenských dejín. Ostatky Štefanoviča boli na Národný cintorín prenesené až v roku 1975. Štefanovič patrí podobne ako Kráľ či Záborský k tým historickým osobnostiam, ktoré boli značne rozporuplné a nepatrili práve k jednotiacim elementom hnutia. Napriek tomu sú ich myšlienky mimoriadne inšpiratívne. Zdôrazňoval totiž nielen motív sociálnej spravodlivosti. Predpokladal tak základné piliere slovenskej politiky – jej národné, ako aj sociálne piliere, ktorými sa slovenská politika inšpiruje (aj keď, žiaľ, v nedostatočnej a skôr povrchnej podobe) dodnes.

Lukáš PERNÝ

Stretnutie nadaných Gemerčanov v znamení Jura Hronca, kumštu a spevu Trio výnimočných a Modré fialky z Rudnej

Text a foto: Tatiana TOMKOVÁ

Projekt Zviditeľňovanie nadaných ľudí a umelcov, ktorí žijú alebo pochádzajú z bývalej Gemersko-malohontskej župy, mal aj minulý mesiac svoje pokračovanie, keď sa 14. septembra uskutočnilo ďalšie stretnutie s výnimočnými osobnosťami. Riaditeľka Domu Matice slovenskej v Rožňave Zlatica Haluková prítomnému auditoriu predstavila ďalších hostí projektu – popredného environmentalistu prof. h. c. prof. Ing. Ondreja HRONCA, DrSc., etnografku a literátku Danielu HRONCOVÁ-FAKLOVÚ a múzejníčku Juditu KRAJČIOVÚ.

Emeritný profesor Ing. Ondrej Hronec je jednou z celoslovensky najvýznamnejších osobností v oblasti tvorby a ochrany životného prostredia. Pôsobil ako pedagóg a vedec na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre, na jej detašovanom pracovisku v Košiciach, neskôr na Univerzite veterinárneho lekárstva v Košiciach, Prešovskej univerzite v Prešove a Stredoeurópskej vysokej škole v Skalici. Pôsobil aj na Katedre environmentálneho manažmentu Fakulty manažmentu PU v Prešove, kde bol jednou z kľúčových osobností výskumu dosahu negatívnych antropogénnych vplyvov na kvalitu životného prostredia a na kvalitu života v regiónoch.

■ ZNÁMY DOMA I VO SVETE

Profesor Ondrej Hronec patrí k zakladateľom environmentálneho vzdelávania na slovenských univerzitách. Mnoho vysokoškolských učebníc, monografií, skript, vedeckých a odborných príspevkov svedčí o jeho erudovanosti a robí ho známym nielen doma, ale aj vo svete. Je autorom viacerých kníh o spoločenskom živote a dejinách rodného Gočova a jej významnom rodákovi Jurovi Hroncovi. Založil Občianske združenie na

V septembrovom projekte Domu MS v Rožňave zviditeľňovania pozoruhodných Gemerčanov účinkovali environmentalista prof. Ondrej HRONEC (uprostred), literátka Daniela HRONCOVÁ-FAKLOVÁ (vpravo) a výtvarníčka Judita KRAJČIOVÁ.

zachovanie pamiatky Jura Hronca a je jeho čestný predseda.

Keďže za každým úspešným mužom stojí žena, k septembrovým hosťom projektu patrila aj Daniela Hroncová-Faklová, etnografka, spisovateľka a publicistka. Je autorkou múzejnej expozície pamätného domu Jura Hronca v Gočove.

■ ZO SLÁDKOVIČOVEJ FARY

Daniela Hroncová-Faklová vyrastala na fare v Radvani približne sto

rokov po Sládkovičovi. Pracovala v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici, Liptovskom múzeu v Liptovskom Hrádku, Regionálnom kultúrnom stredisku v Liptovskom Mikuláši. Bola riaditeľkou Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši, šéfredaktorkou v ev. a. v. cirkevnom vydavateľstve Transciscus Liptovský Mikuláš a editorkou Stredoeurópskej vysokej školy v Skalici (SEVS). Dlhodobo spolupracovala so Slovenským rozhlasom v Bratislave

a v Banskej Bystrici. Pravidelne uverejňovala články o javoch ľudovej kultúry, o osobnostiach literárneho, náboženského života. Jej rozhlasové publicistické žánre odzneli aj v rádiu Slobodná Európa. Je autorkou mnohých odborných, populárnych a publicistických príspevkov v periodikách, monografiách múzeí i metodických materiálov z oblasti muzeológie a národopisu.

■ HODVÁBNE MÚZY

Svoje diela prišla do projektu predstaviť Judita Krajčiová. Počas besedy nesedela so založenými rukami, ale tvorila. A mala veľký úspech. Pani Judita sa narodila v Rožňave a vyrastala v obci Ardovo v tomto okrese. Po základnej škole študovala na Gymnázium P. J. Šafárika v Rožňave, neskôr absolvovala pomaturitné štúdium cestovného ruchu na Strednej hotelovej škole v Kežmarku. Po štúdiu sa zamestnala v cestovnej kancelárii Čedok v Rožňave, neskôr v podniku zahraničného obchodu Transakta Bratislava. Po materskej dovolenke sa vrátila do Rožňavy, kde pracovala v Turistickom informačnom centre a od roka 2001 až doteraz pracuje v SNM-Múzeu Betliar. Popri práci nezabudla na svoje koničky. Najprv to bola ľudová

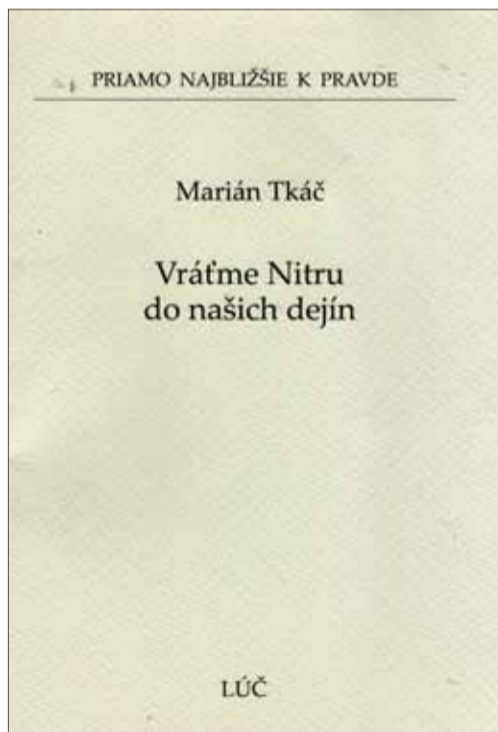
výšivka, neskôr kresba a akvarely. Kreslíla a maľovala najmä architektúru, krajinky, ale aj portréty. Posledných pár rokov sa venuje maľbe na hodváb. Maľuje šatky a šály podľa svojej fantázie, niekedy odvážnejšie farebné kombinácie, inokedy zas používa jemnejšie, tlmenejšie farby. Motívy sú prírodné – kvetinové (vlčie maky, slnečnice, kosatce, tulipány, margaréty), aj geometrické, ktoré vzdialene evokujú retro módu šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov, ale aj abstraktné vzory. Šatky a šály, ktoré vytvára, sú originály, je to ručná práca, ktorú robí veľmi rada, a preto sú aj vhodným módnym doplnkom pre odvážne a jedinečné ženy, ktoré ocenia originalitu dizajnu a to, že ich nositeľke prinesú radosť, lebo sú vyrobené ručne a s láskou.

■ SPEVAVÉ FIALKY

Na spríjemnenie atmosféry sa podujali svojim spevom Modré fialky z Rudnej. Šikovné ženičky, ktoré sa spevu začali venovať až v dôchodkovom veku. Amatérska spevácka skupina vznikla v roku 2014 na báze dobrovoľníctva. Účinkujú bez hudobného sprievodu. V repertoári prevláda viachlasný spev a recitácia. Zakladateľkou skupiny je Mária Kohuláková. Katarína Dobošová a Lucia Dobošová patria medzi prvé členky a spievajú až dodnes. Veľkou oporou im bola Jolana Renčoková, ktorá bola nápomocná pri zostavovaní programu na rôzne vystúpenia. Vekové rozhranie členiek je od 66 do 82 rokov. Majú za sebou množstvo vystúpení. Vystupujú v krochovi, doplnky sa im vždy postará šikovná krajčírka Katarína Dobošová.

Marián TKÁČ v novej knihe Vráťme Nitru do našich dejín Nie Veľká Morava, ale Veľká Nitrava

KNIHA TÝŽDŇA

V edícii Linea Recta Bravissima (Priamo najbližšie k pravde) vydavateľstva Lúč vyšla ako 51. útlá knižka bývalého predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča pod názvom Vráťme Nitru do našich dejín. Na základe rozsiahlej odbornej literatúry autor odporúča vrátiť meno Nitry do centra našich najstarších dejín, kde bolo sídlo biskupa už v 3. storočí a zo 4. storočia poznáme jeho meno – Sunnias. Skade vládol Pribina na oboch brehoch rieky Moravy, veď do Nitry vymenoval pápež zrejme za pomocného biskupa Metodovi Vichinga... Autor sa opiera o slová profesora Milana S. Duricu: „Nikdy nikde na svete neexistoval štát, ktorý by sa bol nazýval Veľká Morava. Tento český výmysel splodil mýtus, od ktorého sa Slováci musia oslobodiť, aby mohli objektívne písať o svojich dejinách v stredoveku.“ A na základe toho navrhuje nahradiť „Veľkú Moravu“ slovenským pomenovaním „Veľká Nitrava“ – veď stáde, z Nitry, a nie z nejakej neznámej „Moravy“ vládol Svätopluk takmer celej strednej Európe. Opiera sa pritom o dielo nitrianskeho biskupa Jozefa Vuruma o dejinách Nitrianskeho biskupstva z roka 1835, o Franka V. Sasinka Slováci v Uhorsku z roka 1902, Hansa D. Tönsmeyera (...) In castro Chezilonis novitter Mosapurc vocato (...). Die Beziehungen des pannonischen Fürsten Kozel zu Bayern und der Beginn der Ethnogenese der Slowaken. In: Zeitschrift für bayerische Kirchengeschichte z roka 2007, Samuela Timona Obraz starého Uhorska (Imago antiquae Hungariae), ale aj Johanna Turmaira, známeho pod menom Aventinus, Annales ducum Boiariae: Bayerische Chronik z roka 1554, ale aj o dielo Martina Homzu Murices Novae alebo Nové ostne. Dialógy o starších slovenských dejinách, ale nielen o nich z roka 2020 či Antona Semeša Nie sme tu odvčera z roka 2017.

Ide o návrh na „rozvinutie“ jedného uceleného slovenského príbehu, spojeného s Nitrou, ktorý sa začína už Samom a vari Vaniom (?), so všetkými dôsledkami.

(se)

MEDAILÓN

Každý, kto píše knihy, vie, že je to veľké dobrodružstvo, práca a zábava zároveň, cesta aj cieľ. Písanie knihy je skladanie veľkej a zmyslupnej mozaiky, určenej pre mnohé oči, duše a srdcia čitateľov. Veľmi výstižne o tom vo svojej knihe Strieborná ruža píše spisovateľ a spol. (toto „spol.“ v tomto príspevku vysvetlíme) Jozef MIKLOŠKO: „Je zvláštne, že aj keď ste celý život venovali štúdiu a čítaniu kníh, počúvaniu hudby a obdivovaniu galérií, v starobe zistíte, že ešte zostalo veľa dlhových, ktoré už nestihniete splatiť. Pre mňa je aj toto dôkazom, že po smrti to bude pokračovať, že na

Matematik s veľkým darom pútavo píše!

nekonečne veľa poznatkov a pekných vecí nám potom zostane nekonečne veľa času. Čo s ľuďmi, ktorým ste zostali dĺžni veľa rozhovorov, čo s tými, o ktorých ani netušíte, že boli, sú a budú – múdri a vzdelaní, zabudnutí v dyme histórie? Isto sa raz aj s nimi stretneme... Zmiznú ľudské predsudky, hlúposť, nevzdelanosť, závisť a nenávisť, zostane iba večnosť a láska.“ Rodák z Nitry (1939) sa výrazne angažoval v demokratizácii spoločnosti (ako občiansky aktivista, pracoval v kresťanských hnutiach, v rodinných spoločenstvách, publikoval v samizdatoch, neskôr ako diplomat a politik) a stál pri jej zásadnej zmene v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Počas presnej vedeckej činnosti (hovoríme preda o matematikovi) publikoval desiatky pôvodných vedeckých prác, zhruba pol stovku populárno-vedeckých článkov, bol autorom a spoluautorom piatich vedeckých monografií. Je aktívnym členom Spolku slovenských spisovateľov a jeho celoštátneho predstavenstva, autorom prozaických diel, napríklad Prísne tajné – Ako sme boli malí (1994), Veľmi prísne tajné – Ako sme boli slobodní (1999), Prísne tajné – Ako sme boli Taliani (2006), Dva roky blogger (2010), Sedem statočných na siedmich pahorkoch Ríma (2022). Kto siahne po jeho knihách, urobí dobre, lebo spozná mnohé udalosti, precestuje kus sveta a stretne mnohé skutočné osobnosti.

Igor VÁLEK

HUMORESKA

Milé školopovinné deti, nebudete veriť, ale ešte žijú medzi nami ľudia, ktorí sa učili pri svetle sviečok a petrolejových lúčov. Horšie je, že to isté budú hovoriť a aj podstúpiť vaši budúci vnuci. Pokrok nezastaví. Pod Leninovým heslom „Komunizmus rovná sa sovietska moc a elektrifikácia“ sa elektrina dostala aj na lazy, kopanice, cholvarky, rale, štále či nivky. Názov odľahlej osady si vyberte podľa bydliska. Sviečky odišli na Dušičky do cintorínov, petrolejky do starozitností. Klasici tvrdili, že historický vývoj sa uberá po špirále. Zavše cúva do minulosti.

Sovietska moc padla. Padá aj elektrifikácia. Komunizmus nebude. Elektrina je luxus. Proletariát nemá nárok na luxus. Nová doba si žiada nové heslá a rovnice. Kapi-

selu. Zatiaľ nám prikázali ušetriť pätnásť percent energií. Ukážme im, že sme vzorní euroobyvatelia. Ušetríme omnoho viac. Milé deti, je to aj vaša úloha. Ste naša

január a február. Prečo by ste mrzli v školách, keď môžete mrznúť doma. Vstupujte do spolkov ľadových medvedov. Klasický začiatok rozprávok: „Kde bolo, tam bolo,

si každý člen rodiny bude hmatkať po tme svoju vybodkovanú knižku. Zašnujete si oči. Šesťsto rokov po Gutenbergovom vynáleze kníhtlače. To je pokrok. Stredoškólači, chcete ísť večer von za priateľmi? Ani krok bez smolného lúča – dost' ste si ich pripravili v lete? Cez deň noste na hlavách šiltovky s elektrovoltaickým panelom. Čím väčšia hlava, tým väčší výkon. Dobijete si mobily, niektorí aj elektrobycikle. Máte už doma euroklávesnicu? Má širšie tlačidlá pre prácu v zime v rukaviciach. Ale nebojte sa, dobre bude čo nevidieť. Aj bez vládnej pomoci. Stačí vám prežiť pár sto rokov. Globálne otepľovanie sa zvyšuje rýchlosťou 0,2 stupňa Celzia za desaťročie...

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Nová doba si žiada aj nové heslá

talizmus rovná sa demonštrácie a energetická chudoba, napríklad? Namiesto Beethovena sa hymnou EÚ stane skladba o osvetľovaní Petróleum lampa maďarskej skupiny Omega. Slovenskou hymnou bude ľudová pieseň o kúrení Horela lipka, horela. Maličkost' ešte musíme vyriešiť. Petrolej sa vyrába z ropy. Ropa je v Rusku. Uvidíme, čo nám oznámia z Bru-

budúcnosť, investovali sme do vás takmer toľko, ako do nových bojových vozidiel. Využívajte krúžkové, ktoré sme vám tak štedro skoro poskytli. Zapájajte sa do krúžkov ako Veselý hibernátor, Bystrý reumatik alebo Šikovný šetrič. Čo je to hibernácia, uvidíte o chvíľu v školách. Cez zimu sa zavrú a na jar sa otvoria. Letné prázdniny sa vám presunú na

kde sa voda sypala a piesok sa lial,“ zabudnite. Rozprávky sa začnú vetou: „Kde bolo, tam bolo, doma, v školách i v nemocniciach sa cez zimu kúrilo a tiekla teplá voda.“ Šetriť na osvetlení. Učte sa Braillovo písmo. Pán Braille ho sice vymyslel pred dvesto rokmi, ale až teraz nastala jeho chvíľa. Nebudete sa večer tiesniť okolo sliepnajúcej petrolejky. Pokojne

Vedecká rada Matice slovenskej o perspektívach matičnej vedy

Otváranie možností na ďalší rozvoj bádania

Lukáš PERNÝ

Po dlhšej odmlke, spôsobenej pandemiou, zasadala 5. septembra v priestoroch Knížnice slovenskej štátnosti v Bratislave Vedecká rada Matice slovenskej (VR MS) a zaoberala sa perspektívami matičnej vedy. Na odbornom fóre, ktoré viedol predseda VR MS profesor Róbert Letz, sa zúčastnil aj predseda MS Marián Gešper.

Na úvod zasadania M. Gešper povedal, že VR MS považuje za súčasť procesov, ktoré sa urobili na stabilizáciu inštitúcie a jej vedeckej zložky. Ako ďalej zdôraznil, napriek absencii rozhodovacích právomocí VR MS bude sa riadiť jej odporúčaniami. Personálny stav vedeckých pracovníkov MS sa postupne začal stabilizovať, v poslednom období predseda MS M. Gešper výrazne podporil aj vydanie viacerých vedeckých titulov. Pochvalne sa vyjadril o práci nového vedeckého tajomníka MS Dr. Pavla Maduru. Profesor R. Letz poďakoval M. Gešperovi za túto doterajšiu pomoc, ako aj za sľub ďalšej podpory matičnej vedy. Vedecký tajomník MS Dr. Pavol Madura (vo funkcii od 1. januára 2021) predstavil vedeckú činnosť za svoje doterajšie funkčné obdobie. Zdôraznil, že vedecké pracoviská sú

funkčné, vykonávajú základný slovakistický výskum, vydávajú vedecké i odborné monografie a periodiká, výsledky výskumu publikujú. Zamestnanci Viedného ústredia (VÚ) MS zabezpečili pravidelné vydávanie matičných periodických titulov. V mesačnej periodicite vychádzal Orol tatranský, v polročnej vedecký časopis Historický zborník a každoročne zborník Slováci v zahraničí. Inovačným prvkom je vydávanie odborného časopisu Slovensko – Národné spektrum pod vedením mladého historika Dr. Petra Sokoloviča. Od nového roka 2023 sa mení jeho periodicita z polročnej na štvrťročnú. Ďalším prírastkom VÚ je od roka 2021 odborný a kultúrno-spoločenský časopis Slovenský obzor, ktorý plní úlohu informačného spravodajcu MS pre slovenský svet a slovenské zahra-

ničie. Časopis ponúka priestor na vzájomný dialóg, spoluprácu a informovanosť slovenských matíc a kultúrnych i vedeckých inštitúcií slovenských národov. Vychádza ako občasník v modernej elektronickej podobe v troch jazykových mutáciách – slovenskej, ruskej a anglickej –, aby sa dostal aj k zahraničným čitateľom. Ďalším priekopníckym počínom nového smerovania matičnej vedy je vybudovanie reprezentatívnej špecializovanej inštitučnej knižnice – Bibliotéky Matice slovenskej. Slávnostne ju otvorili 8. septembra v rámci programu vedeckej konferencie Odkaz štúrovskej generácie. Pavol Madura spomenul všestranné aktivity vedeckého sektora. V rámci Roka odkazu štúrovcov VÚ MS pripravilo výstavu s katalógom, vedeckú konferenciu, zostavili sa viaceré typy kalendárov.

Pri tejto príležitosti bolo VÚ programovým garantom podujatia Štúrovcí v súradniciach národných dejín (7. 6.), v rámci ktorého bola odhalená busta Štefana Marka Daxnera pred sídelnou matičnou budovou. Takisto sa pripravuje vydanie monografie doc. Pavla Pareničku o štúrovcach. Najväčším úspechom matičnej vedy je získanie osvedčenia ministerstva školstva o spôsobilosti vykonávať výskum a vývoj v Matici slovenskej a v jej vedeckých pracoviskách. Ich akreditácia tak otvára nové možnosti pre matičnú vedu.

Vedecká rada MS sa tiež venovala prípravám na rok 2023 – vyhlásený Výborom MS za Rok Matice slovenskej. V roku 2023 si pripomenieme 160. výročie založenia Matice slovenskej (1863 – 2023), 30. výročie Slovenskej republiky (1993 – 2023), ale aj ďalšie významné jubileá.

MATIČNÉ DEPEŠE

OCENENIA PRO PATRIA

Zakladateľ a správca nadácie Pro Patria známy slovenský historik a bývalý poslanec NR SR Anton Hrnko odovzdal 19. septembra na Bratislavskom hrade toto ocenenie šiestnástim tohtoročným laureátom pri príležitosti 30. výročia založenia Slovenskej republiky a 174. výročia vzniku SNR. Medzi ocenenými osobnosťami, ktoré sa významne zaslúžili o vznik samostatnej SR, boli tentoraz V. Mečiar, I. Gašparovič, J. Prokeš, J. Handžarič, J. Cuper, M. Tkáč, V. Miškovský, M. Anđel, D. Suchá, E. Fordinálková aj stály spolupracovník SNN P. Valo a ďalší vlastenci.

O SLOVENSKEJ DIASPÓRE

Na pôde NR SR sa 6. septembra uskutočnil jedenásty okrúhly stôl pod názvom Slovenská diaspora vo svete a jej stála prezentácia v slovenskej republike. Podujatie pripravila mimovládna organizácia Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov v spolupráci s Nadáciou Národný pamätník slovenského vysťahovalectva a mimovládnu organizáciu Migrácia SK. Jedenásty „table ronde“ bol zameraný na prípravu a realizáciu múzea a pamätníka slovenského vysťahovalectva v SR.

SMIŽANY A NÁLEPKA

Dvadsať september je pre obec Smižany významný deň, keďže je to dátum, keď sa pred 110. rokmi narodil kpt. Ján Nálepka. Pri tejto príležitosti tu uskutočnili spomienkovú slávnosť spojenú s kladením venov na cintoríne, prehliadkou rodného domu hrdinu a so slávnostným programom v kultúrnom dome. Ján Nálepka bol slovenský dôstojník a partizánsky veliteľ, ktorý padol v v novembri 1943 v boji s nemeckými fašistami pri ukrajinskom meste Ovruc a ako jediného Slováka ho posmrtné 5. mája 1945 vyznamenali titulom Hrdina Sovietskeho zväzu. V máji 2004 ho prezident SR vymenoval do hodnosti brigádny generál in memoriam. Jedným z hlavných usporiadateľov pietnej slávnosti bola Matica slovenská.

NA POCTU HLINKOVI

Občianske združenie Cyriometodiáda zorganizovalo v sobotu 24. septembra pri príležitosti 133. výročia narodenia Andreja Hlinku v Katedrále sv. Šebastiána na Peknej ceste v Bratislave-Krasňanoch slávnostnú svätú omšu, ktorú celebroval rektor tohto svätostánku don Jozef Slivoň.

MATIČNÉ TURANY

Po niekoľkoročnej odmlke zavinennej ochorením COVID-19 sa kultúrna verejnosť dočkala pokračovania úspešnej série podujatí nazvaných Matičné Turany. Tamojší MO MS spolu s vedením mesta a za finančnej podpory Matice slovenskej zorganizoval 17. septembra už deviaty ročník tohto podujatia, ktoré sa stalo pevnou súčasťou programu viacerých speváckych telies regiónu Turca.

Prípravuje Emil SEMANCO

Dejiny nie sú o rokoch či dátumoch, ale o príčinách a súvislostiach

Mladá Matica mala pracovný zraz na Zemplíne

Text a foto: Peter SCHVANTNER

Posledný augustový víkend patril už dvanástemu ročníku Národného zrazu Mladej Matice, ktorý sa konal 27. až 29. septembra vo Vranove nad Topľou. Kultúrne a mládežnícke aktivity prebiehali aj v obciach Ruská Poruba a Benkovce.

Každý národný zraz bol venovaný národnej téme. Nebolo to inak ani v tomto ročníku. Výbor záujmového odboru Mladá Matica ho uskutočnil na počesť troch veľkých slovenských milníkov – Slovenského povstania 1848 – 1849, účasti slovenských legionárov v zahraničnom odboji 1914 až 1920 a Slovenského národného povstania z roka 1944. Rok odkazu štúrovskej generácie, ktorý vyhlásila Matica slovenská, bol zdôraznený témou hurbanovského povstania meruňských rokov 19. storočia. Mladým ľuďom treba pripomínať, že dejiny nie sú o rokoch či dátumoch, ale o príčinách a súvislostiach, často pomerne zložitých a protirečivých. Všetky spomenuté ozbrojené zápasy slovenského národa 19. až 20. storočia v strednej Európe majú svoj kontinuálny súvis, keďže sa uskutočnili počas emancipačného boja Slovákov za slovenskú svojbytnosť v rôznych historických obdobiach i politických podmienkach. Dejinné uda-

Hlavnou témou dvanásteho ročníka Zrazu Mladej Matice koncom septembra vo Vranove nad Topľou bola výmena organizačných skúseností z aktivít mladých matičiarov, smerujúcich k rozvoju matičného hnutia na celom Slovensku.

losti a kontexty s nimi spojené sa opakujú, preto je dôležité, aby boli prezentované pútať formou mladej slovenskej generácii.

Na podujatí sa zúčastnilo takmer šesťdesiat zástupcov mladých matičiarov z celého Slovenska. Do Vranova nad Topľou zavítali okrem domácich mladí

matičiari z Liptovského Mikuláša, Turčianskych Teplíc, Bratislavy, Lučenca, Martina, Rožňavy, Častkoviec, zo Sučian, Stakčína, z Humenného, Košíc, Kamennej Poruby a Prešova. Okrem členov Mladej Matice na zraz prišli aj mladí zástupcovia Matice slovenskej zo Srbska (MO MS v Kovačici). Účastníkov privítali predseda Mladej Matice Marek Nemeč a podpredseda Mladej Matice Martin Hajník. Mladí matičiari prerokovali aj prípravu valného zhromaždenia záujmového odboru Mladej Matice, ktoré sa bude konať koncom novembra. Podpredseda MM a riaditeľ ČU MS Martin Hajník zdôraznil, že pred ním sa musia uskutočniť valné zhromaždenia jednotlivých OMM. Hlavnou témou stretnutia bola výmena organizačných skúseností z aktivít mladých matičiarov, smerujúcich k rozvoju matičného hnutia na celom Slovensku, a utuženie vzťahov predstaviteľov jednotlivých OMM v záujme koordinovanej spoločnej spolupráce na matičnom poli.

V Nitre oslávili jubileum Ústavy Slovenskej republiky

Slávnostný koncert storočného zboru

Paulína CIVÁŇOVÁ, Dom MS v Nitre

Dom Matice slovenskej v Nitre si 17. septembra 2022 pripomenul vo svojich priestoroch tridsiate výročie prijatia Ústavy Slovenskej republiky koncertom Speváckeho zboru slovenských učiteľov. Toto celoslovenské hudobné teleso oslávilo v minulom roku storočnicu existencie, počas ktorej v ňom pôsobili stovky učiteľov, študentov aj nepedagogických zamestnancov školstva z celého Slovenska.

Nitriansky koncert odznel pod dirigentskou taktovkou Štefana Sedlického a popri široko zastúpenej verejnosti pozvanie matičného domu prijali aj vzácní hostia z kultúrnej, zo spoločenskej a z verejnej sféry. Organizátori na ňom osobitne privítali nitrianskeho biskupa Viliama Judáka, predsedu NSK Milana Belicu, poslancu NR SR a primátora Mesta Nitry

Mareka Hattasa, prvého podpredsedu Matice slovenskej Mareka Hanusku a vedúceho odboru kultúry a športu NSK a predsedu Krajskej rady Matice slovenskej Nitrianskeho kraja Ľubomíra Kleština.

Podujatie bolo záverečnou etapou celoročného projektu Domu MS v Nitre Tradičná Nitra, realizovaného s finančnou pod-

Slávnostnú atmosféru koncertu umocnila aj pôsobivá inštalácia slovenských osobností.

OČAMI MATIČIARA

V rámci Roka odkazu štúrovcov zorganizovali MO MS v Košiciach-Severe a košický Dom Matice slovenskej v Košiciach 20. septembra výlet do Liptovského Mikuláša, ktorý bol v čase vystúpenia štúrovskej generácie významným centrom národného diania a viacerí predstavitelia tejto generácie sa tu narodili alebo v meste pôsobili. Za sprievodcu mestom sa

Mikulášska vizita

košickým „výletníkom“ ponúkol Peter Vrlík, pracovník Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši, divadelník, lokálpatriot a autor viacerých knižných publikácií, takže informácie mali od toho najpovolanejšieho. Po zastávke pri soche najvýznamnejšieho a najrevenuejšieho štúrovského básnika Janka Kráľa hostia navštívili jeho múzeum i pamätnú izbu s autentickým vybavením. Neobišli ani Jánošíkovu mučiareň, ale najviac sa všetkým páčilo v Historickej knižnici, kde sa nachádzajú knihy a portréty popredných liptovských osobností.

V Liptovskom Mikuláši pôsobil aj popredný predstaviteľ štúrovského hnutia Michal Miloslav Hodža. Pieskovcová socha v nadživotnej veľkosti sa nachádza pred Tolerančným evanjelickým kostolom a. v. Po ľavej strane je socha Juraja Tranovského. Na Hodžovej evanjelickej fare bol v roku 1844 založený celonárodný kultúrny spolok *Tatrin*, o ktorý sa významnou mierou pričínal a stal sa jeho predsedom. Tu boli aj sformulované žiadosti slovenského národa.

Na námestíčku s kostolom a so starou farou sa nachádza i galéria pomenovaná po maliarovi Petrovi Michalovi Bohúňovi. Budova slúžila potrebám evanjelického školstva. V rokoch 1854 – 1865 tu Bohúň pôsobil ako učiteľ. Dvojsté výročie narodenia maliara štúrovského obdobia sme si pripomínali 29. septembra 2022.

Liptovský Mikuláš je ako otvorená kniha národných dejín, v ktorej sa oplatí zalistovať.

Martina MATEČKOVÁ,
Dom Matice slovenskej
v Košiciach

Pietna spomienka pri hrobach rodiny Štúrovcov V Trenčíne živia peknú tradíciu

Text a foto: Jana POLÁKOVÁ, MO MS v Trenčíne

Medzi každoročné podujatia trenčianskeho MO MS, tamojšej odbočky Spolku slovenských spisovateľov a Cirkevného zboru evanjelickej cirkvi a. v. patrí pietna spomienka pri hrobe matky Ľudovíta Štúra, Jána Štúra – najmladšieho brata Ľudovíta Štúra, a jeho syna Karola Štúra.

Trenčianski matičiari už viac rokov živia prínosnú tradíciu, keď sa na tamojšom evanjelickom cintoríne podujali starať o hroby štúrovskej rodiny a pietnu spomienku vždy zasvätia aj aktualizáčnym vystúpeniam, ktoré sú spojené so životom, s pôsobením a so vzťahom Štúrovcov k tomuto mestu.

Obnovenie ich hrobov v evanjelickom cintoríne inicioval MO MS v Roku Ľudovíta Štúra (2015). Hosti a zúčastnených privítala tajomníčka MO MS Jana Poláková, ktorá tiež predniesla báseň Ľ. Štúra Na matkinej mohyle. V príhovore zdôraznila, že Trenčín môžeme pokojne nazvať kolískou štúrovskej rodiny. Predkovia Ľ. Štúra tu bývali už v druhej polovici 16. storočia. Tu sa narodil

aj Štúrov starý otec Pavel Štúr, ktorý sa neskôr usadil v Lubine, aj matka Anna, rodená Michalcová. Samuela Štúra v roku 1809 pozvala trenčianska evanjelická cirkev za mladšieho učiteľa a organistu na svoju školu. Ľudovít Štúr často Trenčín navštevoval a považoval ho za ďalšie rodinné zázemie. Na evanjelickom cintoríne je aj spoločná hrobka rodiny Janka Štúra a jeho syna Karola Štúra.

Zasluhou trenčianskeho historika PhDr. Milana Šišmiša sa podarilo na novej náhrobnej tabuli doplniť mená a životné dáta ich manželiek. Záver pietnej spomienky patril položeniu kytíc a vencov k pamätníku Anny Štúrovej, tu zaznela aj hymnická pieseň Kto za pravdu horí. Kyticu kvetov položili účastníci spomienky aj k pamätníku Janka a Karola Štúra.

V Liptovskom Mikuláši majú Námestie Ústavy SR Keď sa za vlasť naozaj horlí...

Text a foto: Peter VRLÍK

Pred Domom Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši stojí Lipa Ústavy Slovenskej republiky – zasadili ju matičiari v roku 1994. O desať rokov neskôr pribudol pri lipke aj malý pomníček, ktorý túto udalosť pripomína. Od roka 1994 sa pri Lipke Ústavy Slovenskej republiky nestretávajú len matičiari, ale aj široká verejnosť. Spoluorganizátorom podujatí na tomto mieste je aj mestská samospráva.

Matičiari vo svojich aktivitách nepoľavovali a spísali petíciu, ktorou žiadali mestské zastupiteľstvo, aby námestie pred Domom MS nieslo názov Námestie Ústavy SR. Poslanci o tomto návrhu hlasovali – a ten prešiel, aj keď len tesnou väčšinou.

Posledný augustový deň sa pred Lipou Ústavy SR zišli matičiari, ale aj obyvatelia mesta, aby si pripomenuli už tridsiate výročie tohto významného medzníka v dejinách nášho národa. Po zaspievaní hymny SR matičným spevokolom Senior odznela báseň Moja rodná od Jána Kostru, ktorú zarecitoval Milan Stromko. Ako prvý sa k prítomným prihovori primátor mesta a poslanec NR SR Ján Blcháč. Ocenil postoj matičiárov, ktorí iniciovali nielen zariadenie lipy, ale aj prijatie názvu Námestie Ústavy SR, čím vzdali úctu tomuto významnému historickému aktu. Ako druhý vystúpil s príhovorom podpredseda Matice

Príkladná liptovskomikulášska vlastenecká a spoločenská angažovanosť sa v minulých dňoch zvýraznila aj pomenovaním Námestia Ústavy Slovenskej republiky.

slovenskej Marek Nemeč. Ocenil kroky radnice, po ktorých prešiel novo pomenovaný priestor pred Domom MS rekonštrukciou. „Symbolizácia medzi Maticou a samosprávou v meste Liptovský Mikuláš je príkladná a bodaj by sa takáto spolupráca realizovala všade, výsledkom

nášho partnerstva je aj tento revitalizovaný priestor,“ uviedol M. Nemeč. Revitalizované námestie sa pre verejnosť symbolicky otvorilo prestrihnutím pásky, potom nasledovalo kladenie vencov a na záver podujatia zaznela hymna Matice slovenskej Kto za pravdu horí.

ČITATEĽSKÁ SŤAŽ

Aj v aktuálnom vydaní SNN sú na matičných stránkach ozveny na Deň ústavy Slovenskej republiky. A práve na tento sviatok sme zamerali našu kvízovú otázku zo SNN č. 18/2022. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí napísali, že tento štátny sviatok oslavujeme 1. septembra. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Daniela Schmidtová, Dobrá Voda; Anton Szaló, Trnava; Jana Horáčková, Trenčín.

• **Storočnice ktorých dvoch významných osobností z oblasti literatúry a žurnalistiky sme si v minulých dňoch pripomínali na podujatiach organizovaných MS a tiež aj na stránkach SNN?** Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty, ktoré sú uvedené v tíráži týchto novín aj elektronicky našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do vyjdenia ďalšie čísla našich novín.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

8. októbra

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel výškový horolezec Juraj Kardhordó (1966 – 1997); v roku 1995 dosiahol vrchol Cho Oju, bola to prvá osemtisícovka po siedmich rokoch, na ktorú vystúpili slovenskí horolezci, na jeseň 1997 vystúpil na vrchol Manaslu, ale zmlzol na zostupe

10. októbra

– pred osemdesiatimi rokmi zomrela spisovateľka Terézia Vanšová (1857 – 1942), predstaviteľka prvej generácie realizmu na Slovensku, zakladateľka ženského časopisu *Dennica*, funkcionárka *Živny*, priekopníčka ženského románu; témy jej diel často pripomínajú dnešné bulvárne správy

11. októbra

– pred stodvadsiatimi rokmi sa narodil politik Alexander Mach (1902 – 1980); minister vnútra a podpredseda vlády (1940 – 1944) Slovenského štátu, spoluzodpovedný za perzekúciu slovenských Židov a protifašistov
– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil herec Peter Rúfus (1957); príjemný hlas ho predurčil na dráhu dabingového herca, z filmografie možno spomenúť snímky *Zbabelec* (1961), *Piloti* (1988) či rozprávku *Vtáčia princezná* (1990), účinkoval aj v množstve televíznych filmov

13. októbra

– pred stotridsiatimi piatimi rokmi sa narodil kňaz a prezident prvej Slovenskej republiky Jozef Tiso (1887 – 1947), predseda Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (1939 – 1945), poslanec Národného zhromaždenia ČSR (1925 – 1939), minister zdravotníctva a telesnej výchovy (1927 – 1929), predseda vlády; po vojne bol obvinený z rozbitia republiky a zo spolupráce s nacistickým Nemeckom

16. októbra

– pred stodesiatimi rokmi sa narodil evanjelický kňaz, generálny biskup Evanjelickej cirkvi na Slovensku Ján Michalko (1912 – 1990); teológ, homiletik, kresťanský filozof a etik, náboženský publicista

20. októbra

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil režisér Martin Šulík (1962); od začiatku deväťdesiatych rokov sa venuje predovšetkým tvorbe celovečerných hraných filmov, vyznačujúcich sa poeticko-symbolickým ladením, nostalgickou atmosférou, existenciálnym rozmerom a epizodickou štruktúrou, z diel spomeňme *Všetko, čo mám rád*, *Záhrada*, *Orbis Pictus* či *Krajinka*

21. októbra

– pred sto rokmi sa narodil básnik, esejista a prekladateľ Ivan Kupec (1922 – 1997); v rokoch 1950 – 1954 bol šéfredaktorom vydavateľstva *Tatran*, v rokoch 1955 – 1970 bol redaktorom a šéfredaktorom vydavateľstva *Slovenský spisovateľ*, neskôr vo vydavateľstve *Mladé letá*
– pred štyridsiatimi piatimi rokmi zomrel básnik, teoretik a prekladateľ Pavol Gašparovič Hlbina (1908 – 1977); diela publikoval v časopisoch *Slovenské pohľady*, *Elán* a časopisoch *Katolíckej moderny*, ku ktorej sa hlásil, debutoval zbierkou básní *Začarovaný kruh* v roku 1932, je považovaný za vedúcu osobnosť slovenskej katolíckej moderny

Ľudovít KUSAL